

14 СТУДЗЕНЯ 1994 Г.

№ 2 (3724)

КОШТ 30 РУБ.

БЫТ І БЫТНАСЦЬ ЛІТАРАТУРЫ

Юрась ЗАЛОСКА: «На мой погляд, сучасны стан беларускай крытыкі можна ахарактарызаваць хутчэй не распрацоўкай тых ці іншых новых тэм, а — якраз пазбяганнем што-небудзь распрацоўваць».

5, 12

НЯХАЙ АРГАНЫ БОЛЬШ НЕ ЖАЛЯЦЦА

Уладзімір НЕЎДАХ: «Кожны народ, вядома, уяўляе сабе гэты інструмент па-рознаму, але з аднолькава вялікай і шчырай любоўю да яго. Напрыклад, для немцаў — гэта жанчына, каралева ўсіх інструментаў /Die Orgel/, для ангельцаў — organ — мужчынскага роду, для італьянцаў — як дзіцё /organo/, а для нас, беларусаў, — як сям'я: органы /старая форма/».

13

НЕВЯДОМЫЯ СТАРОНКІ «НЕВЯДОМАЙ ВАЙНЫ»

Мар'ян ВІЖ: «...Усе без выключэння ранейшыя навуковыя і навукапапулярныя публікацыі ў БССР, прысвечаныя апошняй вайне на Беларусі, знаходзіліся ў рэчышчы, строга абмежаваным дагматычнай і ідэалагічнай канцэпцыяй, распрацаванай у ЦК КПБ. Гэтая канцэпцыя артадаксальна і аднабакова асвятляла тагачасныя падзеі: адны факты знарок глуха замоўчваліся, іншым фактам — няхай і другасным, адзінкавым, і нават выпадковым — штучна надавалася вызначальная роля».

14

9 лютага 1852 года ў Мінску намаганні музычна-драматычнага гуртка былі ажыццёўлены пастаюнка «Ідыліі» В. Дуніна-Марцінкевіча... 15, 16, 17 студзеня 1994 года на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы — найноўшая інтэрпрэтацыя знакамітага твора рэжысёрам Мікалаем ПІНІГІНЫМ і акцёрамі В. РЭДЗЬКАМ, З. БЕЛАХВОСЦІК, Л. ДАВІДОВІЧ, Г. МАЛЯЎСКІМ, Ю. АВЕР'ЯНАВЫМ, А. ПАМАЗАНАМ, А. ЛУЦЭВІЧАМ, В. МАНАЕВЫМ /на старонках 10—11 — перадпрэм'ернае інтэрв'ю акцёра /.

снр

3 нагоды

ПАДЗЯЛЯЙ І ПАНУЙ

На кожным тэлебачанні ёсць свае «зоркі» — артысты, палітычныя каментатары, рэпарцёры. З дапамогай сродкаў масавай інфармацыі, таго ж тэлебачання, у прыватнасці, «зоркавы» арэол можа прыдбаць палітык.

Мы бачым гэта на прыкладзе Булахава, Лукашэнка, Антановіча — асоб пракебічавай арыентацыі. Для іх на Беларускім тэлебачанні заўжды знойдзецца эфірны час. Але ж «зорка нумар адзін» нашага тэлеэкрана — сам Вячаслаў Францавіч. Куды б ні выправіўся прэм'ер-міністр — у госці да вайскоўцаў альбо на паклон у Маскву, у гандлёвы дом, што на Нямізе, ці ў Арабскія Эміраты, — тэлебачанне прадставіць гэта як надзвычайную падзею, падасць яе грунтоўна, падрабязна, з пафасам і апломбам.

Менавіта так асвятляўся візіт сп. Кебіча ў Маскву і ягоныя перамовы са сп. Чарнамырдзіным. Візіту была прысвечана спецыяльная перадача. Згодна з законам жанру, кульмінацыя павінна было б стаць інтэрв'ю, якое пасля падпісання папер абодва прэм'еры давалі журналістам. Кебіч, дарэчы, выглядаў на той імпрэзе вельмі не імпазантна. Гаварыў у асноўным Чарнамырдзін, а Вячаслаў Францавіч згодна ківаў галавою. Здаецца, толькі раз наш прэм'ер адважыўся адкрыць рот, каб запытаць, ці не згубіў Чарнамырдзін гадзіннік, які Кебіч яму калісьці падарыў.

Вось такі ў нас і эканамічны саюз са «старэйшым братам» будзе — адзін гаворыць, а другі галавой ківае.

Але ў дадзеным выпадку я пра іншае. Эмацыянальнай кульмінацыяй перадачы стала не памяненне інтэрв'ю прэм'ер-міністраў, а інтэрв'ю, узятае беларускім карэспандэнтам са світы Кебіча проста на маскоўскай вуліцы. Масквічка сярэдніх гадоў даволі інтэлігентнага выгляду на пытанне рэпарцёра, што яна думае пра візіт Кебіча ў расійскую сталіцу і падпісаных папер, адказала літаральна так. Яна ўвогуле добра ставіцца да Беларусі, яна вельмі шкадуе, што Украіна стала незалежнай, і спадзеецца, што з Беларуссю гэтага не адбудзецца. Далей была спасылка на Салжаніцына і ягоную палітычную канцэпцыю аб трыадзінстве рускага народа, выказаную ў нататках «Как нам обустроить Россию». «И вообще славянские народы должны быть вместе», — прагучала на заканчэнні, а карэспандэнт тут жа дадаў: «Тем более православные!»

Калі той карэспандэнт проста неадасведчаны, на ягоны неасцярожныя словы можна было б і не

звярнуць увагі. Але, ведаючы, якую каманду ён прадстаўляе і чые думкі агучвае, трэба гаварыць пра пэўную ўрадавую палітыку. Палітыку «падзяляй і пануй», накіраваную супраць нацыянальнага адзінства. Палітыку, якая мае на мдзе раскол Беларусі па канфесійнай прыналежнасці.

Пасля таго інтэрв'ю становіцца страшна і за Расію, і за Беларусь. Інтэлігентнага выгляду руская кабетка спакойным тонам абражае Украіну і Беларусь /і, мабыць, была б вельмі здзіўлена, даведаўшыся, што яе словы — абразы/, трактуе адзінства славян як падпарадкаванне славянства Маскве, Расіі. Калі такія інтэлігенты, дык што ж казаць пра «простых людзей» расійскіх, якія Салжаніцына не чытаюць, гістарычнымі ведамі не абцяжараны і ўвогуле думаць сваім розумам не прывучаны? Ці не гэта прычына поспеху на выбарах Жырыноўскага?

А ці не абразы нам, беларусам, грамадзянам суверэннай дзяржавы, што гэта было паказана на нашым тэлебачанні?

Я — праваслаўны хрысціян і да рэлігіі стаўлюся вельмі сур'ёзна. Але мне не падабаецца, што сродкамі масавай інфармацыі, якія кантралююцца ўрадам, праваслаўе падаецца як дзяржаўная рэлігія Беларусі. Па-першае, у нашай краіне рэлігія аддзелена ад дзяржавы. Гэта — закон! А законы трэба выконваць. Па-другое, татальная прапаганда праваслаўя прынімае вернікаў іншых канфесій — католікаў, уніятаў, пратэстантаў, іудзеяў, мусульман. Атрымліваецца, што яны грамадзяне другога гатунку і, таго глядзі, нехта прапануе ім вярнуцца на «гістарычную радзіму» іх рэлігіі /каму — на Запад, каму — на Блізкі Усход/.

Дзяржава перадае праваслаўным храмы, на якія законна прэтэндуюць католікі, уніяты, пратэстанты. Уладыка Філарэт суправаджае вышэйшых службовых асоб Беларусі і ў часе візітаў за мяжу, прымае кіраўнікоў дзяржавы ў сваіх апартаментках /пра гэта потым з заміланнем паведамляюць газеты і тэлебачанне/.

Прапаганда канцэпцыі «беларус — значыць праваслаўны, праваслаўны — значыць рускі» прыносіць вялікую шкоду дзяржаве, самой ідэі нацыянальнай еднасці. Калі б у Расіі царавалі іслам, нашы чыноўнікі сцвярджалі б, што «беларус — значыць мусульманін». Але

вось вынікі... Я неаднойчы чытаў лісты ў нашу рэдакцыю ад так званых «касцельных палякаў», якія не прызнаюць права на існаванне беларускага касцёла і беларускай мовы ў касцёле: «Нікогда белорусы католиками не были, белорусы — это православные». Такі асноўны матыў. А ён цалкам супадае з урадавай ідэалагічнай канцэпцыяй.

Памятаю тэлэрэпартаж аб інцыдэнце паміж спартсменамі, тагачаснымі юрыдычнымі ўладальнікамі перабудаванага пад спартыўную залу касцёла на пляцы Волі, і каталікамі, якія патрабавалі вяртання храма. Было брыдка бачыць і чуць «касцельную польку», якая не саромеючыся тэлекамеры і мікрафона, істарычна крычала: «Сволочи! Убивать их надо, этих белорусов!»

Калі Расійская імперыя стварала на беларускай /згодна з расійскай канцэпцыяй — «исконно-русской»/ зямлі штучны этнас пад назвай «палыкі», імперыя ведала, што рабіла. Вядомы з рымскіх часоў прынцып — падзяляй і пануй! Падпарадкаваўшы расійскай ідэі беларускае праваслаўе, знішчыўшы унію і аддаўшы касцёл свядома пад польскі ўплыў, Расійская імперыя ўмацавала на гэтай зямлі свае пазіцыі. Падзяляй і пануй! лепей цалкам валодаць паловай Беларусі, чым напалову ўсёй. А Польшча, якой імперыя фактычна падарвала заходнюю частку Беларусі, усё роўна ад Расіі далёка не адплыла, тыркнуцца носам у Германію і вернецца назад — так разважалі будаўнікі імперыі. Так разважаюць і рэстаўратары імперыі.

Пасля перамоў з Кебічам расійскі прэм'ер Чарнамырдзін заявіў у адным з інтэрв'ю, што падпісаная з Беларуссю дамова аб рублёвай зоне — гэта крок да стварэння канфедэрацыі. А як сцвярджаюць палітолагі, канфедэрацыя — гэта часовае, прамежкавае ўтварэнне, наступная стадыя — федэрацыя, а далей — унітарная дзяржава. Зразумела, са сталіцай у Маскве. Ці не занадта дорага каштуюць нашаму народу ўрадавыя гульні? У камуністычных газетах Беларусі пайшла ўжо гаворка пра магчымасць польскіх тэрытарыяльных прэтэнзій да Беларусі, пра сепаратысцкія тэндэнцыі ў заходніх абласцях нашай краіны. Адсоль робіцца выснава аб неабходнасці мацаваць вайсковы саюз з Расіяй, так званую «коллективную безопасность».

Калі ворага няма, яго трэба прыдумаць! Бо як інакш апраўдаць прысутнасць замежнага войска на нашай зямлі і бессаромны гандаль суверэнітэтам краіны?

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

Калі і так стаяць без сыравіны заводы, калі рабочыя ў вымушаным адлачынку, ці мае сэнс страйкаваць? Відаць, многія задавалі сабе такое пытанне напярэдадні 12 студзеня, бо на гэты дзень быў прызначаны агульнанацыянальны папераджалны страйк. І ўсё ж сэнс ёсць. Калі страйк — палітычны, калі гаворка ідзе не толькі і не столькі аб падвышэнні зарплаты, якое ўсё роўна з'есць інфляцыя, а — пра лёс краіны.

Страйк 12 снежня вонкава амаль ніяк не адбіўся на нашым жыцці. Але будзем памятаць, што гэта — папярэджанне ўраду і, так бы мовіць, рэпетыцыя тыдня. Прэм'ера — наперадзе.

РЭАБІЛІТАЦЫЯ ТЫДНЯ

Указам прэзідэнта Расіі Б. Ельцына адноўлены законныя правы грамадзян Расіі, якія падвергіліся рэпрэсіям у сувязі з абвінавачваннямі ў збройным чыне ў Кранітаце вясною 1921 года. Адменены пункт пастановы Савета працы і абароны ад 2 сакавіка 1921 года, які абвясціў кранітацкіх паўстанцаў па-за законам. Рэпрэсіі супраць іх прызнаны незаконнымі і класіфікуюцца як парушэнне асноўных правоў чалавека. У Кранітаце будзе ўстаноўлены помнік ахвярам балашавіцкай дыктатуры.

Гэта той выпадак, калі прыклад Масквы варты пераймання. Трэба і кіраўніцтва Беларусі аднавіць справядлівасць, скажам, у адносінах да ўдзельнікаў Слуцкага збройнага чыну. Памяць герояў Бацькаўшчыны павінна быць ушанавана на дзяржаўным узроўні.

АДМОВА ТЫДНЯ

У бліжэйшай палітычнай перспектыве кіраўніцтва НАТА не плануе павелічэння колькасці ўдзельнікаў Паўночнаатлантычнага альянсу, бо гэта можа не спадабацца Расіі. Для Польшчы, Венгрыі, Чэхіі, Славакіі, а таксама шэрагу іншых посткамуністычных краін, што апошнім часам настойліва грукаюць у дзверы Захаду, такое рашэнне стала неспрыяльным сюрпрызам. Крыху падсалодзіць горчч няспраўджаных спадзяванняў павінна праграма супрацоўніцтва «Партнёрства дзеля міру». Але праграма гэтая не дае Усходу Еўропы ніякіх гарантый бяспекі.

Найбольш пакрыўджанымі ў гэтай сітуацыі лічаць сябе палыкі. Іхнюю незадаволенасць выказаў у слых з рабоча-сялянскай прасталінейнасцю прэзідэнт Валенса: «Што гэта за партнёрства, калі Расія дыктуе Захаду свае умовы!»

Прыняўшы рашэнне на карысць свайго эгаізму і геапалітычных інтарэсаў Масквы, зачыніўшы такім чынам дзверы перад носам краін, якія Расія называе «блізкім замежжам», кіраўніцтва НАТА надало новы імпульс для рэалізацыі ідэі Балтыйска-Чарнаморскай садружнасці.

ЗАЯВА ТЫДНЯ

Надрукавана «Заява кіраўнікоў урадаў Расійскай Федэрацыі і Рэспублікі Беларусь аб маючым адбыцца аб'яднанні грашовай сістэмы Рэспублікі Беларусь з грашовай сістэмай Расійскай Федэрацыі» за подпісамі В. Чарнамырдзіна і В. Кебіча.

На сённяшні дзень нявырашаным застаецца асноўнае пытанне аб'яднання — абменны курс беларускіх рублёў на расійскія. Кіраўніцтва Расіі ўсё яшчэ вагаецца: купіць Беларусь сёння, згадаўшыся на курс адзін да аднаго, ці крыху пачакаць, пакуль урад Кебіча давадзе краіну да поўнага краху і заўтра ўзяць яе задарма.

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

Станіслаў Багданкевіч: «Адмоўныя бакі /аб'яднання грашовай сістэмы. — «ЛІМ»/ — адставанне рэспублікі ў рынкавых пераўтварэннях, аднаковае залежнасць ад расійскіх сыравінных рэсурсаў і нізкая канкурэнтаздольнасць беларускіх тавараў — пакуль знаходзяцца нібыта ў меню. Але пры пэўным развіцці падзей яны здольныя выйсці на першае месца, і сённяшні дэфіцыт плацежнага балансу ў тавараабмене з Расіяй, перасунуўшыся на ўзровень прадпрыемстваў, пагражае аб'яднанню іх масавым банкруцтвам. Таму падстаў для празмернага аптымізму аб'яднанне грашовай сістэмы не дае».

«Народная газета», 11 студзеня/

КАНСУЛЬТАЦЫЯ ТЫДНЯ

Напярэдадні візіту на Беларусь прэзідэнта ЗША Біла Клінтана Станіслаў Шушкевіч наведваў Маскву, каб падчас рабочай сустрэчы з Барысам Ельцыным «скарэжціраваць свае пазіцыі». Але ці не выглядае гэта спробай запытаць парады расійскага прэзідэнта, як беларускаму спікеру паводзіць сябе з прэзідэнтам амерыканскім? Абмеркаваны і іншыя пытанні.

НЕПАРАЗУМЕННЕ ТЫДНЯ

Станіслаў Шушкевіч выказаў здзіўленне з нагоды распаўсюджаных агенцтвам «Інтэрфакс» слоў прэм'ера Кебіча аб тым, што «пасля ўступлення Расіі ў НАТА Беларусь таксама можа стаць членам гэтага блока». Спікер Вярхоўнага Савета мяркуе, што «хутчэй за ўсё гэта нейкая памылка. Магчыма, журналісты няправільна зразумелі кіраўніка кабінета». Сапраўды, нейтралітэт нашай краіны пацверджаны важнейшымі дакументамі, у тым ліку канстытуцыйным законам. Але, можа, асабістае меркаванне сп. Кебіча вышэй за закон? І ці не надта часта прэм'ера «няправільна разумеюць»? Нагадаем ягоны намер узяць на ўтрыманне Чарнаморскі флот альбо надаць ініцыянт, калі сп. Кебіч узяў і падарыў Жамойці чыгуначную станцыю на беларускай тэрыторыі.

«СЮРПРЫЗ» ТЫДНЯ

Як стала вядома на гэтым тыдні, у тым лісце, якім 31 снежня С. Шушкевіч паведаміў выканаўчага сакратара СНД аб далучэнні Беларусі да «коллективной безопасности», няма ніякіх агаворак адносна нашай асобай пазіцыі — нядзел вайсковых кантынентаў РБ у акцыях за межамі Беларусі і неразмашчэнне на нашай тэрыторыі замежных войскаў і замежных ваенных баз.

Дык мо гэта будзе беларускаю платаю за расійскую нафту?

БЯЗГЛУЗДЗІЦА ТЫДНЯ

У гэтай намінацыі мы не вагаючыся аддаём першынство Уладзіміру Іскрыку, аўтару надрукаваных у «Звяздзе» нататак «Вышэй галавы — дагары нагамі». Сапраўды, толькі ў такой адмысловай пазе і мог нарадзіцца гэты твор — яркавы ўзор інтэлектуальнай кашы, якая ўтварылася ў галовах пэўнай часткі нашай публікі. Папера, як вядома, сцерпіць усё, і найперш бездапаможныя разумовыя практыкаванні. Справа, аднак, у тым, што У. Іскрык — адказны работнік Саўміна, саветнік В. Кебіча па пытаннях культуры.

Ці дажывём мы да тых часоў, калі прэм'ер-міністр зразумее, што трымаючы такіх дарадцаў, ён зневажае культуру і тых людзей, якія сумленна ў ёй працуюць?

ПА КІМ ГУДУЦЬ ЗВАНЫ «НОВАЙ ЗЯМЛІ»?

За радкамі класічнага эпічнага твора чуваць набатны гул справядлівага гневу. Чым адкажа на яго Беларусь — наш «мілы край адвечнай мукі»?

Была б мая воля — абвясціў бы кнігаю адыходзячага стагоддзя «Новую зямлю» Якуба Коласа. Часткова з прычыны, што надоечы вялікаму Твору споўнілася семдзесят гадоў, а ягоная назва дала годнае імя запачаткаванай газеце сялянскага руху, сцвердзіўшы тым самым неуміручы сэнс свежаслоўнага спалучэння. Галоўнае ж, паэма максімальна наблізілася да нацыі, як зрэчас прызабытая камета набліжаецца з космасу — пра яе гавораць, яе вызначаюць, да яе скіроўваюць позіркі. Падобна, як сігналы з той каметы час ад часу становяцца сенсацыйным здабыткам патрывожаных зямлян, так і словы песняра вырываюцца з таемніц духоўнага космасу на прасторы сённяшняга Адраджэння, да пабудзых яго духам беларусаў.

Эх, мілы край адвечнай мукі!

Пракляты будзьце, вусны, рукі,
Што на цябе ланцуг кавалі
І ў твар зняважліва плявалі!..

Ці пачуе гэты праклён той, хто сёння /менавіта сёння/ яго заслужыў? Хай пачуе. Хай знямае ад брыдкасці і справядлівай ганьбы за словы і ўчынкі, за цяжкі грэх перад заўтрашнім пакаленнем. Бо не сціхае гом ланцугоў па-над краем, люд беларускі зносіць абразы за абразамі.

Не тая праўда, што беларусы сляпыя, не бачаць падманных ходоў фальшывага ўрада і ягонага Вярхоўнага Савета. Бачаць, але цярпліва трываюць спектакль абсурду і звышцінізму. Спэразаньня «акцёр» пачуваюць сябе як на банкете. Яны гаспадары. І ў далоні пляскаюць ім тья, што не так даўно мусілі сысці са сцэны ды апынуліся не далей сфлёрскай будкі.

Парламент, які выбіраўся цаной маны, шантажу, спекуляцыі, існуе аж занадта доўга, звыш меры. Годнасць народа выпрабавалася і выпрабавецца ў здэклівых, гранічна небяспечных, часам пачварных формах — прынкёння, знявагі святых пачуццяў. Званы сумленнасці сёння перапаўняюць «ціхі» наш край набатным гулам справядлівага гневу.

Няхай агонь і жар пакуты
Навекі спаліць здзек той люты,
Над тым, хто родны скарб шануе
І хто ўсім сэрцам і душою
Асташа хоча сам сабою.

ПАПЯРЭДЖАННЕ

Уявім сітуацыю. Рабочы, які ўжо некалькі тыдняў знаходзіцца ў вымушаным адпачынку і паціху пачынае забываць, як увогуле выглядаюць грошы, прыйшоў да дырэктара завода, каб высветліць, колькі ўсё гэта будзе доўжыцца. А той яму папулярна тлумачыць: маўляў, парушыліся вытворчыя сувязі і цяпер няма ніякай магчымасці атрымаць з Расіі тую металічную загатоўку, з якой ты робіш дэталі. А ўсё таму, што ў Белаежскай пушчы развалілі Савецкі Саюз.

Калі такі адказ рабочага задаволіць, ён пойдзе пад чырвоны сцяг «Народнага движения Беларусі» і будзе драць глотку на мітынгх «Славянскага Собора» за брэжнэўскі сацыялізм і рэанімацыю СССР.

Калі не, дык запытае ў дырэктара: «Пры чым тут міліцыя, калі свінню громам забіла? Пры чым тут Белаежская пушка, калі ты, дырэктар, не хочаш адраваць аздак ад крэсла і пашукаць гэтую загатоўку ў іншым месцы, у Жамойці, Польшчы альбо тут, на Беларусі /калі ўжо такія праблемы з Расіяй/? Можна, на тваё месца трэба пасадаць іншага чалавека? А заады ўрад змяніць?»

12 студзеня на Беларусі прайшоў агульнанацыянальны папераджалны страйк. Хутчэй — два страйкі. Адзін ладзілі афіцыйныя прафсаюзы, другі — Свабодныя прафсаюзы і рэспубліканскі страйкам. Кожны сам па сабе.

На афіцыйным мітынгу ля Палаца спорту гучалі заклікі да вяртання ў СССР, настальгічныя ўсхліпы аб часах «развітога сацыялізму». А ў прынятай рэзалюцыі ўдзельнікі сходкі папрасілі /!/? ўрад зрабіць што-

небудзь для народа, а калі не атрымаецца, дык пайсці добраахвотна ў адстаўку.

Тут выявілася дваістасць пазіцыі дзяржаўных прафсаюзаў. З аднаго боку, трэба «трымаць марку» абаронцы інтарэсаў працоўных, з другога — не сварыцца з урадам. І нашым, і ва-шым.

Акцыі, наладжаныя дэмакратычнымі сіламі, ішлі пад лозунгамі безумоўнай адстаўкі ўрада і датэрміновых дэмакратычных выбараў вышэйшай улады Беларусі. Трэба адзначыць, што рэспубліканскі страйкам не разлічваў на асаблівы палітычны рэзананс падзей 12 студзеня. Гэта быў страйк, так бы мовіць «у рабочым парадку», вучэбная трывога, як казалі б вайскоўцы, праверка гатоўнасці перад сур'ёзнымі падзеямі, адпрацоўка ўзаемадзеяння паміж сталічнымі цэнтрамі і рэгіянальнымі структурамі.

П. В.

Фота В. СТРАЛКОЎСКАГА

Стоена-скуты ланцугамі лёсу, беларускі народ цяплява чакае хіба што божага выбару-шляху, нібыта баючыся неабачліва страціць тое, што ў яго яшчэ не адабралі, — апошняе? Аднак надзея гэтая падаецца марнаю. Пакуль рэй вядуць сённяшнія людзі пры ўладзе, страта зусім рэальная.

І ўсё ж нам пацанцавала ў 1990 годзе. Мы атрымалі якую-нікую незалежнасць. Ды рэч у іншым. Урад і яго суфлёрны ў Вярхоўным Савеце не патрацілі жадных сямінаў пачуццяў, каб блаваціць народ на перакрываючы жыць у незалежнасці, паверыць у свае сілы, пацаць з упэўненасцю ладзіць новае жыццё, новую дзяржаву на грунце нацыянальнай свядомасці і годнасці. Адраджэнне не сталася дзяржаўнай палітыкай. Як з'ява надзвычайная і вызначальная, яно, адраджэнне, па-ранейшаму застаецца ў апазіцыі да ўрада Кебча і ягонага кампартыянага атачэння. Урад жа застаецца антыдраджэнскім і антынацыянальным.

Ад іх, дзяржаўных служак народа, патрабаваліся іншыя словы, іншыя думкі ды іншыя памкненні. Але няма ў іх гэтых думак і гэтых слоў, апроч дзесятка выпетраных бяздушна-рэжымных штампаў. А словы, што былі моўлены ля старажытных Мірскіх муроў і якія ў самых даверлівых выклікалі нават пэўную эйфарыю, у рэшце рэшт аказаліся класічным узорам палітычнай кан'юнктуры, таннай

фальшыўкай. Манета, юрліва пакруціўшыся, лягла двухгаловым арлом наверх. Гульня ўрада ў «беларускі ўрад» тут жа скончылася, амаль не пачаўшыся.

Кіруючая раць, якая дагэтуль не пакінула душных залаў партгасактываў, засталася там назаўсёды — са сваімі барабанымі прамовамі і упэўненасцю ў бязмежнай уладзе. Адуць, з тых трыбун, беларускі народ ім бачыцца ціхмяна-бязмоўным і паслужным, гэтакім быдлам, якога можна хоць зараз запрагаць і кіраваць ім як хочаш. Сённяшні ўрад толькі і ўмее, што абяцаць «авёс» са шмодрай жмені дзяржэкі «маскаля» і запэўніваць пры гэтым, што на нашай зямлі пракорму ніякага, толькі ён, моцны сусед, мае ўсё, што жывот пакадае.

Званы «Новай зямлі» вясчучоць нам новы, заветны гістарычны дзень. Пачуйма, спадарства!

Жыві, наш край! Няхай надзея Гарыць у сэрцы і мацнее, Што хоць не мы, дык нашы дзеці Убачаць цэльным цябе ў свеце!

А нехта сказаў, што надзея на заўтрашні дзень пахавана. Яна — апошняе, што памерці не павінна.

Валерый ДРАНЧУК

Малюнак айтарка

УГОДКІ ПАЎСТААННЯ КАСЦЮШКІ: СПРАВА ДЗЯРЖАЎНАЯ АЛЬБО ПРЫВАТНАЯ?

Для нас звычайная рэч, калі святкаванні гадавін слаўных падзей нацыянальнай гісторыі цалкам кладзецца на плечы энтузіястаў. Што ж датычыць улад, дык: не перашкаджаюць — і на тым дзякуй.

У канцы мінулага года ў друку з'явіліся публікацыі аб дзейнасці Нацыянальнага арганізацыйнага камітэта па святкаванні ў Беларусі 200-х угодкаў Вызвольнага паўстання 1794 года, аб распрацаваных аргкамітэтам прапаноў па яго ўшанаванні. Рэакцыя ўлад была хуткай. Выступаючы па тэлебачанні з нагоды выбараў у Расіі, колішні партыйны ідэолаг Іван Антановіч /цяпер выступае як урадавы тлумачальнік палітычных падзей/ палічыў неабходным абурэннем дзейнасцю арганізацыйнага камітэта і выказаў спадзяванне, што грамадства Беларусі не дапусціць закрыцця музея Суворова ў Кобрыне і дэмантаж помнікаў генералісімусу, бо той «не прайграў ніводнага сражэння». Згодна з логікай сп. Антановіча, трэба было б ушанаваць на Беларусі, пэўна, і памяць шведскага караля Карла XII, і Напалеона, а можа, і стваральніка нямецкіх бронетанкавых войскаў Гудэрыяна, чые танкі прасавалі нашу зямлю ў час Другой сусветнай вайны. А як жа — ваенны талент прыганданых асоб прызнава ўсім свеце!

З выступлення сп. Антановіча можна зрабіць выснову, што святкаваць 200-я ўгодкі Вызвольнага чыну ўрад не будзе. Тым болей, што святкаванне загадзя асудзіў як праяву «русафобіі» расійскі пасол у Беларусі.

Верагодна, што прапановы нацыянальнага камітэта будучы рэалізаваны пазней. Іншым урадам. Урадам народнага даверу.

Нацыянальны арганізацыйны камітэт па святкаванні 200-х угодкаў вызвольнага паўстання 1794 года, у прыватнасці, прапанаваў:

У Мінску: праспекту, які зараз носіць імя Дзяржынскага /Берасцейскі напрамак/, надаць імя А.Т.Касцюшкі; пляцу на скрыжаванні будучага пр. Касцюшкі і вуліцы Цэткін і Нямігі надаць найменне пляц «Паўстання 1794 г.». Тут збудавець хрысціянскую экуменічную капліцу ў гонар гэтай падзеі, а таксама паставіць помнік паўстанцам. Назваць вуліцы сталіцы імёнамі кіраўнікоў, герояў паўстання Тамаша Ваўжэцкага, Якуба Агінскага, Міхала Клеафаса Агінскага, Стахвана Грабоўскага і інш.

У непасрэднай блізкасці ад месца сутычкі авангарда паўстанцага аддзела С. Грабоўскага з расейскім атрадам, на скрыжаванні вуліцы Прытыцкага і Кунцаўшчыны, устанавіць памятник гісторыі і культуры Беларусі адкрыць экспазіцыю, прысвечаную гісторыі паўстання.

У Берасці: вуліцы, якая ў 1939 г. была перайменавана і цяпер носіць імя Гогаля, вярнуць яе найменне — вуліца А.Т.Касцюшкі. Закласці ў горадзе помнік Касцюшкі і паўстанню 1794 г. У Берасцейскім абласным краязнаўчым музеі падрыхтаваць і адкрыць экспазіцыю па гісторыі паўстання 1794 г. на Берасцейшчыне.

У мястэчку Косаў: аднавіць сядзібу і дом, дзе нарадзіўся А.Т.Касцюшка. Стварыць тут яго мемарыяльны дом-музей. Патрэбны захады дзяржавы для рэстаўрацыі ўнікальнага замка-паркавага комплексу, знайсці яму разумнае прымяненне. Гэты куток Бацькаўшчыны — сядзіба і мемарыяльны дом-музей А.Т.Касцюшкі ў Марачаўшчыне разам з Косаўскім замкам і паркам — павінны стаць унікальным асяродкам нашай гісторыі і культуры, нацыянальнай святынёй, ад-

На гэтым месцы стаяў дом, дзе нарадзіўся Т. Касцюшка.

ным з важнейшых турыстычных аб'ектаў Беларусі.

У Слоніме: мэтазгодна надаць вуліцам ці плошчам імёны А.Т.Касцюшкі і паўстанцага генерала Каралю Серакоўскага. Ля касцёла св. Андрэя заклаасці і збудавець помнік у гонар паўстанцаў, на касцёле ўсталяваць мемарыяльную дошку. Ушанаваць помнікам асобу Міхала Казіміра Агінскага — найвышэйшага гетмана ВКЛ, мецэната мастацтваў і фундатора.

У Ружанах /Пружанскі р-н/: адной з вуліц мястэчка надаць імя А.Т.Касцюшкі. Прыняць дзейсны дзяржаўны захады па тэрміновай кансервацыі ўнікальнага замка-палацавага комплексу XVI—XVIII стст. роду Сапегаў і яго далейшай рэстаўрацыі.

У Бярозе: адной з вуліц надаць імя паўстанца 1794 г., ці імя А.Т.Касцюшкі. Правесці грунтоўную кансервацыю руін кляштарна-картузіянцаў з далейшай рэстаўрацыяй выдатнага помніка архітэктуры і гісторыі.

У г. Кобрыне: правесці кардынальную рэарганізацыю ваенна-гістарычнага музея імя Суворова, перапрафіліроўку яго экспазіцыі. Да верасня 1994 г. у гэтым будынку адкрыць музей гісторыі вызвольнага паўстання 1794 г. Дэманціраваць у горадзе ўсе

Косаўскі палац.

помнікі і бюсты Сувораву. Вуліцы, якая носіць імя Суворова, вярнуць ранейшы гістарычны назву. Перазнаваць парк, які носіць імя Суворова. Надаць адной з галоўных вуліц горада імя А.Т.Касцюшкі. Ушанаваць у назве вуліцы імя Казіміра Рушчыца — павятовага генерал-маёра, героя паўстання. Закласці помнік А.Т.Касцюшкі і паўстанню 1794 г.

У вёсцы Чыжэўшчына /Крупчыцы/ Кобрынскага раёна: у гонар бітвы паўстанцаў з

сувораўскімі войскамі на крупчыцкіх палях збудавець арыгінальны і варты падзей помнік замест стандартна-невывразнага безаблічнага абеліска з гістарычна-лжывым і абразлівым тэкстам — услаўненнем «перамогі» Суворова над паўстанцамі.

У мястэчку Відзы Браслаўскага раёна: прадуктовую краму, якая збудавана на магіле Тамаша Ваўжэцкага, перанесці ў іншае месца. Аднавіць магілу, збудавець надмагільны помнік і аднавіць цвігарную каплічку. У цэнтры Відзаў паставіць помнік Т. Ваўжэцкаму.

У Гародні: ушанаваць у назвах вуліц і плошчаў імёны А.Т.Касцюшкі, Я.Агінскага, М.К.Агінскага. На будынку каралеўскага палаца, дзе ў час паўстання знаходзілася Гарадзенская паўстанцкая парадкавая камісія і дзе 30 верасня 1794 г. праходзіла нарада кіраўнікоў паўстання пад старшынствам А.Т.Касцюшкі, усталяваць мемарыяльную дошку. Закласці помнік паўстанню 1794 г. У абласным краязнаўчым музеі адкрыць экспазіцыю, прысвечаную гісторыі паўстання на Гародзеншчыне.

У вёсцы Залессе Смагонскага раёна: інтэнсіфікаваць рэстаўрацыю сядзібы Міхала Клеафаса Агінскага. Мемарыялізаваць ужо гатовыя для агляду наведвальнікамі аб'екты. На фасадзе сядзібнага дома М.К.Агінскага ўсталяваць мемарыяльна-ахоўную дошку. З ахоўнай зоны прыбраць крыж, які тут самавольна ўстаноўлены ў 1992 г.

Сядзіба-музей М.К.Агінскага павінна быць уключана ў лік важных турыстычных аб'ектаў краіны.

Аргкамітэт прапанаваў Міністэрству абароны Беларусі Менскае суворавскае вучылішча рэфармаваць у Менскі кадэцкі корпус або Менскі вайсковы ліцэй, выключыць фігуру Суворова з вучэбна-выхаваўчага працэсу, прыбраць яго выявы з манументальна-мастацкага афармлення гэтай навучальнай установы.

Мясцовым уладам і ўправам калгасаў і саўгасаў, якія носяць імя Суворова, знайсці годныя назвы для сваіх гаспадарак, кіруючыся мясцовай тапанімікай і геаграфіяй, гісторыяй і культурай Беларусі.

Для тых, хто жадае выступіць фундатарам праграм святкавання 200-х угодкаў вызвольнага паўстання 1794 г. у Беларусі, называем разліковы рахунак: 700733 у Ленінскім аддзяленні Белбизнесбанка г. Менска, код 763. Тэлефоны: 32-54-46, 31-32-59.

«Залатая брама» — назва Міжнароднага фестывалю аўтарскай песні, які прайшоў у Кіеве. Апроч гаспадароў, у конкурснай праграме ўдзельнічалі прадстаўнікі Беларусі, Расіі, Славакіі — усяго 24 чалавекі. Нашых пасланцоў было чацвёра, і трое з іх атрымалі конкурсныя ўзнагароды. Званне лаўрэата заваяваў Алег Атаманаў, дыпломам адзначаны гродзенскі бард Віктар Шалкевіч /«За працяг нацыянальных традыцый»/ ды мінчук Ігар Добры /«За іскрывы каларыт»/.

П. ГАРДЗІЕНКА

СУСТРЭЧЫ З ПЯТРОМ КЛІМУКОМ

Два дні гасцяваў на берасцейскай зямлі лётчык-касманаўт, начальнік Цэнтра падрыхтоўкі касманаўтаў генерал-лейтэнант Пётр Клімух. Усклаўшы кветкі да мемарыяльных пліт загінуўшых абаронцаў Брэсцкай крэпасці-героя, у першы дзень ён трапіў у шматлюдную канферэнц-залу Брэсцкага гарвыканкама, у якой адбылася ўрачыстасць з нагоды 20-гадовага юбілею з дня першага палёту нашага слаўтага земляка ў космас. Яго віталі старшыня гарадскога Савета народных дэпутатаў І. Венцэль, раённага — К. Сумар, гарадскога савета ТСПА /былое ДТСААФ/ — С. Грабінчук, ад працоўных калектываў прадпрыемстваў абласнога цэнтра — іх кіраўнікі, наватары вытворчасці.

Ад імя абласной арганізацыі Саюза пісьменнікаў на гэтай памятнай сустрэчы выступіў М. Панасюк — аўтар дакументальнай аповесці пра касманаўта «Арменцір — сузор'е Арыён». Ён уручыў П. Клімуку бібліятэчку кніг берасцейскіх аўтараў — паэтаў М. Пракаповіча і З. Дудзюк, празаіка А. Разановіча, кнігу П. Стасевіча пра палескую вёску Моталь Іванаўскага раёна, у якой Пятру Клімуку даводзілася бываць як народнаму дэпутату былога СССР.

На другі дзень касманаўт разам з жонкай Ліліяй Уладзіміраўнай наведаў цэнтр маладзёжнай творчасці, панчошы камбінат, сваіх землякоў у Камароўцы.

Г. ХАМЯКОВА,

прадаўшчыца кіёска-магазіна «Палескі куфэрак» культурна-асветнага цэнтра «Беларуская думка» пры абласной арганізацыі таварыства «Веды»

«ДНЯПРОЎСКІЯ ХВАЛІ»

Калектыўны літаратурна-мастацкі зборнік пад такой назвай выдадзены ў Магілёве тыражом 8000 асобнікаў, памерам — 17 друкарскіх аркушаў /укладальнік — І. Аношкін, мастацкае афармленне — І. Паўлючковай/. У зборнік уключаны творы большасці пісьменнікаў абласнога аддзялення і членаў літаб'яднанняў — каля 70 аўтараў. Змешчаны нарыс аб літаратурным жыцці на Магілёўшчыне з сёвай даўніны і па сённяшні дзень, вершы і аповяданні, гумар і сатыра, нататкі пра жыццё і творчасць пісьменнікаў-землякоў Георгія Каніскага, Максіма Гарэцкага, Аляксея Пысіна, Леаніда Дайнекі. Цікавыя матэрыялы ў раздзеле «Мой родны кут». У канцы — кароткія даведкі аб аўтарах.

«Дняпроўскія хвалі», мяркуецца, стане альманахам. Але калі будзе другая кніжка — адзін Бог ведае. Бо папера і друкарскія выдаткі проста не пад сілу абласному пісьменніцкаму аддзяленню.

І. ГАЛІНОЎСКІ

МЫ НЕ МОЖАМ БЕЗ... ЧЫРВОНАГА КОЛЕРУ

Гэтым разам чырвоны колер — колер папярэджання, перасцярогі: выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі выпусціла «Чырвоную кнігу Беларусі». Першае яе выданне, як вядома, з'явілася дзесяць гадоў назад, неўзабаве пасля прыняцця ў 1979 годзе спецыяльнай пастановы Савета Міністраў БССР аб зацверджанні Кнігі рэдкіх і тых, што знаходзяцца пад пагрозай знішчэння, відаў жывёл і раслін Беларусі. Кніга тады адрознівалася бібліяграфічнай рэдкасцю. Але не толькі ў гэтым прычына, што яе вырашылі перавыдаць. Есць, на жаль, і прычына куды больш празаічная. Актыўная, часам неразумная чалавечая дзейнасць вельмі негатывна ўплывае на прыроду. Калі ў першае выданне «ЧК» было ўключана 80 відаў жывёл і 185 відаў раслін, дык цяпер — 182 віды жывёл і 214 — раслін.

«Чырвоная кніга...» пабудавана такім чынам, што ўсе гэтыя віды падзелены на пяць катэгорый. Да першай належаць тыя, што знаходзяцца пад пагрозай поўнага знішчэння, і выратаваць іх могуць толькі спецыяльныя меры. Другая катэгорыя — гэта віды, колькасць якіх адносна вялікая. Рэдкія віды, якім пакуль не пагражае знішчэнне, хоць і мала, аб'яднаны ў трэцюю катэгорыю. Біялогія відаў чацвёртай катэгорыі пакуль недастаткова вивучана. Нарэшце, у пятую ўвайшлі ўжо знішчаныя віды.

ПРЫНЯТЫ Ё САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ

АДАМЧЫК Міраслаў Вячаславіч. Паэт, празаік, драматург. Нарадзіўся ў 1965 годзе ў Мінску. Скончыў Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт /1990/. Намеснік шэф-рэдактара БАДППР.

Літаратурную працу пачаў у 1983 годзе. З вершамі выступаў у калектыўных зборніках «Маладыя галасы» /1985/, «Вусны» /1985/, «Тутэйшыя» /1988/, з аповяданнямі — «Жнівеньскі праспект» /1988/, «Паркан» /1993/. Аўтар кнігі «Забойства на каляды» /1991/, некалькіх п'ес. У сааўтарстве з М. Клімковічам напісаў аповесць «Каханка д'ябла» /1992/.

ВЯРШЫНІН Мікол Пятровіч. Гэтырыч, гумарыст. Нарадзіўся ў 1940 годзе ў горадзе Чэрвені. Скончыў Мінскі ўніверсітэт /1958/, Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт /1970/. Працуе ў Мінскім навукова-вытворчым аб'яднанні «Прагрэс».

Літаратурную працу пачаў у 1961 годзе. Выдаў кнігі «Без віны вінаватыя» /1972/, «Не сшыліся характарамі» /1977/, «Дагуляўся» /1981/, «Нашто мне жаніцца...» /1982/, «Свой чалавек» /1993/. Публікаваўся ў калектыўных зборніках, рэспубліканскай перыёдыцы.

ДЗЭБІШ Анато́ль Іосі́фавіч. Паэт. Нарадзіўся ў 1962 годзе ў вёсцы Шапятаўка Свіслацкага раёна. Скончыў Мінскі інстытут культуры /1987/. Дырэктар Дома культуры «Хімік» у Брэсце.

Літаратурную працу пачаў у 1984 годзе. Аўтар зборніка вершаў «Калядная веча» /1992/, друкаваўся ў зборніках «Дзень паэзіі», рэспубліканскай перыёдыцы.

ДЗЭБІШ Васіль Іосі́фавіч. Паэт. Нарадзіўся ў 1962 годзе ў вёсцы Шапятаўка Свіслацкага раёна.

Скончыў Мінскі інстытут культуры /1987/. Выхавацель Брэсцкага ПТВ-229. Літаратурную працу пачаў у 1987 годзе. Аўтар зборніка вершаў «Белыя птахі» /1992/. Друкаваўся ў зборніках «Матчына слова» /1991/, «Дзень паэзіі» /1991/, рэспубліканскай перыёдыцы.

КЛІМКОВІЧ Максім Аляксандравіч. Празаік, драматург. Нарадзіўся ў 1958 годзе ў Мінску. Скончыў Беларускае політэхнічнае ўніверсітэт /1980/. Рэдактар аддзела літаратуры і мастацтва часопіса «Бярозка».

Літаратурную працу пачаў у 1985 годзе. Аўтар кнігі «Сцэнарый смерці» /1991/. Друкаваўся ў калектыўных зборніках прозы «Жнівеньскі праспект» /1988/, «Тутэйшыя» /1988/, «Паркан» /1993/ і іншых, у сааўтарстве з М. Шайбаком напісаў п'есу «Нагавіцы святога Георгія».

МІНЧАНКА Мікола Нічыпаравіч. Паэт, празаік. Нарадзіўся ў 1942 годзе ў вёсцы Кавалёўка Клімавіцкага раёна. Скончыў Жытомірскі педагагічны інстытут /1968/. Адказны сакратар рэдакцыі клімавіцкага раённай газеты «Новае жыццё».

Літаратурную працу пачаў у 1956 годзе. Выдаў кнігі «Зялёны звон» /1971/, «Давер» /1980/, «Ліпацвет» /1993/. Адзін з аўтараў калектыўнага зборніка «Адданасць» /1978/.

СІЎКО Франц Іванавіч /Францішак Анашка/. Празаік, дзіцячы пісьменнік. Нарадзіўся ў 1953 годзе ў вёсцы Вята Мёрскага раёна. Скончыў Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт /1975/. Працуе перакладчыкам у рэдакцыі газеты «Віцебскі рабочы».

Літаратурную працу пачаў у 1983 годзе.

Аўтар кнігі «З чым прыйдзеш...» /1990/, адзін з аўтараў калектыўных зборнікаў «Крані» і «Дзіна» /1992/.

СТОМА Вячаслаў Іосі́фавіч. Празаік, паэт, публіцыст. Нарадзіўся ў 1945 годзе ў вёсцы Несуцічы Навагрудскага раёна. Скончыў Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт /1972/. Працаваў намеснікам начальніка «Белрыбвода». Літаратурную працу пачаў у 1983 годзе. Выдаў кнігі «Тайна жывёльнага свету» /1989/, «На воўчых сцежках» /1991/, «У глыбінках адвечнага бору» /1991/, «Гаспадар таямнічых віроў» /1992/, выдаваўся за мяжой.

САЧАНКА Барыс Пятровіч /Барыс Пятровіч/. Празаік. Нарадзіўся ў 1959 годзе ў вёсцы Вялікі Бор Хойніцкага раёна. Скончыў Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт /1984/. Адказны сакратар штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва».

Літаратурную працу пачаў у 1983 годзе. Аўтар кнігі прозы «Ловы» /1992/. Адзін з аўтараў калектыўнага зборніка «Тутэйшыя» /1988/. Публікаваўся ў рэспубліканскай перыёдыцы.

ТЫЧКА Галіна Казіміраўна. Крытык, літаратуразнаўца. Нарадзілася ў 1955 годзе ў вёсцы Сташулі Мёрскага раёна. Скончыла Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт /1976/. Кандыдат філалагічных навук /1987/. Абараніла на гэтым «Маральна-этычныя праблемы маладой беларускай прозы». Супрацоўніца часопіса «Польмя».

Аўтар шматлікіх літаратурна-мастацкіх артыкулаў, рэцэнзій, нарысаў, крытычных аглядаў, змешчаных у рэспубліканскім друку.

Ліст у нумар

АМАРАЛЬНА!

У Мінску 14—15 снежня 93г. адбылася міжнародная канферэнцыя па вельмі актуальнай і забадзённай тэме «Адукацыя XXI стагоддзя. Праблемы павышэння кваліфікацыі работнікаў адукацыі».

У час перадачы тэзісаў свайго выступлення на ёй мне было прапанавана напісаць іх на расейскай альбо англійскай мове, спасылаючы на тое, што канферэнцыя міжнародная. 8 снежня мне патэлефанаваў ад імя аргкамітэта прарэктар па навукова-метадычнай рабоце інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі прафесар Б. Пальчэўскі і паведаміў, што мая тэма «Нацыянальная мова як аснова развіцця ачыненнай вышэйшай школы» прынята і, разам з тым, прапанавана перакласці тэзісы на расейскую альбо англійскую мову, бо аргкамітэт менавіта іх зацвердзіў рабочымі мовамі. 9 снежня я перадаў на імя старшыні аргкамітэта пісьмовую нягроду перакладаць тэкст з дзяржаўнай мовы Рэспублікі Беларусь на замежную. Паведаміў, што працу ў ВНУ Беларусі, выкладаю інфарматыку і вылічальную тэхніку на беларускай мове.

У дзень адкрыцця канферэнцыі я пазнаёміўся з тэзісамі дакладаў, якія былі выдадзены ў двух тамах. Мае тэзісы надрукаваны на беларускай мове. На англійскай мове — толькі 4, адзін з ЗША, адзін са Славакіі і два з Мінска, астатнія — на расейскай.

Перад адкрыццём канферэнцыі на імя яе старшыні мною была ўнесена пісьмовая прапанова пачаць работу канферэнцыі з выпраўлення дапушчанага недарэчнасці і прыняцця ў якасці рабочай і беларускай мовы. Прафесар Б. Пальчэўскі наогул не зрагаваў на гэта, а мой даклад быў уключаны ў праграму работы 5-ай секцыі, якую, дарэчы, узначальваў прафесар Б. Пальчэўскі. На секцыі я таксама папрасіў прысутных калег прыняцця ў якасці рабочай і дзяржаўнаю мову Беларусі. Старшыня заявіў, што «на это я не обращаю внимания, продолжаем работу». З майго боку была зроблена яшчэ адна спроба пераканаць у абсурднасці занятай аргкамітэтам пазіцыі і не пазбаўляць удзельнікаў канферэнцыі магчымасці гаварыць на дзяржаўнай мове Беларусі.

Адным словам, прапанова прыняцця разам з расейскай, англійскай у якасці рабочай і беларускай мовы не знайшла падтрымкі. Заўважым, што ў зале, дзе працавала 5-я секцыя, прысутнічаў прадстаўнік Міністэрства адукацыі Беларусі, на ўсё гэта не вымавіў ні слова.

У сувязі з тым, што арганізатарамі канферэнцыі я быў афіцыйна пазбаўлены магчымасці гаварыць у сябе на Радзіме на дзяржаўнай мове мне давялося ў знак пратэсту пакінуць залу.

На заключным пленарным пасяджэнні і прэс-канферэнцыі мною зноў было ўзнята гэта пытанне. Я звярнуўся да паважаных удзельнікаў

канферэнцыі з просьбай асэнсаваць, што ж адбылося, з чым ідзе адукацыя незалежнай Рэспублікі Беларусь у XXI стагоддзе. Як можна вырашаць праблемы развіцця нацыянальнай сістэмы адукацыі, груба ігнаруючы дзяржаўную мову і законы гэтай краіны? Хачу падкрэсліць, што арганізатарамі і удзельнікамі канферэнцыі былі не проста настаўнікі і выкладчыкі, а настаўнікі настаўнікаў — работнікі педагагічных ВНУ. Я глыбока перакананы, што весці размову аб развіцці нацыянальнай адукацыі, падкрэслена ігнаруючы боскае права кожнага народа мець дзяржаўную сістэму выхавання і навучання на дзяржаўнай мове, ігнаруючы заканадаўства, амаральна, а мабыць, і злачынна.

Згодзен, што адукацыя павінна стаяць па-за палітыкай, дакладней — вышэй бруднай палітыкі. Але ж тое, што адбылося, — гэта класічны прыклад імперскай палітыкі, рэанімацыя актыўнага працэсу асіміляцыі беларусаў. Няўжо нябачна, што беларуская нацыя духоўна вымірае?

Я звяртаюся да генеральнага пракурора Рэспублікі Беларусь В. Шаладонава, старшыні Камісіі Вярхоўнага Савета па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны Н. Гілевіча, міністра адукацыі В. Гайсёнка, да настаўнікаў школ, тэхнікумаў і ВНУ з просьбай зрабіць усё, каб Закон аб беларускай мове дзейнічаў. Чыноўнікі, якія груба ігнаруюць яго, павінны неслі адказнасць.

Мікола САВІЦКІ,
старшыня мінскай гарадской Рады таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны, прафесар

«Практика літаратурнага жыцця патрабуе ўсвядомленай і адкрытай уязгі да канкрэтных штодзённых-бытавых праблем. Усякая жыццёвая дробязь... уплывае на яго /жыцця/ развіццё. Апрача таго, публічнасць ніколі не шкодзіла ў калектыўных, грамадскіх справах. Наадварот, яна спрыяла дэмакратычнасці ў вырашэнні гэтых спраў /тут і далей падкрэслена мной. — Ю. З./

... Крытыка ў параўнанні з іншымі жанрамі больш непасрэдна залежыць ад парадкаў у літаратурным асяроддзі. Відавочная слабасць некаторых бакоў нашай крытыкі тлумачыцца многімі прычынамі, у тым ліку некаторымі недасканалымі формамі арганізацыі літаратурнага працэсу. І калі сур'ёзна клапаціцца пра рост крытыкі, нельга абмінаць і гэтыя пытанні...

Віктар КАВАЛЕНКА. «Крытыка... Якая яна?» /1963/

га пісьменства, аддзяляць «метафізіку» ад «анталогіі», альбо, расшыфроўваючы двукоссе, — уласна творчасць ад адмыслова бытнасці. Таму ж пасляваеннаму пакаленню «вясковых сыноў» /і «дачок»/, каб здолець асіміляваць гэты Горад /ва ўсіх сэнсах, а найперш у духоўным/, трэ было, па меншай меры, мець пэўнае спадзяванне на тое, што, прынамсі, матэрыяльнае ўладкаванне жыцця — наперадзе будзе. А калі ўлічыць невытучальны комплекс «хатнасці», «домнасці» вяскоўца... Кватэра! Во — быццёвая канстанта, што /у

Юрась ЗАЛОСКА

часам адкрыта. Яшчэ ў 1989 годзе /«Вобраз—89»/ ён са шкадаваннем параўноўваў сваё пісьменніцкае становішча сярэд «сірых і ўбогіх» /1948 год/: «Жыццё рэзка памянялася: з вёскі — у сталіцу, з беднасці — у дастаток. Я меў грошы. Магазіны былі забіты харчам; кілбас гатункаў дванаццаць, ікра ў бочках стаяла, мяса на Камароўскім рынку 8-10 рублёў пры ганарары за аркуш 3000 рублёў /падкрэслена мной. — Ю.З./». Што ж — мяса дзеля забеспячэння пісьменніцкае працы хапала з лішкам... Вунь якая спадчына пасляваенная засталася!.. У годзе 1993-м шануюны Іван Пятровіч зноў не толькіскажа пра тое самае, толькі выкарыстоўваючы іншае «рэчыўнае напаўненне» літаратуры: «Я, напрыклад, за сваю пенсію магу купіць ажно дзве каністры бензіну. Хіба ж не шчасце?» Шчасце, вядома, Іван Пятровіч, асабліва ў параўнанні з цяперашняй студэнцкай стыпендыяй, на якую ледзь стане 30 разоў у месяц /адзін раз на дзень! /купіць салаты з хлебам у сталойцы... Ды трываюць нешта нашы студэнты, паясы падвясваюць, маўчаць, галодныя. На ўрад не скардзяцца... Не маўчаць, як і належыць, пісьменнікі.

Той час меў і сваіх «класікаў» і сваіх апявальнікаў — тых, хто «апяваў» — крытыкаў, хто цікаваў літаратурны працэс і абслугоўваў сваё пакаленне. У маладых на вяртанне ў эстэтыку мінулага проста не стае энергіі... Каб хоць справіцца — не з эстэтыкай! — з побытам цяперашнім... Тым больш: кожны час шануе сваіх выбітных людзей, якімі б ні былі слыннымі папярэднікамі. /Гэта — з талстоўскіх максім з «Круга чтэння», адаптаваны пераклад «Талмуда» /.

Так што прычына тут значна прасцейшая. Пастаўце моладзь у аднолькавыя ўмовы са «старэйшымі» — і тады-то і можна будзе параўноўваць пакаленні. Хоць, канечне ж, у эстэтычных адносінах ніякіх паслабленняў нікому быць не можа. Тут як у мове: яе эстэтычна-мастацкая вартасць не можа разгладзіцца ў сувязі з пашыранасцю мовы ў грамадстве. Але і моладзь не збіраецца рабіць інтэлектуальных паблужак папярэднікам: начытаўшыся бартаў ды дэрыдоў, нават пачынаючы крытыку можа «па косткачку» разабраць зборнікі крытычных артыкулаў 60-х, 70-х гадоў... Чаму ж не? Уласна тэорыя літаратуры, адрэфлексаванага, самастойнага /«нашага»/ літаратурнага ўстаўкі ў савецкай беларускай крытыцы знайсці вельмі цяжка. Асабіста мой досвед: перачытаўшы шмат, знайшоў моцныя хіба дзве плыні — а/ кампліментарную /сяброўска-ўхваляльную/; б/ біябібліяграфічную. Абедзве добра прадстаўлены ў гадавіках «ЛіМ» і ў «Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі» /апошняя — больш/. Такім чынам, можам казаць пра адноснае распрацаванасць гісторыі літаратуры, але не тэорыі.

Гэтакі стан айчыннага літаратурнага добра разумеюць і самі навукоўцы. Нядаўна, прысутнічаючы на навуковай сесіі ў Акадэміі навук, на пасяджэнні секцыі мовы і літаратуры, давалася пачуць літаральна наступнае: «Дайце нам філасофію гісторыі, дайце нам філасофскую метадалогію гуманітарнай навукі!» Гэта — з вуснаў не каго-небудзь, а члена-карэспандэнта АН Беларусі! Выбачайце, але што, дагэтуль інстытут /літаратуры/ працаваў наўслеп, без тэорыі, плённа збіраючы адно звесткі і біяграфічныя даныя? Чым жа гэтка ўзровень інтэлектуальных намаганняў адрозны ад г. зв. самадзейнага, амаатарскага літаратурнага? А мы кажам — «фундаментальная навука»... Ну добра, хоць збіраліся эмпірычныя матэрыялы; ды і тут таксама ўнікаюць пытанні, і пытанні абгрунтавання, — колькі разоў у «ЭлімБеле» сутыкаўся з неадпаведнасцю пісьменніцкай факталогіі /за год стварэння пэўных твораў В. Быкава, напрыклад, узятых, па ўсім бачна, даты з «Літаратурнага энцыклапедычнага слоўара», хоць там, зразумела, пададзены год публікацыі твораў у рускім перакладзе.../.

«Факцікаў» набяраецца болей чым дастаткова. Ды я не пра тое, не пра «далакоства» айчыннае. Ступень «экспімуравання» інтэлектуальнай спадчыны нядаўняга мінулага будзе залежаць, вядома, ад ступені інтэлектуальнай і /самае галоўнае/ у нашых варунках/ карпаратыўна-гуртавой незалежнасці крытыка. Не стала ідэалогіі, ды засталася тое самае «нядаўняе мінулае»... Творчы дух нашай крытыкі, я лічу, таймуе нядобра, набіўшая «скаміну» стылізацыя «крытычнай прозы» пад нібыта

(Працяг на стар. 12)

БЫТ І БЫТНАСЦЬ ЛІТАРАТУРЫ

НАТАТКІ АГЛЯДАЛЬНІКА

Я — аглядальнік «ЛіМа». Аглядальнік, не прывязаны да якой-небудзь пэўнай, канчаткова зацверджанай разумовай «дзялянкі»: мяне цікавяць і хваляюць самыя розныя праявы нашага жыцця, што, думаю, добра засведчана ў маіх дыялогах з дзеячамі культуры і мастацтва... Разам з тым я ўвесь час, «для сябе», сачыў за развіццём сучаснай літаратуры і таго, што патрапляе назваць «эстэтыкай часу» — філасофска-мастацкай думкай, але неяк не лічыў магчымым выказваць свае «нефармальныя» назіранні ўголас. Сёння — напраўду — «не магу маўчаць». Прапаную ўвазе чытачоў некаторыя роздумы аб стане літаратурнага працэсу — яго не «эмпірыі», а — анталогіі, яго быццёвых варунках, пра якія адно і можа пісаць «публіцыст» — не дыпламаваны «крытык».

Думаю, дасташаноўны чытач зразумее, што некаторая публіцыстычнасць гэтых нататак абумоўлена найперш стылістыкай друкаванага выдання, газеты; гэта, аднак, не азначае, што ўсяго гэтага нельга было выказаць нашмат «пространно», размашыста, з мноствам цытат і спасылак... Але — навошта? Хай друкаванае выданне робіць сваю справу — толькі ставіць пытанні і выказвае прэтэнзіі...

На мой погляд, сучасны стан беларускай крытыкі можна ахарактарызаваць хутчэй не распрацоўкай тых ці іншых новых тэм, а — якраз пазбяганнем што-небудзь распрацоўваць. У той час, калі расейская крытыка рахуе «папярэднія вынікі XX стагоддзя» /стала рубрыка «Новага міра»/, ваўсю пера-прачытае спадчыну і рэфлексуе з нагоды «постмадэрнізму», — у Беларусі, так бы мовіць, захоўваецца ўсё той жа вобраз маналітнасці духоўнага працэсу; раз-пораз чуваць скрушныя папрукі ветэранаў сацрэалістычнай прозы — немаведама ў чый адрас — у «нешанаванні нядаўняга мінулага»... Але ЗА ШТО маладому, перабудовачна-пасля-перабудовачнаму пакаленню паважаць тое, чаго яно не бачыла і чаго не мела?

Гэтая празмерная затурбачанасць мінулым, пільнаванне яго ўяўнай цягальнасці, падаецца, і не дазваляе нашаму пісьменству смела казаць пра тое, што сапраўды баліць, што можа стаць НЕЗАЛЕЖНЫМ СЛОВАМ НЕЗАЛЕЖНАГА МАСТАКА. Занадта ўжыліся мы ў негераічны імідж беларускай мастацкай інтэлігенцыі, занадта звыкліся з тым, што ўсе /падкрэсліваю — усе/ заявы нацыянальнай інтэлігенцыі апошняга часу для Улады — бы пусты гук, на які можна не рэагаваць... І не рэагавалі: ні на парэчанні, бадай, усіх творчых саюзаў, у тым ліку і Саюза пісьменнікаў Беларусі, — наконт уступлення ў «калектыўную бяспеку»; ні на прапановы Першага з'езда беларусаў свету /да ўрада/ па нармальным уладкаванні культурна-прававога жыцця ў Беларусі згодна з воляй беларусаў свету /лепшых, падкрэслім, беларусаў, а не выпадкова-маргінальных асоб, у якіх напамін пра «мову» выклікае ледзь не паранайны бзкі... Ну хоць бы які манеры рэверанс «самадзержжаў» беларускіх перад інтэлігенцыяй... Не. Здаецца, інтэлігенцыя пакінута выміраць «як клас», падобна таму, як вымірае закрытая ад знешняга свету жывёльная папуляцыя...

Ва ўсіх сённяшніх гутарках, дзе закранаецца тэма «старэйшых — маладых» /напрыклад, у літаратуры/, патыхае таякой задубелай кандоваскай думкі, што пачынаеш думаць, ці не можа стаць мінулае прадметам асабліва хваравітага пакланен-

ня... З памяці не сходзіць біблейскае «Мёртвыя трымаюць сваіх мерцвякоў»...

Усёчасна, не толькі пасляваенны дзесяцігоддзі, «кадры» для культуры пастаўляла ў горад — вёска. «Заглядаю я ў вёску, як у слоўнік, каб упэўніцца, што правільна пішу...» Знае пакаленне філфакаўцаў, апафеоз катораму спеў Міхась Стральцоў, — спрэс выхадцы з вёскі.

І вось цяпер, як «пасляваеннікі» ўвабраліся ў самотны ўзрост, у нашай крытыцы і каліялітаратурнай публіцыстыцы натуральна загучаў /праўда, утоена-эфеміністычна/ матывы апакаліпсічныя: маўляў, сыходзіць апошняе пакаленне майстроў слова. Паколькі «эстэтыку моманту» найперш перадае паззія, то ёй і дамо слова. Во найноўшы верш Рыгора Барадуліна:

Мы, як апошнія ваўкі,
Пасляваеннікі пазты.
Ужо настаўлены швікі,
Каб шкуры нашыя з імпэтам
Распяць на прышчэнай сцяне...
Мы па інерцыі бязым,
У свет яшчэ знаёмы выем,
Ды цені тоіць кожны выем
У змроку покуль што чужым.

Такая, пазтычна-апакаліпсічная падачка, была б, аднак жа, аднабаковай, калі яе не дапоўніць іншай, крытычна-разумовай версіяй эвалюцыі літаратуры і літаратурнага працэсу: версіяй С. Дубаўца наконт «курсу на дно» /гл. артыкул «Хто там?», кнігу «Практикаванні», 1992/. Згадваю яе адно толькі дзеля таго, што яна была выказана /наколькі сапраўды меў рацыю крытык — чатыры гады таму, іменна столькі часу прайшло ад напісання і публікацыі ў друку дубаўцоўскай версіі — не мецьму значыць, але выказанае — застаецца, і для «ўліку» меркаванняў мы версію С. Дубаўца занатоўваем/.

З аднаго боку, такім чынам, версія метафізічнага, фатальнага выраджэння пісьменніцкай праслойкі, з другога — бачанне самавыраджэння /чытай — дэградацыі/ інстытута пісьменніцтва... Дзе раўнавага?

Раўнавага, як заўсёды, пасярэдзіне. Утапічна, разважаючы пра лёсы прыгжа-

многіх выпадках найперш яна/ давала моцы літаратурным «вяскоўцам» трываць у горадзе і тым самым неяк папаўняць літаратуру, множыць шэрагі пісьменнікаў... Кватэра — яна, радзімая, таксама клікала, вабіла да сябе — у горад — таленавітых настаўнікаў роднай мовы і літаратуры, хто тут, у Менску, уладкоўваўся на працу ў беларускамоўны выданні і дагэтуль тут працуе /варта прайсці па рэдакцыях, каб упэўніцца ў гэтым/. Калі яшчэ ўлагоджвалася справа з членствам у партыі — ды было чыста жыццёвае трыванне часовых «цяжкасцяў», — то хутка, нават вельмі хутка быццёвы бок існавання літаратара задавальняўся. Прычым пачынаўся калейдаскоп «паляпшэння жыллёвых умоў»... /Кажу ўсё гэта зноў-такі не дзеля якойсьці «ацэнкі»; адно дзеля канстатацыі стану рэчаў «з культуры» раней. Кватэра — культура; культура — кватэра, — во амбівалентная быццёвая супацыя, наяўнасцю якой і вырашаўся да нядаўняга часу лёс таго, што мы прывыклі называць «культурай»/.

Ці мае такую надзею цяперашні пачынаючы, небесталанны літаратар? Літаратар, што «падае надзеі» і выдае на новага «сур'эзнага» пісьменніка?.. Пытанне, што й казаць, павісае ў паветры. Надзеі такой няма; прынамсі, большасць маіх асабістых знаёмых — менскіх літаратараў — выхадцы з вёскі /бо прыйсці «з мовай» можна ў нашым стане толькі ступль/; шмат хто не мае менскай праліскі; шмат хто жыве чортведама дзе, «у віру на калу»... І гэта — можа спрыць «творчасці»? І хоць у такіх умовах можна «шліфаваць» прозу, «перачытваць» спадчыну, «лавіць музу»?.. Вось як «быць» накладваецца на «творчасць» і адно з другім звязана.

Сёння, каб сказаць нешта справядлівае аб моладзі і змене пакаленняў, трэба, мне думаецца, перадусім выразна зацімаць тую велізарную быццёвую розніцу паміж літаратурнымі «вяскоўцамі» 1945-га — 1990-х гадоў і літаратурнымі «вяскоўцамі» новага часу. /А што і сёння сілкавальныя сілы ў літаратуру прыходзяць з вёскі, дзе мова хіба што захоўвае сваё прыроднае аблічча, — сумнявацца ў тым, пэўна, не будзе ніхто/. У цяперашняга пачынаючага літаратара «быццёвая» канстанта няма і не намерваецца быць. Казаць у такой сацыяльнай сітуацыі пра «нявартасць» ці «няздольнасць» моладзі — проста неразумна. Што ж гэтай неўладкаванай, ды дужа «ладкаванай» на розум — за часы галоснасці і перабудовы — моладзі застаецца, як не нігілізм? І — заўважце — гэта пры не меншай /калі не сказаць большай! / любові маладых да роднай мовы, сімвалаў, ледзь не містычным пакланенні перад спадчынай, пры відавочна яскравейшым маладзёжным «нацыяналізме»... Прычым тут «нядаўняе мінулае» — для кагось, для пісьменнікаў найперш — такое «хлебнае» і такое «ганарарнае»? /Зноў-такі, дзеля аб'ектыўнасці мусім сказаць і пра гэты, «ганарарны» бок літаратурнага працэсу — параўнанне не на карысць часу цяперашняму, і гэта не прыбядненне, а аб'ектыўнае параўнанне/.

Іван Пятровіч Шамякін, у адрозненне ад іншых пісьменнікаў старэйшага веку, не баіцца выказаць сваё незадавальненне

АБЛАШЧАННЫЯ ЗЛОМ

ХРЫСЦІЯНСКІЯ ІДЭІ Ў АПОВЕСЦІ М. ГАРЭЦКАГА «ДЗВЕ ДУШЫ»

быў прысвечаны ў Доне літаратара вечар «Хачу жыць думу думаць...», які быў прымеркаваны да 75-годдзя з дня нараджэння паэта. Пра яго жыццёвы і творчы шлях гаварылі вядучы вечарыны намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі А. Пісьмянкоў, народны пісьменнік І. Шамякін, К. Камейша, К. Ціпка, В. Супрунчук.

Песні беларускіх кампазітараў на вершы К. Кірэенкі выконвала заслужаная артыстка рэспублікі Г. Радзько. Вершы паэта чыталі артысты мінскіх тэатраў. У канцэртнай праграме прыняла ўдзел цымбалістка Н. Чырык.

Г. СУШКО

ПАШУКАЕШ — ЗНОЙДЗЕШ

Хочацца адаслаць чытачоў да часопіса «Славяноведение» /колішняе «Советское славяноведение»/. Выпускі яго Расійскага акадэмія навук шэсць разоў на год. Сёлета пакуль што з'явілася пяць нумароў. У першым з іх Ю. Лабінцаў у раздзеле «Агляды і рэцэнзіі» грунтоўна разглядае факсімільны выпуск знакамітай скарынаўскай «Бібліі», ажыццёўлены выдавецтвам «Беларуская энцыклапедыя» імя Пётруся Броўкі ў трох тамах.

У трэцім нумары ў згаданым раздзеле А. Анікін уважліва прачытае сёмы том «Этымалагічнага слоўніка беларускай мовы», што пабачыў свет у выдавецтве «Навука і тэхніка» ў 1991 годзе. Заўвагі выказаны істотныя.

І, нарэшце, у пятым нумары нельга праігнаваць артыкул доктара гістарычных навук, вядучага навуковага супрацоўніка Інстытута славяназнаўства і балканістыкі РАН У. Дз'якова «Т. Касцюка і яго палітычны парадак пры Міцкевічы /1794—1798/». Як вядома, рэспубліка рыхтуецца шырока адзначыць 200-годдзе гэтага паўстання. У артыкуле ж гаворка ідзе «аб найбольш важным і змястоўным комплексе крыніц, што захаваюцца ў Расійскім дзяржаўным архіве старажытных актаў». Разглядаюцца і матэрыялы Тайнай экспедыцыі сената, што з'яўлялася ў Расіі вышэйшым органам палітычнага вышуку. Тут жа выкладчык Гродзенскага ўніверсітэта, аспірант Інстытута славяназнаўства і балканістыкі Т. Кручкоўскі выступае з артыкулам «Праблемы падзелу Рэчы Паспалітай у рускай гістарыяграфіі другой паловы XIX — пачатку XX стагоддзя».

ВЯРТАННЕ ІМЯ

У Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі рэлігіі выслікамі яго супрацоўнікаў і сяброў Гарадзенскай краязнаўчай асацыяцыі напрыканцы года была зладжана навукова-практычная канферэнцыя з нагоды жалобнай даты — 50-х угодкаў забойства Вацлава Іваноўскага. Месца яе правядзення — невыпадковае і ў нечым нават сімвалічнае. В. Іваноўскі вырас у каталіцкім асяроддзі, латвей стаў пратэстантам-кальвіністам, пахаваны ж быў на Кальварыйскіх каталіцкіх могілках у Мінску паводле праваслаўнага абраду.

Уступнае слова трымаў старшыня Краязнаўчай асацыяцыі Андрэй Майсейняк. Ён засяродзіў увагу прысутных на значнасці асобы В. Іваноўскага ў беларускім адраджэнскім руху пачатку XX стагоддзя, расказаў пра яго навуковыя дасягненні. Аўтар гэтых радкоў распавяў пра сям'ю і родавае гняздо Іваноўскіх — Лябёдку /зараз — у Шчучынскім раёне/. Вітаўт Руднік высветліў ролю В. Іваноўскага ў станаўленні беларускай выдавецкай справы. Яго выступ лістравалі рэдакцыя выдання з фондаў музея.

Прафесар універсітэта Аляксей Пяткевіч угадаў пра шматлікіх палітыкаў і сяброў Іваноўскага, пра дачыненні паміж імі.

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

г. Гародня

ПРЭМ'ЕРА ПЕРШАЙ КНІЖКІ

«Плакун-трава» — так называецца першы зборнік маладога паэта Анатоля Кудласевіча, які выпусціла незалежная выдавецкая кампанія «Тэхналогія». Прэм'ера кніжкі прайшла ў Доне літаратара. Выступілі А. Дзеружынскі, М. Скобла, М. Федзюковіч, дырэктар «Тэхналогіі» В. Багдановіч і іншыя.

Вершы А. Кудласевіча чыталі народная артыстка Беларусі М. Захарэвіч, М. Казачонак, а таксама сам аўтар. Ён жа выканаў і некалькі ўласных песень.

На прэм'еры выступілі барды А. Атаманаў, К. Герашчанка, М. Трафімчук і ансамбль «Пралеска».

У тым, што вечарына адбылася, заслуга спонсараў — фірмаў «Дайнова», «Пенат», «Від» і іншых.

П. ПЯТРУК

Паспрабуем зрабіць некаторыя назіранні над хрысціянскімі ідэямі ў аповесці М. Гарэцкага «Дзве душы». На пытанне «што ёсць душа?» хрысціянскае веравучэнне адказвае так: «Чалавеку застаўся ад Бога і Свет духоўны, дзеля таго, каб ГРЭШНЫ чалавек быў скіраваны ўвесь час да Бога як Бацькі, Выратавальніка, Сябра». Гэтая ж праблема набывае ў творчасці М. Гарэцкага моцнае хрысціянска-гуманістычнае гучанне. Аўтар імкнецца прасвятліць сваіх герояў Богам. А сам празаік бачыцца нам у ролі Месіі, які ўсхвалявана кліча-просіць: «Браці! Душу грэшную чалавека трэба ратаваць!»

Пісьменнік у сваіх фантазіях стварае абсурдных герояў, нейкіх асаблівых ворагаў, ворагаў — носьбіт зла, бо «без міласердзя парастраляваў усім невінаватых людзей». Аднак адназначна даць яму такую характарыстыку нельга, бо ён і летуценны эстэт, які адчувае характасто зямное: «Прыедзеш дамоў і пачнеш хадзіць па лесе за красою». Гаршчок — антыідэал пісьменніка, і яго аўтар невыпадкова прыводзіць да духоўнай і фізічнай смерці.

Аповесць М. Гарэцкага «Дзве душы» — своеасаблівае кніга Эклезіяста, у якой песімізм рэвалюцыйнага большавіцкага часу знайшоў глыбокае выўленне. Аўтар любіць жыццё, хоць і бачыць часам адсутнасць у ім усякага сэнсу. «Можам згаджацца ці не згаджацца з палажэннямі тымі ці іншымі аб значэнні звычайнага чалавека і генія ў ходзе сусветных здарэнняў, няхай адны кажучы, што чалавек у гэтай справе — недалужная шчапінка ў акіяне, а другія няхай сабе кажучы «чалавек у гэтай справе, як рулявы на караблі», ... а толькі ж лічыцца, паночкі, з жыццём, не жмурыцца ад яго зійнення, не плюшчыце вочы ад яго святла», — піша М. Гарэцкі ў артыкуле «Развагі і думкі».

Заўважым, пісьменнік не верыць у большавізм як Дабро, але і не хоча верыць у большавізм як Зло. Менавіта гэтым тлумачыцца ідэйна-тэматычная рэалізацыя вобраза Гаршка ў творы.

Што мае на ўвазе аўтар, калі гаворыць: «Гаршчок сумяшчаў у душы сваёй найлепшы здаецца гуманізм, найгоршае акажацца чалавеканялюбства?» Тут першае вы-

ключае другое. Дабро, якое нясе Гаршчок, ператвараецца ў зло. Бог толькі здаецца, а грэх — спраўджаецца.

У гэтых радках ярка высвечваюцца дзве іпастасі героя: жыццё праз сон і жыццё ў яве. Першае — бязгрэшнае. Другое — бязбожнае. Боскае ў Гаршку выяўляецца ў сне. Як трэба разумець «сны» героя? Само слова «сон» разглядаецца аўтарам у двух сэнсавых планах: умоўна-пачуццёвым /«Сон» у значэнні «Успамін»/ і канкрэтна-рэалістычным. Сны «ўспаміны» будучага сацыяліста і пра сям'ю, свае вытокі, Радзіму /бацькоў, вёску, брата/. Стан такога сну ў героя — усяго імгненне, ды ў дабава сон гэты нейкі хваравіты і спыняецца ў той самы момант, калі Гаршчок пачаў красці.

Ці адчувае Гаршчок грэх у самім сабе? Хоць герой добра ведае ўсялякае чалавечае зло, — не, не адчувае. У час «давучыцельскага» і даманастырскага жыцця Гаршчок проста не ведаў граху. Срэбны крыжык, які яшчэ не паспеў згубіцца, быў сведкаю праўдзівага жыцця. Невыпадкова аўтар малюе Гаршка гэтакім светлым анёльчыкам напярэдадні грэхпадзення: «вочы зоркія, валасы кучаравыя, від да ўсякага чалавека спагадны і радасны». Калі ж герой здзісьняе момант крывавага грэхпадзення /забойства папавічаў/, ён зноў жа не адчувае сябе грэшнікам. І гэта зразумела: інакш не быў бы ім. А вось у п'яным сне кідае Абдзіраловічу: «Гора нам вялікае! Колькі пралетарыяў загубілі». Упэўнена можна гаварыць, што гэта не самасуд, а зноў жа тое ж бяспамяцтва.

Ёсць у творы два эпізоды, якія найбольш выразна тлумачаць грэхпадзенне героя. У першым — мы бачым Гаршка, калі той збіраецца стаць манахам, а пакуль пасля заканчэння царкоўнай школы праце настаўнікам. Ён хоча быць на месцы хрысціянскага Бога, але пры гэтым «зачуць дзяцей малітвамі». А ці можна «зачуць» малітвай? Малітва, у хрысціянскім разуменні, гэта Усёдараванне, Радасць і Вера. На месцы Бога Гаршчок быць не можа і таму, што «вялікім праведнікам ці манахам» ён сябе толькі сасніў. Гаршчок не можа быць на месцы Бога яшчэ і таму, што малюць «душеспасітельных листков», якія прапанаваў дзеям, дужа страш-

ныя. На адным паказана, як «у п'янага з рота лезець вужака», на другім — «платкарка ліжаць языком гарачае залеза». Нельга ратаваць душу праз позірк Д'ябла. У іншым эпізодзе мы бачым будучага большавіка ў турме, «дзе пабачыў і пачуў ён для сябе шмат чаго новага». Яго памкненні: быць суддзёй, дыктатарам, Павадыром-рэвалюцыянерам. Спосаб дасягнення мэты застаўся той самы: Гаршчок чытае без разбору ўсякую нелегалішчыну, як некалі «душеспасітельные листки».

Як бачым, сваім духоўна-філасофскім складам М. Гарэцкі нечым падобны да філосафа У. Салаўёва, які ў сваёй кнізе «Духоўныя асновы жыцця» сцвярджаў: «Не верыць у дабро ёсць смерць, а верыць у сябе як крыніцу дабра /Бога/ — вар'яцтва».

У самым пачатку дарогі да страчанага Бога валаццога-басяк ставіць перад сабою пытанне: «Што рабіць? Прасіць ці красці?» І адказвае: «Красці!» Прасіць крыўдна і сорамна. Гаршчок тут лічыць сваім Богам — Гордасць. Ён не хоча ехаць у вёску да брата, каб папрасіць прабачэння за тое, што забыўся на яго. Гаршчок пачне красці. У манахаў — іх ілжывую веру, у басякоў — іх ілжывую волю.

Напрошваецца пытанне, ці можа Гаршчок знайсці страчанага Бога? У хрысціянскай літаратуры шырока асвятляецца праблема адлушчэння граху, яго даравання. Гэта адзін з важнейшых пастулатаў хрысціянскага вучэння. Згодна з гэтым вучэннем адказ на пытанне будзе станоўчым. Гарэцкі паказвае, што царкоўнікі не выконваюць гэты запавет Хрыста. Калі Гаршчок абакраў манастырскую казну, то манахі — «ні тоўсты Паісей з бліскачай чырвонай лысай», ні архімандрыт «з рыжымі валасатымі рукамі», намалеваныя аўтарам бліскача-гратэскава, не могуць дараваць герою гэты грэх. Прычына тут відавочная — яны, грэшныя, парадзілі дзіця, сабе падобнае, каб потым назваць яго сацыялістам: «Арыштант! Сацыяліст! Ідзі туды, адкуль прыйшоў», — гнеўна кідае архімандрыт блудніку. Словы «і такім я люблю яго» прыгаврае Гаршчок, калі чуе прысуд нядаўніх сваіх братаў. Ён пераконваецца, што ў манастыры гэты Хрыстосаў

Адгалоскі

БЕЗ КРЫНІЦ — «ГУЛЬНЯ ФАНТАЗІІ»

Трэба вітаць заклік доктара філасофскіх навук А. Кляўчэні брацца за вывучэнне спадчыны XIII—XV стст. у ягоным артыкуле «Зямныя, святыя людзі» /«ЛіМ» за 27.08.1993/. Грунтоўнае недаледаванасць гэтых стагоддзяў, па ягонай думцы, «тлумачыцца тым, што амаль няма крыніц. З гэтым пагадзіцца нельга, — піша аўтар. — Літаратары і гісторыкі змаглі зрабіць значна больш у даследаваннях гэтага перыяду. Філасофам таксама трэба брацца за справу».

Зусім згодны, што крыніц па гэтых стагоддзях амаль няма. Таму спадзяешся на тое, што аўтар артыкула, які не згаджаецца з гэтым, прывядзе спасылкі на новыя, нявыкарыстаныя яго папярэднікамі крыніцы XIII—XV стст. Але ён спрабуе разгледзець філасофскія погляды дзеячаў не гэтых, а папярэдняга, XII стагоддзя — Ефрасіні Полацкай і Кірылы Тураўскага — з пункту погляду развіцця імі і фактычнага абгрунтавання нацыянальнай свядомасці беларусаў.

Улічваючы беднасць пісьмовых крыніц па гісторыі Полацкага і іншых протабеларускіх княстваў, мне застаецца невядомым, на аснове чаго А. Кляўчэня сцвярджае, што ў паняцце «нацыянальная свядомасць» сярод жыхароў гэтых зямель уключаюцца ўяўленні аб княжацкай уладзе, адносінах да гэтай улады іхніх жыхароў, аб тэрыторыі княства, яго незалежнасці і іншыя. Калі аўтар знайшоў для пацвярджэння сваіх меркаванняў іншыя крыніцы, апроч летапісаў і аднаго жыцця, у якіх пра-

гэтыя ўяўленні нічога не гаворыцца, трэба было б паведаміць чытачу і давесці іх да ведама навуковай грамадскасці.

Як не ўспомніць думку гісторыка Марка Блока, згодна якой «не беручы ў разлік свабодную гульню фантазіі сцвярдзенне не мае права з'яўляцца ў тэксе, калі яго нельга правесці; і для гісторыка, які прыводзіць які-небудзь дакумент, указанне на тое, дзе яго хутчэй за ўсё можна знайсці, роўнасьліна выпушэнню агульнаабавязковага доўгу быць чэсным».

Такія ж заўвагі тыяцца зробленага А. Кляўчэнем аналізу творчасці і дзейнасці Ефрасіні Полацкай і Кірылы Тураўскага. Не адпавядае рэчаіснасці сцвярдзенне, што калі названыя асобы мелі прозвішчы «Полацкая» і «Тураўскі», то гэта сведчыла аб тым, што яны мелі пашану да сваіх родных гарадоў і іхніх жыхароў. Згодна навуковай дысцыпліне антрапаніміцы, што вывучае заканамернасці стварэння і развіцця ўласных імёнаў, гэтыя прозвішчы азначалі толькі тое, што азначалі, — паходжанне Ефрасіні і Кірылы з пэўных гарадоў і былі выбраны не імі самімі, а іхнім асяроддзем.

Таму гэта ніяк не магло адлюстроўваць «больш высокі ўзровень іх свядомасці і самасвядомасці».

Іншым разам аўтар хваліць у гістарычных персанажах супрацьлеглыя погляды. У вобразе Рагнеды ён, спасылкаючыся на М. Ермаловіча, лічыць вартым пахвалы імкненне да заваявання Полацкам незалежнасці — гэта значыць, цэнтрабежнае

імкненне, «непрымірымасць» да Кіева, а ў Ефрасіні Полацкай і Кірылы Тураўскага станюча адзначае іхняе рашучае асуджэнне міжусобнай барацьбы, г. зн. цэнтраімклівае імкненне. Няўжо за стагоддзе з іншым між Рагнедай і Ефрасіняй вартасці ў свядомасці люстэркава памянліся?

Дзіўным выглядае прыпісанне Ефрасіні /1110—1173/ і Кірылу /1130—1190/ закліку да аб'яднання /каго?/ супраць мангольскай навалы, якой на Беларусі не было. Аб гэтай навалі рускія летапісцы згадалі ўпершыню ў 1223 годзе.

Лёгка ж перакачоўваюць характарыстыкі, якімі акрэсліваліся імкненні дзеячаў, што выступалі за адзінства колішніх кіеўскіх валоданняў, уключаючы захопленнае Полацкае княства, на тых, якія, на думку А. Кляўчэні, з'яўляліся прадстаўнікамі ўнікальнай асобнай беларускай свядомасці.

Здзіўляе вольнае абыходжанне аўтара артыкула з тэрмінам «Рэнэсанс», які ён распаўсюджвае на Беларусь XIII ст. Культурна Рэнэсанс /Адраджэння/ цесна звязана з зараджэннем буржуазіі, якой у апісваемы А. Кляўчэнем часы на Беларусі не было. Гэтая культура была раннебуржуазнай, узнікала на глебе выспяваючага ў нетрах феадалізму новага капіталістычнага ўкладу, якога таксама на гэтай зямлі не было на тыя часы. Самая назва — Адраджэнне — указвае на сувязь новай культуры з антычнасцю, а яна ў творчасці Ефрасіні Полацкай, Кірылы Тураўскага, у

запавет не мае сілы. Такім, які ён ёсць, любіць яго архімандрыт не хоча, нават не стараецца.

У сцэне «дзікай праявы» ў царкве ўступілі ва ўзаемадзеянне дзве злыя сілы, якія па законе дыялектыкі не прыводзяць да адмаўлення адно другога, а наадварот — памнажаюць зло. На пагрозу Гаршка «Я зраблю з вамі іначай» архімандрыт адказвае новым злом — выклікае паліцыю. Гэты ўчынак чалавека, які павінен быў бы жыць па боскіх заповедзях, абуджае яшчэ большае зло ў душы блудніка. «А злосьць тым часам і падлірала яшчэ, і была балючай, дужа вострай ад зняможанасці і ўніжэння. Арыштант! Сацыяліст! Я табе пакажу! Я цябе дапаку!» — кіпіць Гаршчок.

Відавочна, што Евангельская этыка пэўным чынам уплывае на філасофскую думку М. Гарэцкага ў апавесці «Дзве душы». Сцэна «дзікай праявы» ў царкве дапамагае зразумець, што пісьменнік выкарыстоўвае Евангельскае права «не праціўся злу», аднак да канца яго не прымае, бо добра ведае: нікому не рабіць у жыцці зла — не азначае, што так можна перамагчы зло. М. Гарэцкі не можа прымірыцца са злом і выносіць яму свой, асаблівы прысуд: зло ў бясконцым сваім памнажэнні абавязкова самаразбуральнае, лічыць празаік. Думка знаёмая ў філасофіі. Спашліўца на Фаму Аквінскага: «Зло хоць і заўсёды прыніжае добра, аднак ніколі не можа яго перамагчы; ... нішто не можа быць цалкам і дасканалым, калі б нешта было цалкам злым, яно б нішчыла сябе».

М. Гарэцкі паказвае, што ў рэшце рэшт зло ў душы «сацыяліста» дасягае кульмінацыі ў сваім самаразбуральным памнажэнні, а «прабандураная» вярэра ў Гаршка сваім зместам нагадвае «тайную вярэру» ў Хрыста.

«Што душа мае — тым і прымае», — такімі словамі запрашае кульгавы Гаршчок гасцей на «вячэру». Што мае душа былога манаха, тлумачыцца больш праз яго дзеянні: «пазачыняў дзверы», «пазавешваў вокны», «убіў вочы ў дол». Гасцей, якія трапілі на «вячэру», аб'ядноўвае не толькі вобраз Іуды-Гаршка, але ж і асабістая самаразбуральная сіла, бо ўсе яны страцілі веру ў жыццё.

Гарэліка можна назваць любімым вучнем кульгавага Хрыста. Чаму ж вучыўся ён у свайго настаўніка? Злу: распраўляецца з сялянскімі паўстаннямі. «Я быў у ласцы ў нябожчыка Гаршка. Заслужыў гэтую ласку цэлымі цэбрамі густой запечанай чорнай крыві паўстанцаў», — Гарэлік прызнаецца пазней Абдзіраловічу. Жахлівае прызнанне. Васіль жа адзначае, што гэты Гаршчок быў своеасаблівым вучнем Гарэліка: «Убіўся

ў ласку к нашаму Гаршку, навучыў яго п'янастваваць, страляць у невінаватых людзей». Дык ці «вучань» гэта?

Выразна ў творы прасочваецца думка, што такія гарэлікі, дэмані злы, народжаны крывавым часам, пануючай тады ідэалогіяй. Яны загубілі былога манаха, шукаюць чарговую ахвяру, каб давесці да самазнішчэння душу, у якой яшчэ засталася месца дабрыві.

Аблашчаны злом Гаршчок, пасля таго, як пакінуў баяцца прыдонне, як той гоголеўскі Хома Брут з вядзьмаркаю на спіне, трапляе ў кола асаблівых д'ябальскіх салодкіх пачуццяў: «Гаршчок асцярожна і быццам сонны злез на прыступках доўгай лесвіцы да ракі, з нейкай дзіцячай радасцю заскрыпеў чаравікам да берагавому жвіру, адчуваючы блізкасць да прыроды... Свежы ветрык абдуваў твар халадком... Вецер уздымаў курчавыя, даўно не чэсаныя валасы... прыгаршчамі набіраў вады і мыўся». Як блізкі гэты тэкст да гоголеўскага: «Он /Хома Брут/ опустил голову вниз и видел, что трава, бывшая почти под ногами его, казалось, росла глубоко и далеко и что сверх ее находится прозрачная, как горный ключ, вода, и трава казалась дном какого-то светлого, прозрачного до самой глубины, моря».

Калі Хома Брут М. Гогаля знаходзіць патрэбную малітву, каб аддзяліць сябе ад Зла, тую малітву, якая паядноўвае чалавека з Богам, прасвятляе разум, бароніць ад скрухі, дык Гаршчок тут бездапаможны.

Пісьменнік то імкнецца прасвятліць свайго героя хрысціянскім Богам, то сьведома адмаўляе свайму герою ў Малітве, судзіць яго Малітвай, не пакідае надзеі на выратаванне яго душы. Аднак на гэтую супярэчнасць трэба шукаць у своеасаблівым адносінах М. Гарэцкага да большавіцкага часу. Вядома, што адразу пасля Кастрычніка Гарэцкі-публіцыст шматразава ў сваіх артыкулах звяртаецца да тэмы Рэвалюцыі і паслярэвалюцыйнай Беларусі. Ён «цвёрда верыць, што ахвяры, прынесеныя на алтар рэвалюцыі, не будуць дарэмнымі». Але ўжо ў 1919 годзе, калі ў краіне панавалі хаос і анархія, М. Гарэцкі, супрацоўнік большавіцкай «Звязды», звяртае ўвагу ў сваіх працах на тыя асаблівасці большавізму, якія ў хуткім часе прывядуць да сталінізму.

На старонках апавесці «Дзве душы» аўтар увасабляе крывавы большавіцкі час у вобразах Гарэліка і Гаршка, — характараў, абрабаваных злом, якое «пад рогат новых пішучых машынак» распачало барацьбу за ўладу над душой чалавека, грамадства, свету. І што яму да заповедзяў хрыстовых, калі яно Зло...?

г. Брэст

Алёна ІГНАЦЮК

крыжы Лазара Богшы, на якія спасыліся ацэнка А. Кляўчэня як на рэнесансныя з'явы, не адзначалася. Для італьянскага грамадства, у якім развіваўся сапраўдны Рэнесанс, характэрнае прабуджэнне глыбокага і шырокага інтарэсу да антычнай культуры. Рэнесанс быў спробаю ўзваскрэсіць гэтую культуру, дастойную вечнага пераймання. Таму дзеячы Адраджэння адраджалі ў сваіх творах стыль лацінскіх аўтараў, вывозілі з Візантыі і вывучалі грэчаскія рукапісы. Ці ўсё гэта падобна да таго, што адбывалася на Беларусі ў XIII ст.?

Для Адраджэння быў характэрны свецкі характар, творчасць жа Эфрасіні, Кірылы, Лазара Богшы насіла царкоўны характар. Для Адраджэння характэрны гуманістычны накірунак, А. Кляўчэня не можа прывесці аніводнага прыкладу гэтага накірунку ў творчасці асоб, якую вывучае.

У артыкуле «Зямныя, святыя людзі» вобраз мінулага дэфармуецца з пункту погляду палітычных і ідэалагічных патрэб. Містыфікацыя гісторыі выклікаецца нейкай пагардай да фактаў, жаданнем сказаць нешта большае за тое, што дайшло да нас у скупых радках крыніц. Гэта выклікаецца старымі прынцыпамі, выпрацаванымі за дзесяцігоддзі таталітарнага ўплыву на навуковую ўсё, жаданнем навізаць гістарыяграфіі штучнае ўяўленне аб мінулым, груба ўмяшчаць у гістарычную аснову з мэтай дасягнення неадкладнага палітычнага эфекту. Сёння, хоць яшчэ не зніклі старыя міфы, з'явіліся і новыя пагрозы гістарычнаму выхаванню беларускага грамадства.

У тым самым нумары «ЛіМа», дзе надрукаваны артыкул А. Кляўчэня, на суседняй старонцы ўбачыў свет, як заўсёды,

пераканальны, прафесійны артыкул Юрыя Драгуна «Воссоединение» ці звычайны захоп?». Ён канчаецца абзацам, які я дазволю сабе працітаваць: «Настаў час, калі гісторыкам прадставілася магчымасць напісаць аб'ектыўную гісторыю свайго народа. Але, барані Божа, кінучца ў другую крайнасць і старыя рускія вялікадзяржаўныя міфы замяніць новымі міфамі няхай сабе і «народнымі-беларускімі», да чаго заклікаюць некаторыя аўтары».

І апошняе: здаецца, мае папярэднія працы па беларускай гісторыі не могуць даць падставы лічыць, нібыта я выступаю супраць распрацоўкі самой тэмы, за якую ўзяўся А. Кляўчэня. Мне адно хацелася б звярнуць увагу на небяспеку, якая хаваецца ў легкадумных, пераказаных, мадэрнізуючых, анахронічных разглядах тэмы.

Валянцін ГРЫЦКЕВІЧ

г. Санкт-Пецярбург

АД РЭДАКЦЫІ. Друкуючы палемічны ліст В. Грыцкевіча, мы ўсё ж лічым неабходным выказаць свой пункт погляду на праблему. А ён заключаецца ў тым, што нашаму дэнацыяналізаванаму грамадству наўрад ці пагражаюць сёння новыя міфы. Наадварот, гэта якраз той выпадак, калі міфы якраз не пашкоджалі б. Спрэчным падаецца і патрабаванне кожнаму думку абгрунтаваць спасылкай на пісьмовую крыніцу: метады лагічна-рацыянальнага накірунку таксама маюць права на існаванне. Па астатніх пазіцыях маглі б, пры жаданні, паспрачацца прафесіяналы...

Семинары

АРЭШКІ З УРАДЛІВАЙ ГЛЕБЫ

Акурат так сказаў пра маладых аўтараў, удзельнікаў сёлетняга традыцыйнага семінара творчай моладзі, намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі, адказны па рабоце з маладымі ў рэспубліканскім творчым саюзе, ён жа — старшыня прыёмнай камісіі СПБ У. Паўлаў. Ён прыклаў, дарэчы, немалыя намаганні, каб семінар, нягледзячы на цяжкасць з фінансаваннем, усё ж адбыўся. З разуменнем паставіўся да запатрабаванняў маладой літаратурнай змены рэспублікі старшыня Камітэта па справах моладзі пры Саўеце Міністраў Рэспублікі Беларусь А. Падгайны: камітэт якраз і дапамог арганізатарам семінара грашовымі сродкамі.

Сабралася гэтым разам у ДOME творчасці «Іслаг» 36 пачаткоўцаў. Меркавалася, што кожнае абласное аддзяленне СП Беларусі прышле на семінар па пяць чалавек, а ў дадатак сваіх кандыдатаў прапануюць часопісы «Першацвет» і «Маладосць». Ды аказалася, што ў апошніх вельмі шмат перспектывных аўтараў. Так што давалося праводзіць своеасаблівы конкурс.

Працавала дзве секцыі — паэзіі /ёй кіравалі У. Паўлаў, А. Камароўскі і А. Масарэнка/ і прозы /Г. Далідовіч, П. Місько, Г. Шупенька/.

Па секцыях праходзілі і асноўныя заняткі, дзе сярод новых сяброў маладых абгаворвалі свае праблемы, давалі ацэнкі

творам адзін аднаго. Адбыліся і практычна-тэарэтычныя заняткі. У. Юрэвіч правёў гутарку «Мова ў творчасці пісьменніка», А. Савіцкі, Л. Прокша, Х. Жычка паразважалі на тэму «Біяграфія ў творчасці пісьменніка».

Удзельнікі семінара сустрэліся са старшыняй Саюза пісьменнікаў Беларусі В. Зуёнкам, з народным пісьменнікам Беларусі І. Шамякіным, галоўным рэдактарам часопіса «Полымя» С. Законнікавым, намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Маладосць» К. Камейшам, а таксама — С. Грахоўскім і Ю. Свіркам.

На просьбу нашага карэспандэнта падзяліцца ўражаннямі аб семінары У. Паўлаў сказаў:

— Знаёмства з маладымі аўтарамі мяне шчыра ўзрадавала. У нашай літаратуры ёсць будучыня. Як бы цяжка ні ішло Адраджэнне, колькі б ні знаходзілася ахвотнікаў не выконваць Закон аб мовах, але працэс росту нацыянальнай свядомасці не спыніць. Сярод семінарыстаў было нямала таленавітых аўтараў, якія ўжо сёння могуць сказаць сваё слова ў літаратуры. Трох жа з іх, мне думаецца, можна, нават трэба рэкамендаваць для прыёму ў Саюз пісьменнікаў Беларусі. Гэта паэты Аляксандр Кіеня з Гомеля і Кастусь Цыбульскі са Слуцка, празаік Іван Сяргейчык са Слоніма — чалавек, які двойчы прайшоў праз пекла Афганістана.

Аляксандр Капусцін

Авохці мне

ГЭЙ, НАПЕРАД! ГЭЙ, НАЗАД!

ПАВОДЛЕ Б. РАСКАПЭНДЫ-БАБЭЦКАГА

Шумеў-грымеў аб'яднаны кангрэс дэмакратаў і плутакратаў, народнага фронту і партыі камуністаў. Абмяркоўвалі эканамічна-культурную дактрыну рэгіёна: «Гэй, наперад!» нам свеціць альбо «Гэй, назад!»?.. Штармавое мора так не бурліць, як бурліў высокі сход.

— Гэй, наперад!
— Гэй, назад!

Зала ўзрылася то шалёнымі воплескамі, то ўтраленым тупатам імпортных чаравікаў па блішчаста-люстраным паркеце.

— Сёння, шаноўныя дэлегаты, нам неабходна прыйсці да кансенсусу. Тады наша рашэнне будзе вечнай каштоўнасцю, і мы назаўсёды застанемся ў гісторыі! — ахрыплым, як у драча на балюце, голасам заклінаў плюгавы, нібы прыхоплены спякотаю струк перцу, старшыня кангрэса.

Дэмакрат з галавой рэдзэкай угору і плутакрат з галавой рэдзэкай уніз сядзелі побач.

— Ты за што?

— А ты за што?

— За справядлівасць і прагрэс.

— І я за тое ж.

— Прыем дактрыну, і гуртам, з песнямі — у вялікі паход, — ледзь хаўкаў за кіраўнічым сталом перасохлы струк. — Памятаеце, як у класіка? «Луг заліўся галасамі. На яго ва ўсе канцы выйшлі

стройнымі радамі загарэлыя касцы!» Хто за «Гэй, наперад!»? — прашу галасаваць! Абедзве рэдзкі паднялі рукі.

— Хто за «Гэй, назад!»?

Іхнія белыя пляскатыя далоні зноў ускінуліся над галовамі.

— Ты што? — усміхнулася рэдзэка ўніз.

— А ты што? — бліскотна міргнула круглым вокам рэдзэка ўгору.

— Гэтую руку бачыш? Левая. Яна бліжэй да сэрца. Ёю я — за «Гэй, наперад!»

— А навошта праваю за «Гэй, назад!»?

— Апанентам лапшу павесіў.

— Дык і я ж... Ты мне — я табе. Хі-хі...

— То, значыцца, падвядзём рысу.

Як выштурхнутыя катапульты, рэдзкі адначасова ўсхваліліся з мяккіх крэслаў.

— Увага! — раўнулі грымотнымі, нібы з гармат стрэлілі, галасамі.

Зала знямела. Уміг адчула: зараз пачуе нешта велічна-глыбакадумнае, калі не геніяльнае.

— Значыцца, так: «Гэй, наперад цераз назад!» Цыфу, д'ябал, пераблыталі... «Гэй, назад цераз наперад!»

Перасохлы перац каўтануў з хрустальнай шклянкі.

— Уф-ф! Мудра! Прымаецца, шаноўныя дэлегаты, цалкам!

— Уф-ф! — уздыхнула з палёгкай зала.

Сцяпан Сініца

ЗАДАЧКІ ДЛЯ КЕМЛІВЫХ

1. У дзіцячым выдавецтве запар выйшлі дзве кніжкі. У пісьменніка А. — тыражом у 12 тысяч асобнікаў і ў дырэктара таго ж выдавецтва — у 120 тысяч асобнікаў.

Ці азначае гэта, што спадар дырэктар у дзесці разоў таленавіцейшы за пісьменніка А.?

2. Графаман за дзень піша 8 друкаваных старонак, за тыдзень — 56, за месяц — 240.

Колькі ён напіша за дваццаць год творчай дзейнасці і якую колькасць накрывак для слоікаў можна купіць на ўсю гэту макулатуру?

3. Каб пачаставаць даму, пісьменнік загадаў дзве булчкі і бутэльку мінеральнай.

За адну булчку дама плаціла сама.

Кім для яго з'яўляецца дама:

а/ першай жонкай;

б/ сяброўкай другой жонкі;

в/ калегай па пляры.

4. Здолныя пазт п'е досыць часта.

Таленавіты — часта і памногу. Бяздарны — амаль непітушны. Як распазнаць генія, калі ён народзіцца ў наш час?

5. Старшыня творчага саюза за 7 гадоў знаходжання на пасадзе вывучыў 14 беларускіх слоў. Тры з іх ён ужывае актыўна.

Колькі слоў ён засвоіць, выйшаўшы на пенсію, калі пражыве да двухтысячнага года?

/Скажам, праслаўнага святара — з'явіцца ў дзяцінстве маім унікальнага, бо завітаў «поп» у нашу вёску ўсяго адзін толькі раз — бачу як сёння/. Затое памятаю пах сабраных з закуткаў ануц. Ён і дагэтуль казача мне ноздры. У каморцы ж, адкуль выцягваліся ануцы, стаяў і кубэлак з салам, і дзежка з агуркамі, і сушаныя яблыкі ў торбах, і цукар, які мы насыпалі на батон з маслам — наш торт, і паляндвіцы вісели, а галоўнае, куфар, які мала калі даводзілася бачыць адчыненым, нешта ў сабе ўтойваў. Ануцы пахлі для нас святкам, прысмакамі і таемнасцю. Вуліца з прыездам габрэя ператваралася ў адну вялікую расхуматаную ануцу, якую ён выцягваў потым у нас з-пад ног.

Пасля ад'езду ануцніка заўсёды наставаў смутак, бо радасць знікала гэтаксама раптоўна, як і з'яўлялася, і, да таго ж, не кожнаму з нас даставалася якаясьці забаўка.

Дарэчы, яшчэ адзін успамін пра тое, наколькі не настроена было нашае, прынамсі, маё вуха на адчуванне

малое за сваё дзяўчо. Стэфка падаравала Каці жыццё, а тое падаравала Каці лёс гаротнай сялянкі: гаспадарка, завіханне на ёй «на знос», мужык-прапойца, мардабой, пераламаны нос, — словам, дужа распаўсюджанае вясковасе бабскае шчасце.

З твару Каця на габрэіку цяпер ужо нічым не падобная, хоць у маладосці кідалася ў вочы адметнасцю сваёй пагляднасці. Гаварыла яна заўсёды па-беларуску, цяпер, праўда, як і ўсе ў нашай ужо гарпаселачнай вёсцы, — на трасянцы, з выразным беларускім акцэнтам, а яшчэ й тутэйшымі асаблівасцямі: «А каб ты не ўстоў, што гэтак насмактоўся, пад плотам валёўся!»

Зрэшты, не. Каця гаворыць: «устоў... насмактоўся... валёўся» — але ніколі не стане клясці мужа свайго, хоць магла б рабіць гэта штодня. Яна нікога не стане клясці. Каця ціхамірная й пакорлівая і ніколі не ўздмае гвалту ў самых гармідарных вясковых чэргах.

Знак яна такі сама на сабе паставіла, ці

Навошта чалавеку самому паказваць на сябе пальцам, тыкаць у раздзёртае коліска да крыві месца, калі пра месца гэтае ніхто ўжо даўно не памятае, не тое што не згадвае. Які гэта дурань сам пачне раздзявацца, раз тая ягоная часіна, калі ён хадзіў голы, даўно адыйшла вельмі для смехачоў у нябыт? Калі б я не быў літаратарам, то, мабыць, ніколі б не парушыў гэтага табу — дый, будучы ім, парушаю толькі цяпер, хоць самараздзяванне і ёсць адной з найстотнейшых рысаў нашае, так бы мовіць, прафесіі: тут мы поўныя антыподы манекеншчыкам, дакладней, іхнія заўсёдня калегі, толькі ў адваротным сэнсе, са знакам мінус.

Я трохі абазнаны ў гісторыі еўраамерыканскай габрэйскай літаратуры на ідзіш, іўрыце і мовах краін-прытулкаў і магу сказаць: многіх пісьменнікаў гэтак «дасталі» з іхніх габрэіствам, што некаторыя з іх мала не ператварыліся ў антысемітаў і прыпісалі суродзічам яшчэ большыя заганы, чым самі іхнія крыўднікі. /Даволі выразны тып — антысеміт-юдафоб/. А

удвая павялічыўся з-за лысіны, але ж лоб, вы самі разумееце, — гэта яшчэ не галава. /Ні ў пераносным, ні ў прамым сэнсе — тут ужо галайце самі, які сэнс большы прамы, а які — пераносны/. Відаць, таму й не пазнаў мяне Гера, а я не стаў да яго чапляцца, хоць і дужа хацеў даведацца пра ягоны пасля-школьны лёс.

Не ведаю, як дражнілі Геру — мы з ім праз нашу агульную адметнасць, мяркую цяпер, падсвядома цураліся адзін аднаго, — а мяне звалі «Огурцом», бо галава мая, выпянутая й тонкая, нагадвала яйка. «Яйка», пэўна, нязручна было дражніць — горш бы выгаворвалася. І потым, «яйка» якога роду? А я ж не «яно». Звольнасці экстрапаляцыі ў маіх крыўднікаў былі яшчэ недаразвітыя.

А ўяўляеце, што здарылася б, калі б мы пасябравалі? Калі б усяго толькі пачалі з'яўляцца на вочы дзятве разам?..

Гора хапала мне і без Залмана, як Залману — без мяне.

Рознымі шляхамі адыходзілі мы ад яго. Я стаў «хатнім» хлопчыкам, зарабіў сабе яшчэ адну мянушку — «мамчыны сыноч», бо на вуліцы бываў або адзін, або з маці. У выніку, спярша з-за беларускасці, потым — з-за чэрапа, пачаў вельмі шмат чытаць і вучыцца на адны пяцірэкі, і быў адзіным на ўвесь клас хлопчыкам-выдатнікам, што зусім не ратавала мяне ад насмешак, а наадварот, наколькі хлопчыкі да старэйшых класаў пераважна троечнікі і двоечнікі, насмешкі гэтыя шматкроць павялічыла. Заступіцца за сябе, праз кволасць сваю ад хатняга жыцця і адпаведнае, хатняе ж. выхаванне, я не мог.

Я й пісаць, мабыць, пачаў праз гэтую сваю адзіноту — у пятым класе, зарана ўпадаваўшы фаталісцкія настроі — дарэчы, распаўсюджаныя асабліва ў хрысціянстве і іудаізме.

У сёмым класе я ўжо зачытваўся «Мобі Дзікам» і «Выбранымі месцамі из перепіски с друзьями» /дзе толькі выкапаў?/ — чытанка для падлетка дужа асаблівае, прынамсі для тагачаснага.

Дарэчы, я прачытаў тады ў адным навукова-фантастычным рамане, што людзі будучыні будуць «яйкагаловыя», і не ўзрадаваўся прадбачлівасці пісьменніка, а палічыў яго найвялікшым дурнем. Да будучыні было яшчэ вельмі далёка, зрэшты, як і цяпер, у чым вы можаце лёгка пераканацца, аглядаючы чэрапы.

Але не буду апісваць усіх сваіх пакут, якія зазнаваў клас ажно да сёмага, і з дзятвынкамі ў тым ліку, да якіх даволі рана стаў неаб'яваваць, — тут ужо нарэшце крыху сумна стала згадваць. Дый дзеля чаго тое варушыць? Я абазначыў — і гэтага дастаткова.

Загавару пра брата па няшчасці.

Гера пайшоў іншым шляхам.

Ніхто не вучыўся горш за Геру, нават Эля Малевіч, вечна абарваны, смаркаты і заклапочаны тым, дзе пад'есці, ніхто не меў столькі дрэнных адзнак па вадзінках і нікога так не лупілі бацькі, то замыкаючы дома, то з яго выганяючы, — страціўшы ўсялякія на сына надзеі, — вынік быў адзін: Гера Залман быў апошні па ўсіх прадметах, за вылікам фізікультуры, самага майго ненавіснага ўрока.

Мяне лупілі ўсе — і ўсіх лупіў Залман. Вяшчым ягоным благам паводзін стала фантастычнае здарэнне ў пятым класе. Пасля праслаўнага Вялікадня ў школу паведамлілі з міліцыі, што на святы дзень Геру, п'янага ўп'яцэнт, падабраві ў лужыне каля кафе «Белочка», і ў руцэ ён спіскаў фарбаванае яйка. Я й цяпер не бярусь рабіць якіясьці каментарыі да гэтай тужлівай неверагоднасці і горка іранізаваць з нагоды адсутнасці ў Геравым доме фарбаваных яек.

Тады ў школе ніхто й не смяяўся з Геры з-за гэтага яйка, адно шапталіся за спінаю. З ім жа і з бацькамі ягонымі ўзяліся праводзіць атэістычнае выхаванне — школа была зганеная на ўвесь раён. У нас нават ва ўсіх класах гадзіну такую правалі — багаборскую, мала таго, адмінілі некап па ўсёй школе заняткі і ўсім велізарным гуртам пагналі ў кінаатэр «Ударнік» на фільм «Чудотворная».

Па асацыяцыі з Геравым яйкам не магу не згадаць яшчэ аднаго бедака, Сёму Сыркіна. Сёмавай бядою была ягоная таўшчызна і няўкладнасць. На пачатку кожнага навучальнага года ято да слёз дапякалі тым, што ўсім класам раўні на выбарах фізорга: «Сёму Сыркіна! Сыркіна — фізоргам!» Сёма й вучыўся дрэнна, двойчы заставаўся на другі год — мабыць, праз тое, што смяяліся з яго, бо пасля школы ён здолеў закончыць політэхнічны, а потым увогуле, як я чуў, вельмі няблага ўладкаваўся ў Амерыцы.

Вельмі ўжо не шанцавала маім аднакласнікам-габрэям у пытанніх рэлігіі і атэізму. У дзевятым класе Сёма папаўся каля помніка Дзяржынскаму, ля кафе «Весна», дзе багата тады збіралася на выхадных старых габрэяў, на тым, што прадаваў з-пад крыса на габрэіскі Вялікдзень мацу — як

Алесь АСТАШОНАК

ГАБРЭЙСКІЯ МАТывы

ФРАГМЕНТ НЯСКОНЧАНАГА РАМАНА

габрэйскасці: у той «рускавторны» час я дужа незалобіў сваё прозвішча, яно здавалася мне неспрыговым, простанародным, я нават саромеўся яго — шорткасмешным было яно, як на мой слых, а вось прозвішча хлопчыка з п'янарагера — Гальперын — чулася мілагучным, так бы мовіць, інтэлігентным, арыстакратычным... Як зайздросціў я ўпэўненаму чарнявему жэўжыку, калі на ранішняй лінейцы яго выклікалі са строю ўзняць лагерны сцяг, і як баяўся я, што дзеля таго ж могуць неспадзявана выклікаць і мяне, баяўся, бо тады ж прамовяць гучна, на ўвесь лагер маё грубае, нізкае прозвішча...

Апрача Ванькі Масквіча, з габрэяў у вёсцы былі яшчэ Каця Забаўская і сям'я Майстравых.

Пра Майстравых багата раскажываць няма чаго. Бацька іхні працаваў на невялікай МТС каля торфараспрацовак, «завода», як мы казалі, і жонка ягоная, і ўсе дзеці, а было іх чацвёрта — чарнявыя, смуглявыя, зусім не падобныя да нас — зваліся Майстравымі. Стасункі ў нас з малымі былі самыя звычайныя, а Майстар, паводле нашых назіранняў, ад усіх «заводскіх» толькі тым і адрозніваўся, што не бачыў мы яго п'яным. Нават акулераў не насіў, хоць цяпер я іх на ягоны нос па-літаратску так і хацеў прышчапіць...

Калі з'ехаў у горад, бо пайшоў у школу, Майстравыя зніклі.

Ведама ж, не ў Палесціну падаліся — год быў яшчэ толькі шэсцьдзесят першы, як тады Майстравым было дабрацца да гістарычнай бацькаўшчыны?

Дзе яны цяпер майструюць?.. У Хайфе, Чыкага, Таронта? А мо пад якімі-небудзь Жыткавічамі — калі лёс і надалей кідаў бацьку іхняга па торфараспрацовак? Мала ў гэта верыцца, прынамсі, у дачыненні да дзятцы.

Хоць самая бедная з габрэяў майго дзяцінства, самыя «ніжняпрыступкавыя» на сацыяльнай лесвіцы, — засталіся. Эля і Ляля Малевічы, мае аднакласнікі-двоечнікі і суседзі па гарадской вуліцы, дзеці прыбіральшчыцы і дворніка, прадаюць кнас. Барыс Фіглін, таксама з суседняе вуліцы, сын токара, — токар на заводзе, дзе прайшло жыццё і майго бацькі.

Тут літаратар з бара пэўна ўжо ўсімхнуўся з таго, як я разжаліўся, і распавёў безліч адваротных выпадкаў, асабліва мала звязаных з нашым агульным бедным дзяцінствам, вайною. Я багата ў чым з ім згаджуся. Мяне, напрыклад, калі я, маладым п'есапісцам, упершыню апынуўся ў драматургічнай Маскве, дужа там уразіла ўласная славынаскасць. Усё роўна як я раптам прымераў на сябе нейкі такі касцюм, які й блізка раней не насіў.

А Каця Забаўская, з вёскі, жыла за тры хаты ад нас, у прыёмнае маці, беларускі Стэфкі. Каця трапіла да яе ў сорок першым, калі забілі ў менскім гета ейных бацькоў, і Стэфка, сама бяздзетная, выдала

жыццё так ёй назначыла, а мо людзі скарылі сціпшыцца, змусіўшы ўсвядоміць сваю пазначанасць?..

Калі я ўбачыў яе аднойчы ў горадзе, ажно ў вачах зашчыпала: нагрудная сеткамі з хлебам, яна кудысьці брыла, і чаго толькі ні было ў хадзе яе і паглядзе — панураць, стома, смутак, скаронасць і, галоўнае, прысутнасць ейная ў гэтым жыцці, месцы, часе, ва ўсіх прапанаваных лёсам абставінах, і, адначасна, суцэльная ў ім адсутнасць, усё роўна як яна й не існуе нават, а сніць.

А можа, бацька яе быў скрыпач, і маці пісала вершы, а ёй самой наканавана было стаць хоць бы доктаркай, на якую яна глядзіць цяпер у вёсцы знізу ўверх, хоць і вышэйшая ад яе ростам, бы саромеецца, што замінае, змушае звяртаць на яе, «простою», «вучоную» ўвагу...

Каця ніколі не з'едзе ў Ізраіль, яна й пладумаць пра гэта не магла ніколі, хоць мас, бядачка, на гэта права большае, чым ці не ўся астатняя алія* — з-за аднаго толькі лёсу свайго. І дзеці яе, двоечнікі і абармоты, мабыць, таксама не з'едуць, калі толькі не будуць іх называць паўжыдкамі — не ведаю, ці спазналі яны гэта і як тое магло на іх паўплываць: можа, яшчэ большымі гіцлямі сталі. /Цікава, габрэйскае ж, мабыць, слова — гіцаль/.

Наколькі ўдзячная Каця Стэфцы?..

Грэшныя напісаў словы...

Як я ўжо сказаў, калі прыйшоў час ісці ў школу, мама, вечная ёй памяць, забрала мяне ў горад. Пачалася новая пара ў маім жыцці — зусім не ў банальным сэнсе «я стаў школьнікам».

Бо першыя яе паўгода, што здаліся мне даўжэйшымі за ўсё застылае ў памяці папярэдняе, былі ў мяне, даруіце за гучнае слова, трагічнымі.

Я не магу тут запыняцца на той маёй драме, бо напісаў ужо пра яе апавяданне «Беларускі акцэнт». Скажу толькі, што гора маё было праз беларускую мову, якой я здзівіў горад, і пагарду да яе, якой горад здзівіў мяне.

Была ў мяне тады яшчэ адна бяда, пра якую я раней нідзе не згадваў. Я нават ніводнаму сябру свайму пра яе не раскажываў — і ў наступным апавядзе парушыў табу на тэму, табу, якое ў маўжлівай згодзе з свядомасцю і ўсімі яе формамі наклаў, не задумваючыся над гэтым, бо ёсць, відаць, у жыцці і самага гаваркога чалавека рэчы, якія ніколі не хочацца чапаць, нават сам-насам з сабою.

Мабыць, як многім габрэям не хочацца нават у думках прызнавацца сабе ва ўласнай габрэйскасці: ну навошта яму гэта, бедака, калі ён даўно сябе лічыць рускім, венграм, літоўцам, і габрэйскасць гэтая клятая ўспамінаецца яму адно ў пакутах.

* Алія — выхадцы з СССР — частка насельніцтва Ізраіля.

Споўнілася 90 гадоў з дня нараджэння народнага артыста СССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі былога Саюза Аляксандра Ільінскага /1903—1967/. 21 снежня ў віцебскай «Музычнай гасціні» прайшла вечарына памяці гэтага чараўніка коласаўскай сцэны, на якой ён працаваў больш за 40 гадоў. Рэй на імпрэзе вялі коласаўцы. Народная артыстка Беларусі Зінаіда Кананелька падзялілася ўспамінамі аб жыццёвым і творчым шляху вядомага акцёра. Яна пазнаёміла прысутных з цікавым дакументам, які захаваны ў яе асабістым архіве. Гэта тост, напісаны ў кастрычніку 34-га рэжысёрам Сяргеем Розанавым да 15-годдзя творчае дзейнасці Аляксандра Ільінскага. Народны артыст Беларусі Тадэвуш Кокшытс прачытаў маналог Расплюева з «Вяселля Крачынскага» Аляксандра Сухава-Кабяліна і з хваляваннем распавёў пра свае ўражанні ад сцэнічнай ігры А. Ільінскага: Т. Кокшытсу пашэнціла бачыць знакамітага артыста ў ролі Расплюева. Да ўспамінаў пра Аляксандра Ільінскага далучыліся народны артыст СССР Фёдар Шмакаў, заслужаная артыстка Беларусі Тамара Шашкіна і заслужаны работнік культуры Беларусі Геральд Асвятцінскі; майстру віцебскай сцэны прысвяціў верш паэт Давід Сімановіч. У вечарыне таксама ўзялі ўдзел артысты абласной філармоніі.

Ю. СЦЯПАНАЎ

«ХОХЛІК» НА РАДЫЁ

«Як зайграе ў лесе Хохлік, замірае лозаў воклік...», — 29 снежня Беларускае радыё дэкларавала і даводзіла гэта ў калянднай, напярэду калянднай казцы «Хохлік» Сяргея Кавалёва: Хохліку ў выкананні Аляксандра Уладзімірскага адгукаўся сам... Вывалдзі сваіні чароўнымі мелодыямі з «Пораў года». У ролі Карузіка абазначаны слухачы пазналі Юрыя Аўяра янава; Дзяўчынку, што напярэдадні Каладаў патрапіла ў лес, якраз каб Хохлік яе выратаваў, а Карузік спакусіў на надобры ўчынак, уасобіла Ала Паплаўская. Дадамо, што тэатральныя акцёры сустрэліся на радыё па прапанове рэжысёра Зінаіды Паўлоўскай /гукарэжысёр спектакля — Уладзімір Назараў/.

ДЗЕ КАЗА ПАХОДЗІЦЬ...

З калянднымі персанажамі — Казою, Дзедам, Цыганом, Жоравам ды іншымі — сустрэкалі Новы год ды праводзілі стары ў Берасцейскім тэатры лялек. Дарчы, да народных традыцый святкавання Каладаў звяртаюцца тут не ўпершыню — летась тэатрам таксама рыхтавалася падобная праграма. І сёлета літаратурна-драматургічны матэрыял прапанаваў для яе І. Сідарук, даўшы яму назву «Гэй, Каладачка, бліны ды аладачкі!» Не абыйшлося, праўда, і без звыклых Дзеда Мароза са Снягуркаю, — але яны добра пасавалі да маляўнічай калянднай дзеі.

І. Х.

ЖЫВЫЯ КУРГАНЫ

Летась у Віцебску адбылася навукова-практычная канферэнцыя «Курганы Славы Беларусі і іх роля ў нацыянальна-патрыятычным выхаванні моладзі». У ёй бралі ўдзел вучоныя, педагогі, краязнаўцы, студэнты, вучні, члены пошукавых груп, ветэраны другой сусветнай вайны і Афганістана. Канферэнцыя была прысвечана 50-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Горад на Дзвіне невыпадкова быў абраны месцам правядзення гэтай нарады. Віцебшчына найбольш пацірпела ў тыя вяршыні 1418 дзён загінуў кожны трэці, а ў некаторых раёнах вобласці кожны другі жыхар. 26 чэрвеня 1944 года, у дзень вызвалення Віцебска ад гітлераўцаў, у горадзе ацалела ўсяго 118 жыхароў... Геральд прыдзвінская зямля назаўсёды «пралісала» 37 Курганоў Славы. Курганамі Бессмяротнасці называе народ гэтыя помнікі героям свайго нацыі. Першы Курган Віцебшчыны быў адкрыты ў вёсцы Вопса Браслаўскага раёна ў далёкім 1963 годзе. Ён даўно патрабуе рэканструкцыі. Дзяржава, Рэспубліка Беларусь не павінна шкадаваць грошай на помнікі сваім героям. Курганам Славы — гэта не проста халодныя каменныя помнікі, яны патрэбны не так ім, загінуўшым, як нам, жывым...

К. КАРНЯЛЮК

Віктар МАНАЕЎ:

«І КАБ НЕ БАВІЦЬ ЧАС ДА ЛІРА...»

СПОВЕДЗЬ АКЦЁРА МАГІЧНАГА ЎЗРОСТУ

У перадпрэм'ернай, зусім не ідылічнай закуліснай сумятні /хай сабе на выхадзе і спектакль «Ідылія»/ у ВІКТАРА МАНАЕВА, выканаўцы адной з цэнтральных роляў і, адпаведна, аднаго з вядучых кугалаўскіх акцёраў, нават мне, «свайму чалавеку» з «ЛіМа», няёмка й недарэчна было б пытацца, ці задаволены ён сваёю працаю ў тэатры /перадусім таму, што ўвогуле праца задавальняе няшмат каго з працаўнікоў/. Таму давялося папытаць хітрэй:

— Віктар, як разумееш ты са сваім тэатрам? З тым самым тэатрам, які нібыта і дае шанц спраўдзіцца прафесійна, і гэты самы шанц адймае пасля ўвасаблення чарговае ролі /удалага, няўдалага /; з тэатрам, які найчасцей аддае перавагу ўстойліваму акцёрскаму вобразу, заахвочваючы яго са спектакля ў спектакль, — пераважнай рысе, фарбе, нават абліччу, усё адно як замацоўваючы за акцёрам права на іх і толькі на іх?

— Ну, ты, як заўсёды, у самы яблычак! Я

проста разгубіўся. Хоць і рыхтаваўся да таго, што спытаеш нешта падобнае. Дзякуй, што спытала... Час спытаць. І не толькі таму, што сёлетнім жніўнем мне мінула трыццаць пяць, — магічны ўзрост для акцёра, як заўважае адзін з маіх герояў, — але і таму, што ўсё, што мы робім на сцэне, уплывае на нас, акцёраў, у жыцці, непрадказальна. А мяне часам апаноўвае жах ад таго, як тэатр выкарыстоўвае сам сябе, як ён спавядае сам сябе, і якое месца ў гэтай споведзі займае артыст. І артыст Манаеў у тым ліку.

— Ну, толькі не трэба пра трагічны лёс артыста...

— А я ўдзячны лёсу, хоць, часам, ён больш залежыць ад абставін. Больш, як трэба: ці змушае, скажам, рэжысёр артыста «рожы корчыць», і той гэтыя міны будзе строіць усё жыццё, ці абодва будуць рухацца ў часе. Я прыйшоў у тэатр драматычны з адукацыяй акцёра-лялечніка і сыграў проціму, як я іх называю, піянераў-герояў, хоць сярод гэтай аднастайнай галерэі патрапіўся

ГАБРЭЙСКІЯ МАТЫВЫ

(Пачатак на стар. 8-9)

потым высветлілася, уласнага прыгатавання. Але школу ён быў змушаны пакінуць з-за іншага: праз нейкі час да класнай хіраўніцы прыйшлі ўзрушаныя бацькі Лары Альхімовіч, якая займалася дома з «отстающим» Сёмам, па просьбе «класнай», матэматыкай, і распавялі, што Сёма зрабіў замаха на дзівочы гонар дачкі.

Дарчы, непрыкметная добрая вучаніца Лара потым — хто б мог падумаць! — з «непаглядкі» ператварылася ў кідкую «тёрлу», снівала ў рок-гурце наркаманаў «Рубінавая атака» і пачала нават «хіпаваць па трасе», даўшы рэспектабельнага бацьку да інфаркту, але скончыла ўсё-такі даволі цыхамірным ад'ездам у Ізраіль.

А Сёма ў Амерыцы закрываў фірму па вырабе машы і рытуальным забой /шэкіне/ жыёл ды ігушак у штаце Айдаха, дзе выявіў адсутнасць гэтай вытворчасці.

Але вернемся да беднага Геры.

Ён лупіў усіх, і, напэўна, праз тое яго дражнілі нашмат менш за мяне. Можна, і зусім не дражнілі, што, зрэшты, малаверагодна. Мабыць, дражнілі зрэшты, нягледзячы на ўсю ягоную задзірыстасць, падмацаваную сілаю і рэпутацыяй апошняга вучня. Бо за Герам ніколі не ішлі нікто не шукаў ягонага сяброўства, заўсёды ён быў нейкі самотны і, адлупіўшы чарговую сваю ахвяру, моўчкі, злосна ўхмыляючыся, адыходзіў убок.

Мягкую, у тыя гады ды яшчэ ў нашым узросце такое Герава становішча і самаадчуванне наўрад ці было хоць нейкім чынам звязана з ягоным габрэйствам — Геру звязвала са мною не звязваючы адна і тая ж бяда.

З ёю звязаны ў мяне ўспамін яшчэ пра аднаго габрэя, дарослага, цырульніка Хацкеля. У нашым раёне былі дзве цырульні: адна ў лазні, маленькая і нічым не адметная, шэрая, невыразная, другая — дома ў Хацкеля, прыватная, у вялікім светлым пакоі, які заўсёды уражваў мяне белізною Хацкелевага халата і накінутай на мяне прасціны, бляскам інструментаў і парадкам, з якім гаспадар іх раскладваў, а галоўнае, уражваў мяне сам Хацкель, з выгляду важны й строгі, сваёй абслугою, цесплёбію і датклівасцю. Тады ўсіх, і дарослых, і малых, стрыглі аднолькава: бокс і паўбокс. Калі мама прыводзіла мяне да цырульніка ў лазні, гой не пытаўся нават, як мяне стрыгчы — я быў для яго чарговым

«смаркачом», якога трэба абкарнаць да належнага стандарту. Наведванні гэтай цырульні заўсёды былі для мяне горкім выпрабаваннем, а іхнія вынікі — пакутаю. Мясне ж, праз названую ўжо асаблівасць, і стрыгчы трэба было асабліва. Я сам гэта заўважаў і адцягваў паходы ў цырульню. І мама гэта ўжо разумела, але, папрасіўшы нерашуча цырульніка, заіхтала: той быў выразнікам школьных парадкаў і чалавекам сляпой звычкі. А вось Хацкель сам, я памятаю, сказаў маме, калі яна папрасіла пастрыгчы мяне пад паўбокс, ледзь толькі зірнуў на мяне: «Мальчыку будзе лепш, если волосы на висках оставят подлиннее». Калі я выходзіў, шчаслівы, ад Хацкеля, дык глядзеў на яго як на чараўніка. Удзячнасць мая была бясконца. Але дзела Хацкеля хутка прыкрылі. Гэта быў адзіны прыватнік ва ўсім маім дзяцінстве, і аб прыватнай ініцыятыве ў мяне засталіся самыя лепшыя думкі.

Усё ў гэтым свеце ўзаемазвязана, і, хочаце верце, хочаце не, а я, без якога-небудзь істотнага ўплыву ў сям'і, пры тагачасным піянерска-камсамольскім выхаванні, пачаў ужо ў сёмым класе прагна слухаць заходнія радыёстанцыі і вельмі хутка перастаў верыць у светлую камуністычную будучыню. Думаю, і Хацкель адыграў тут нейкую роль. Сам ён адным з першых з'ехаў у Ізраіль ці ў Амерыку.

З-за Геры Залмана і мяне самога я згадваю яшчэ аднаго хлопца Яшу Рабіновіча.

Ён быў такім самым шалапутным двосцікам і занятым мардабойчыкам, як і Гера, а з твару — не менш выразным прадстаўніком свайго народа. Але я не ведаю, чаму ён з усімі біўся і што сцвярджаў сваім бандыцкімі замашкамі — у адрозненне ад Геры, Яша выдаваў прыгажуню, прынамсі мне такім здаваўся, і дзівачынкам знешне ці не ўсім падабаўся: калі мы вучыліся ў старэйшых класах, дык на танцах яго бесперапынна запрашалі. Не ведаю і таго, чаму ён так дрэнна вучыўся, што цярэў яго, як і Геру, толькі настаўнік фізкультуры. /Дзе там цярэў — любіў: Яша выступаў на ўсіх спартыўных спаборніцтвах, асабліва індывідуальных; дый у камандных ён заўсёды быў сам па сабе, нікому не хапеў даваць пас, толькі яму мяч і аддаваў/. Паглядны ягоны твар быў яшчэ і вельмі разумным, і Яша ўсюды ўзнаваў за сабою толькі адно месца — першае. Усюды, але апрача ўрокаў. Зрэш-

ты, як я ўжо заўважыў, са званіцы двосцікаў ён і там павінен быў пачуваць сябе першым. Што змусіла яго стаць на такі шлях — я ўжо сказаў — угадаць не магу. У адным упэўнены: з'ехаў Яша ці не, у Ізраіль, альбо, хутчэй, у Амерыку, звычак сваіх ён не пакінуў і месца сабе па-ранейшаму бачыць толькі адно — на версе абранас піраміды. Цікава было б зрабіць запыт у якуюсьці федэральную крымінальную картатэку адносна грамадзяніна Якава Рабіновіча /Джэкаба Рабіна/. Усё-такі найбольш верагодны варыянт такі, што праз аблюбованы Поўдзень Яша скіраваў свой «аўтарытэт» на далёкі Запад.

Згадаў я Яшу не толькі з нагоды Геры Залмана, і тым больш не дзела таго, каб паказаць, што і сярод габрэяў бываюць такія; за Бабелем тут не ўгнацца, зусім нядаўна ў Вільні з'явіўся ягоны паслядоўнік, Абрам Карпіновіч, які піша на ідзіш, — у ягоных аповядках-паказках хапае самых «маліністых» габрэйскіх казаў, розных блатных Зэлікаў, Хаймаў, Хонаў, і «гоі» ў яго дрыжаць перад імі: «Блатной промысел пошел прахом. Гои рвали профессию из рук... Старьевщики намекнули ему, подбив оба глаза, что немецкая улица — не для гоиских карманников».

Праўда, у працываным пасажажы мяне выразна бачыцца псеўдагераізацыя. Гэта нішто іншае як комплекс непаўнацэннасці: мы, габрэі, такія ж, як усе, мы ва ўсім павінны быць не горшыя ад гояў, больш таго, ва ўсім павінны быць вышэйшыя ад іх. Ва ўсім. Спрымітыўлены нацыянальны гонар. Тое ж самае «прыхарошчванне», вольнае ці міжвольнае, можа, ёсць і ў Бабеля. Пэўна, ёсць. Павінна быць. Невыпадкова ж так дзівіліся мы ў 1967 годзе, калі дэведзіліся, што ў габрэў ёсць свае ўдалыя лётчыкі, ці калі ізраільскія дэсантнікі ажыццявілі фантастычна дзёрзкую акцыю ў Кампале, невыпадкова «мяснем» мы, калі чуюм радкі песень «Как в Ростове еврейское казачество восстало», «Громят врагов еврейские танкисты», невыпадкова так мала было ў СССР футбалістаў-габрэяў /нашы менскія голсадор Хасін, Разінскі, Дубінскі, Канеўскі, чый лёс у футболе трагічна не склаўся з-за пятай графы, Лагафет, Гершковіч, Мілеўскі — хто яшчэ?/, невыпадкова габрэйскі пісьменнік, майстар спорту міжнароднага класа па боксу, не верыць сваім вачам, калі бачыць габрэйскага маркетка «ваўка», які пецціць габрэйскіх юнг «ваўчаняты», невыпадкова ў

Лёнька Адуванчык з Дударавых «Радавых»; Адуванчык, якога я яшчэ і цяпер часам бачу ў сне, — дзіўнае адчуванне, скажу табе! Герой нібыта аддзяліўся ад мяне і ўжо колькі часу існуе, не знікае, нагадвае пра сябе! З удзячнасцю згадваю і ўвод у ролю Валодзькі ў мажэнаўскім «Трыбунале». Але быў час, калі меркавалася, што так да сівай барады мне і накіравана лётаць хлопчыкам... У 1982 годзе надарылася гісторыя, мая гісторыя з «Рэвізорам», дзе я выйшаў-такі на сцэну ў ролі Хлестакова, але... два разы!.. Толькі два, і наўрад ці я ўжо сыграю яго, а нічога лепшага, мяркую, я яшчэ нічога не паспытаў, не атрымаў.

— Але ж з'явіўся Коля Пінігін і давёў, якім можа быць акцёр Манаеў!

— Тое, што зроблена мною ў «Тутэйшых» — проста пра няспраўджанае між мною ды тэатрам. У ролі Мікіты Зноска я часам думаў і пра Хлестакова, і згадваў ролю Генрыха ў «Драконе» Шварца, і нават Мішу з «Дзяцей сонца» Горкага: Коля Пінігін ажыццявіў маё пераўтварэнне, перапрашаю, з піянера-героя... У каго?

— Давай адцягнем адказ! Не так даўно тэатральная гранадкасць шчыра дзівілася ля сваіх тэлевізараў: Віктар Манаеў увасобляў у Леніна ў адным з выпускаў тэлевізійнага арткула Надзеі Гаркуновай і Алены Ліёны. Я ж заўважыла, што ў палыміямным тэксце правадыра амаль не было акцёрскай адсябяціны: жартуючы, ты падаваў ягоны сапраўдны тэкст з прамоў, натакта... Праўда, бачыла я і твайго калуснага Леніна і ў самім тэатры, і на гастролях у Беластанку, ды вось калі ўражанні калегі-лімаўцы пасля тэлевізійнага ўзяліся вішываць... мяне, я вырашыла папытаць пра тваё стаўленне да спалітваванасці, — друку, тэатра, мастацтва... Столькі назіралася гора ды расчараванні, а смяліся вы не зласліва, не жорстка, а б сказала, ацэньваючы...

— Ведаеш, я ўвогуле люблю тэатр, якім бы ён ні быў. Эратычным, камічным, палітычным... Я весела рабіў Леніна, зыходзячы з таго, што ён — тэатральны. Добразычлівы казалі: во асмья-еў Манаеў, дзе ж ён раней быў, — дый ці ж пра смеласць і «раней» гаворка? Мне падабаецца быць іншым, розным, к татовы сыграць... ды хоць дырэктара ўласнага тэатра, таму што люблю іграць! Дзякаваць Богу, яшчэ люблю... Разумееш, акцёр такі: калі зала шчыра плешча

ў ладкі, а з яго, выканаўцы, як з майго героя ў «Кантрабасе» /спектакль тэатра-студыі Рыда Таліпава. — Ж. Л./ сыходзіць тры лігры вадкасці, — ён удзячны і лёсу, і ролі, і чалавеку, які яму гэтую ролю пралагнаваў. А паколькі ты ведаеш і акцёрскія скаргі, і акцёрскія хітрыкі, дык мусіш зацеміць: удзячны за любую работу...

— Хоць табе, здаецца, ужо нічога не трэба даводзіць ні публіцы, ні рэжысёрам...

— Мне трэба давесці самому сабе, што жыццёвыя варункі, прастой або звышзанятасці мяне не падмялі пад сябе, што нятворчыя стасункі не засмакталі, як дрыгва, і што не бурбалкі ўжо пуская, а магу раз-пораз і на ўвесь голас выказацца.

— Калі рэжысёр Рым Таліпаў задумваў свой «Кантрабас» ды ўбачыў цябе ў ролі Мікіты Зноска, яго, здаецца, ні ў чым пераконваць не трэба было. Але я не хаваю свайго расчаравання Рыдавым спектаклем...

— А для мяне «Кантрабас» быў моцным іспытам асобы. І, мяркую, якія б ні былі сцэнічныя вынікі /я не крытык! / — гэты іспыт на самога сябе і для самога сябе я вытрымаў. Я магу працаваць у сур'ёзным матэрыяле, — шымлівым, трагічным, жорстка псіхалагічным, перагружаным досведамі не-тэатральнымі, а ў чымсьці — філасофскімі, эстэтычнымі, медыцынскімі, у матэрыяле скрутным і вонкава непрыдатным для сцэны, — я пераканаўся ў гэтым, вось толькі яшчэ сяго-таго з улюбёных рэжысёраў трэба пераканаць... Іншым разам, калі адчуваеш, як слухаюць людзі споведзь трыццацігадовага артыста аркестра, кантрабасіста, чыё акцёрскае, выканальніцкае «я» падпарадкавана і аркестравай іерархіі, і ўціску самай найцудоўнай музыкі, — можа калі не даляць, дык наблізіцца да разумення сутнасці мастацтва... Рабі свае тэатразнаўчыя вынікі, — я кажу пра стан сваёй душы. Шкада мне тых рэжысёраў, якія не будуць даваць артысту Манаеўу, Вядома, я магу сябе супакоіць і сказаць, што да караля Ліра я дажыў, — а я мару сыграць караля Ліра. І каб не бавіць час да Ліра, каб рыхтавацца да яго скавалі і пэўна, хоццця сыграць яшчэ шмат у якіх спектаклях... Калі мой патэнцыял не будзе адпаведна выкарыстаны, як я магу пачувацца вартым Ліра? Хто мне даць яго сыграць? А мо і сапраўды мой ўзрост — нейкі магчымы ўзрост для асобы, якая спрабуе займацца творчасцю?

— Спрабуе?!

— Усё, што сыграны, — яшчэ толькі... рэпетыцыя. Усе любяць Фаіну Рыгораўну Ранеўскую. І раптам чуюць ад яе і інтэрв'ю з Наталляй Крымавай: «Я нічога не сыграла...» У яе была ўлюбёная роля ў фільме «Мара», а ўсенародная любоў да актрысы доўга блытала мяне... І лаўрэатцы мае таксама мяне блытаюць, і прэміі за ролі, — поспех, так бы мовіць, ушанаваны самой дзяржавай... Глядацкая любоў чэшыла і наталляла Фаіну Ранеўскую, хоць яна і адышла ў адзіноце. Не сыграўшы ні ў воднай п'есе Чэхава — на сцэне, вядома.

— Віктар, а твай «канфлікт з рэжысёраў» /знарк бяру словы ў дзюкесе/ ужо вынікнуў?

— Я не хачу, каб на мяне чаплялі маску, — з тым, каб нічога за ёй не бачыць, дый не намагацца разгледзець. Свядома і падсвядома адчуваецца, што ў нашага тэатра няма, скажу груба, тэмы ды праблемы, якія б яму балелі...

— Ты хочаш сказаць пра неабавязковасць, скіданасць збоўшага вашага рэпертуару, нявыпакутаванасць або выпадковасць рэжысёрскіх прапаноў?

— Па-большыні сваёй... А гэта забруджвае тэатр нават у літаральным сэнсе: то пылу поўна, то маніроўшчыкі могуць забыцца, што ў дэкарацыях праце жывы чалавек, то тэатр паступова ператвараецца ў размеркавальнік пэўнай грашовай падтрымкі. І на большае — і не прэтэндуі, і не бунтуйся, і скажы дзякуй, што сёння хоць нешта гарантаванае маееш! Я сцэнашыюса Шэкспірам: «Усё лепшае праз гора прыгажэ...», і каб падтрымаць Шэкспірава рацыю, трэба толькі зрабіцца... лепшым. Зразумей таксама, што каму іншаму я б гэтага ўсяго не сказаў бы, — перайшоў бы на лірыку, на руковыя фарбы, паразважаў бы пра душу, выціснуў бы з сурмазоўцы слязіну, але ж з цябе слязіну выціснуць цяжка...

— А чым акцёры ратуюцца?

— Хто гарэлкаю, але пасля яе наступным днём галава баліць і цягне перачытаць Чэхава, асабліва «Палату нумар шэсць», ды прызначае сабе, што хацеў бы сыграць сяго-таго з яе насельнікаў на сцэне акадэмічнага нацыянальнага тэатра. Бо ў жыцці яны выглядаюць надта ўжо тэатралізавана. А яшчэ — паззіяй...

— А ты бачыў, як на тваіх спектаклях плачуць?

— Бачыў. Я, хітры артыст Манаеў, на рэпліцы ў залу Лёнькі Адуванчыка «Я вас люблю» спінаю соваўса да выхаду і чуў усхліпы... Шчасце, калі твайго героя так палюбілі. Ранеўская, дарчы, казалі: няхай плачуць, мо ў жыцці будучы плакаць менш, пераплакаўшы ў тэатры... Тэатр жа нікога нічому не можа навучыць, або памяняць камусьці штосці ў жыцці, хіба толькі — падштурхнуць да ўчынку... А мы з партнёрамі іншым разам на сцэне пачуваемся так, нібы папярэдне ні пра што не дамовіліся; прыбеглі з розных грывёрак, перасварыліся за кулісамі, і на сцэне ніяк не можам дараваць ды ўвайсці ў сцэнічныя абставіны... Мы развучыліся быць жывымі на сцэне. Вось ты пыталася пра маё стаўленне да спалітваванага тэатра, — але ж тэатр здатны давесці ды ўразіць куды мацней за разборкі парламента. Ёсць, праўда, яшчэ адзін бок: вось я, напрыклад, разумеючы ўсю вагу і значнасць кнігі «Цынкавыя хлопчыкі», абсалютна не магу ўсвядоміць тлумачэнне, каб увасобіць матэрыял кнігі на нашай сцэне: «Хоць мы /акцёры? тэатр?/ павінны пакаяцца!» Ну, пакаяліся, а які мастацкі вынік? Палітыка, паводле Максіміліяна Валюшына, справа брудная, а мастацтва, напэўна, ад Бога...

— Дык мо не варта Бога ўдакладняць ды перайначваць?

— Трэба, каб тэатр заставаўся для людзей — перапрашаю за неарыгінальнасць. Каб твой боль часам адбалеў за іншых, — тых, хто ў зале сядзіць, тых, хто за сцэнаю табе дапамагае. Каб пасля спектакля /ізноў згадваю Ранеўскую/ то тыдзень маўчаць хацелася, то да мамы з'ездзіць. Няхай тэатр кепскі, недасканалы, прыблізны, няпэўны, але я пераканаўся: каб не патануць у моры жыццёвай мітусні, трэба веславаць да тэатра...

— Ну, тады і я дадам — пра тэатр зусім не ідылічны, але які мае і гонар, і адвагу, і адчуванне часу, і прапануе свайму глядачу «Ідылію», — зрэшты, класікі заўжды ідываліся да самых невытлумачальных абставін жыцця...

Р. С. Прэм'ера спектакля «Ідылія» В. Дуніна-Марцінкевіча прызначана на 16 і 17 студзеня.

Гутарыла Жана ЛАШКЕВІЧ

Фота з архіва тэатра.

яго невядома нам пасляваенны баксёр Максім Зільбер пастаянна збівае на горкі яблык легендарнага Мікалая Каралёва.

Спрымітлівыя нацыянальны гонар, вопік мімплексу непэаўнацінасці, — пашыраны адбітак тае ж самае праявы на ўзроўні асобы.

Як Бабель узвышае адзекіх бандытаў, гэтаксама стварае міф аб уласным бандыцкім юнацтве Эдуард Лімонаў, «очкарык» з надта ўжо мяккімі, інтэлігентнымі далей няма як голасам і жэстамі, больш таго — тут я амаль перакананы, — «гэй»-голосам і «гэй»-жэстамі. А мы ведаем, у якім фаворы ў крмінальнайку «гэй», «пегу-хі».

Калі б не паэзія, літаратура, запэўнівае Лімонаў, я трапіў бы ў турму.

Не веру. Пахадзіў усяго толькі «Эдзічка» ў юнацтве сваім побач з блатнымі. Крыху пахадзіў. На беспечнай адлегласці.

Гэтаксама і Бабель не толькі ўзвышаў суродзічаў, але і марыў, няхай падсвядома, скінуць акулары і т. д.

Я веру Майку Тайсаіну, якога бокс урававаў ад турмы і якога той самы бокс, здабыты ў ім слава, грошы і самаўпэўненасць у тую ж турму прывялі...

Яша Рабіновіч адыграў у далейшым маім жыцці значэнне не меншае, чым маё з Герам Залманам падабенства. Дзякуючы апошняму факту я вучыўся ўсё лепш і лепш, можа, нават стаў у рэшце рэшт літаратарам, дзякуючы ўва многім Яшу — «з'язджаў» на чацвёркі, пакуль нарэшце мама не адлупіла мяне, упершыню ў жыцці, за тройку, а галоўнае, я сам пачаў лупіць усіх запар.

Гэта я — той, якога, гадоў ад сямі да дванаціці, лічыў абавязкам штурхнуць самы апошні здылак.

Вядома, калі мяне крыўдзілі, я, як любы нармальны хлопчык, спрабаваў калі-нікалі даць здачы, але часцей вастапаў без бою перад сілаю. І з гэтай яшчэ прычыны я быў на вуліцы ўсё радзей. Бясконца такое працягвацца не магло /хоць я і ведаю выпадкі, калі нешта падобнае доўжылася аж да заканчэння школы, інстытута і нават замалоўвалася на ўсё жыццё/, нешта ўва мне выпявала — і тут Яша выступіў магутным каталізатарам майго нечаканага развіцця.

Тады ў Мінску, за вылікам, можа, хіба што цэнтральных раёнаў, дзе жылі дзеці пераважна «высокапрыступавых» бацькоў, хлопцы ўзялі моду вытываць на вуліцы са слабейшых па дзесяць, часцей па пятнаццаць капеек. Што зробіш — хілякі ці малодшыя давалі або хаваліся ад вымагальнікаў, бо дзе ты іх набярэшся, капеек, калі кожнаму бамбізе будзеш саступаць? Але Яша завёў «беспредель»: як

толькі атрымліваў даніну, ды адразу ж імгненна біў кулаком у сквіцу, з развароту, — пэўна, не трэбаваў ліцэнцыя практыкай, адточваў удар.

Аднойчы на Яшу нарваўся я, хоць звычай любімы хітрыкамі яго п'язбгаў, пчоўкнула і мая сквіца, — і гэта перапоўніла глыбозную міску майго цярпення. Насёрбаўся хлопец крыўды.

Настаўніку свайго я, мабыць, нават пераўзыхіў.

Калі я адлупіў першага ў сваім жыцці хлопца, дакладней, адказаў на нейкую знявагу, дык адразу ж расзеў яму брыю. Гэта дужа спалохала нават аднакласнікаў, шце былі побач з намі, назіраючы, па завядзенцы, за бойкаю, а тым больш мяне самога: такога ніхто з нас яшчэ ані разу не бачыў, кроў свішчала, ажно пра калонію зашпталі, і я ад страху мала не калаціўся. Але, перажыўшы ўсе боязі, расправіў плечы. Я раптоўна набыў упэўненасць, і гэтаксама раптоўна ў адносінах да мяне з'явілася насцярога. Вось што значыць удалы дэбют! І тут пачалося — паволле прышчыпуць далей юцца вам нашы слёзы!.. Праўда, лілі іх, на вялікую несправядлівасць, у 6-ці шыні сваёй зусім не тым, што некалі крыўдзілі, бо я параўнальна нядаўна перасхаў з прыватнага сектара ў прыватны, але ж хіба галоўнае ў гэтым? Рэч была ў тым, што выпростваўся хлопец. Не мужчына, што нараджаўся ўва мне тым часам, сцвярджаў сябе — менавіта лаўстаў нарэшце хлопец. Ч а л а в е к. У рэшце рэшт дайшло да таго, што я йшоў у школу і па дарозе адбумваў, каго ж буду сёння біць? Пазначыўшы ахвяру — ні за што, дальбог, — спраўжыў залому. Дзень пры дні. Тут ужо цяжка разважаць пра чалавека. Міжю апушчэння стаў выпадак з адным былым злоснікам.

Я свядома, зноў-такі ўсё адбумаўшы, падышоў да яго, калі ён прагна піў валу з краніка ў школьных калідоры, аклікнуў яго, той задэр свой даўно ўжо «і ў чым перада мною не вінаваты голаў» — і праехаў спінаю па паркеце некалькі метраў. Яша такога не рабіў. А я пасля гэтага выпадку пачаў патроху супакойвацца. Я здзеісны і рэванш і спатоліў прагу крыві. Назавусёды. Болей мяне ў жыцці ўжо ніколі не білі. Ніколі. Ніхто. Вы разумееце, што гэта азначае для мяне? Вам нізавошта не ўсьвядоміць гэтага, калі вас саміх так не білі, як білі мяне.

І, у рэшце рэшт, я вельмі ўдзячны за гэта Яшу.

Але ж ці спатоліў прагу крыві ён? Як я ўжо казаў, наўрад ці. Гэта быў бабелеўскі тып габрэйскага блатніка. Такія не выпраўляюцца.

А для мяне наступствы Яшавага «беспредель» былі яшчэ і такія: я зусім закінуў вучобу, з'ехаў ужо на адны тройкі, не

вылазіў з танцпляцовак, кожнага разу спрабуючы там смак «карніла», а то і гарэлка /заўсёды з рыльца/, і, у выніку, калі прыйшоў пасля васьмага класа падаваць заяву ў дзевяты, дык ледзь упрасіў дырэктарку школы прыняць яе — яна гаварыла, што мне адна дарога: у ПТВ. За пяты-сёмы класы я прачытаў кніг, дальбог, болей, чым за ўсё астатняе жыццё. Я пісаў. А за васьмы — я не прачытаў аніводнай кнігі і не так ужо багата асіліў іх у старэйшых класах. Я праіграў у інтэлекце, але спазнаў жыццё з яго чорных дзвярэй. Не ведаю, што было мне больш карысным. Ва ўсякім разе, я ні аб чым не шкадую.

Зрэшты, хоціць пра блатноту, хоць я мог бы яшчэ і пра Фіму расказаць, і пра Ізю, і пра...

Пра Фіму можна хіба што крыху. Калі мой сябра, дырэктар лавні, вельмі зычлівы і цярылівы чалавек, звальняў яго з месца лезнішчыка, я і жартам, і дзесьці ўсур'ез запытаўся ў «карніка»: «Ці ж можна звальняць з такой працы габрэя — алкаша ды яшчэ й сіняга?» Сябра задумаўся, але намер свой ажыццявіў.

Фіма — адзіны габрэяў у маім жыцці, які быў з лыпак да плячэй татуіраваны.

Я дагэтуль нязгодны з сябрам. Тэарэтычна, Фіму можна было б звольніць з працы, але даць яму, як рарытэту, якасць «вспомоществование». Толькі ж...

Усё роўна прапіў бы.

Па частцы п'тва габрэі таксама, сказаў мне аднойчы Фіма, не палым робленны. Ён ведаў, што гаворыць, і я не адных Масквіча з Фімам такіх сустрэў, — няма сэнсу доўжыць доказы пералікам.

Фіма вось яшчэ чым быў адметны. У адрозненне ад вышэйпамянёных еўра-амерыканскіх габрэйскіх літаратараў ён не раздзіраў душу роздумам аб сваёй нацыянальнасці. Фіма пачуваў сябе з блатнымі абсалютна на роўных: Гэта было відаць у кожным ягоным слове і руху, калі ён апінаўся побач з ім. А бачылі б вы яго — равінаўскае аблічча! Ужо за гэта адно я паважаю Фіму.

Ну пра што яшчэ расказаць з маіх успамінаў?

Можна было б запініцца на тым, як мой школьны сябра, Юра Глузман, выдатны інжынер, кандыдат навук, доўгія гады не мог выбрацца ў Ізраіль, бо меў жонку — рускую, якая не хацела схаць у «пархатно», і двух ад яе дзяцей. Яна ўвесь час нагадвала яму, што ад яго надта ўжо смярдзіць спецыфічным потам... Сябра з'ехаў нарэшце, зусім нядаўна, і з дзеньмі, і з ёю... і з потам сваім...

Але хто ж прымушаў цябе, дачка Расіі, выходзіць замуж за габрэя?..

А яшчэ згадваю першы ў сваім жыцці

выпадак, калі я пачуў пагардлівае «жыд» у дачыненні да зычлівага, ціхага чалавека. Гэта было на стадыёне, дзе збіраліся пама-ракаваць заўзятары, у 1967 годзе. Людзі вакол тады сумеліся, накінуліся на... не ведаю, як яго назваць...

Відаць, ні пра што ўжо больш не буду згадваць. Галоўнае — сказана...

У маім двары жыве адмысловы, усім вядомы музыкант і, наколькі я магу меркаваць, не будучы блізка з ім знаёмым, неблагі чалавек. З ягоным талентам ён даўно мог з'ехаць у якую-небудзь «за-мяжу» і граць там у філарманічным калектыве. Нешк я не ўяўляю ягоную гітару ў рэстаранцы. Не хачу ўявіць. Дзесьці ў іншым месцы — можна. А вось у рэстаранцы — не. Хоць нават у ёй ён граў бы за шалёныя па нашых паняццях грошы, якіх яму тут, чалавеку, што з душою сваёй не можа займацца бізнесам, сапраўднаму мастаку, так не стае.

Даўно ўжо зарабляе іх у Нямеччыне, менавіта ў рэстаранцы, ягоны былы калетэ, таксама адмысловы музыкант, не менш вядомы, і, можа, неблагі і ён чалавек. Беларус, дарчы. Толькі што грасе — «Паланез Агінскага», «Вечерний звон» ці «Лесвіцу ў неба», а можа, якісьці шлягер, — не ведаю.

У любым выпадку, мне не выпадае шкадаваць суседа. Ён — жыве. Дзеля чагосьці малавыразнага і малавытлумачальнага, непадатнага розуму невяскомаму. А яшчэ — ён проста жыве. Бо чалавек жыве толькі там, дзе нарадзіўся, а там, дзе ён пасляецца, жывуць ягоныя дзеці, а можа, нават толькі ўнукі.

Мой сусед штодня выкочвае на калысцы дачку, зусім яшчэ маленькую, другое сваё дзіця.

Мне шкада суседа. Мастак не можа жыць так, як жывём мы. Каб тварыць, сцвярджаюць многія, мастак павінен быць галодным і нават мусіць жыць у пакуні. Але жыццё перастае быць жыццём, калі набывае рысы існавання. У мастака яно тады яшчэ толькі падобнае на жыццё. Мастацтва не можа ацэньвацца гэтак, як ацэньваецца яно ў нас ципер і, барані Божа, будзе ацэньвацца яшчэ доўгі час — і грошы, і прысутнасць духу, і самапачуванне гэтага духу маю я тут на ўвазе.

Мне шкада яго былога калегу. Жыццё дзеля ўтульнасці-смітасці яшчэ больш набывае рысы існавання і непазбежна ператвараецца ў яго. Мне шкада ягонай скрыпкі, што звалася ў гады майго юнацтва «ўло-бёнкаю Ленінграда». Шкада ягоных колішніх няспраўджаных надзей. Шкада мелодый, якіх я не пачуў, якія памерлі не нарадзіўшыся ці нарадзіліся паміраючы.

І ўсё роўна — кожнаму з нас Бог заўжыць пакідае спадзеў.

Ці то з іроніяй, ці то са смуткам, ці то з добраю ўсмішкай плае Анатоля Ярыленка пра тое, як з ізджаюць з роднае Беларусі спевакі, застаючыся на чужыне. І з «аўтабіяграфічнага» прыпева выноўваецца: калі й ён наважыцца паехаць, то ўсё роўна вернецца. На сніданак... Не адно жартоўныя — колькі яшчэ лірычных ды сур'ёзных, як раней казалі, «грамадзянскага гучання» песень у рэпертуары Анатоля Ярыленкі ды ягоных «Сяброў», да нядаўняга часу — гомельскага ансамбля. Цяпер «Сябры» — гэта студыя ў Мінску. Новыя творчыя магчымасці, новае дыханне... Па выніках конкурсу на лепшую песню года, падведзеных студыйных музычных праграм Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі, у лідэры выйшла песня «У бацькоўскім кутку» /І. Лучанок, вершы Н. Глевіча/, выкананая «Сябрамі» ды іх салістамі — юнаі Аляксей і Дзмітрый Смольскі. А мастацкі кіраўнік ды саліст Анатоля Ярыленка таксама напрыканцы года ганараваны званнем народнага артыста Беларусі.

ТАМУ АДШУКВАЕМ
І ДЗІВІМСЯ...

Алег ЧУБАКОЎ. Партрэт Марка Роткі.

Фантазіі Марка Роткі.

У Дзяржаўным мастацкім музеі адбылася вечарына, прысвечаная 90-годдзю выдатнага мастака-авагардыста, выхадца з Беларусі Маркуса Роткі /Дзвінск, 1903 — Нью-Йорк, 1970/, вядомага свету пад імем Марка Роткі. Кола ўдзельнікаў было па-сяброўску цесным. Некалькі паваданенняў — разважанні, слайды ды трохі пытаньняў — спроба прычыніць творчасць далёкага замежніка да беларускай культуры. Цешыла, праўда, тое, што правядзенне такіх вечарын становіцца традыцыяй для музея — адкрыццё для беларускага мастацтва невядомых імянаў, у дадзеным выпадку слаўтага ў свеце амерыканца. Але гэта не гвалтоўнае ўвядзенне творцы ў культуру ўжо чужога яму народа, ды і няма ў гэтым патрэбы. Замкнёнае кола «братніх культур» распалася і, нарэшце, мы, захлынаючыся недаступнай нам раней інфармацыяй, пачынаем адбіраць лепшае, тое, што паўдзёйнічала на развіццё сусветнага мастацкага працэсу. Гэта можна сказаць і пра творчасць Марка Роткі, і нам варта ўсведаляць гэта і ганарыцца, што ён нарадзіўся на Беларусі. Таму і адбылася ў Мінску канферэнцыя, таму адшукаем мы адбіткі славянскай, беларускай ментальнасці ў яго творчасці, дзівіміся гарманічнасці і каларыту яго палотнаў, падобных па строю да беларускіх дыяноў.

БЫТ І БЫТНАСЦЬ ЛІТАРАТУРЫ

(Пачатак на стар. 5)

«вышэйшую», «бесстароннюю» нібыта навуковасць. Стылізацыя, стаўшая традыцыйнай... Тут мне ўзгадваюцца мінулагоднія развагі Валянціна Акудовіча ў «ЛіМе» /эсэ «Літаратура ў Краіне Сакрэту», 1.01.1993 г./ аб уплыве кантэксту на літаратурны працэс. Пазней В. Акудовіч прыйшоў да больш глыбокага вызначэння «хваробы» нашай літаратуры — запанавання ў ёй пэўнага заганага дыскурсу як аднапытнай, даўлючай мысліцельнай парадыгмы, ва ўладу якое працаўнік слова патрапляе незаўважна для самога сябе, нават «арганічна»... і дарэшты /гл. N 2 літаратурна-філасофскага шчытка «ЗНО» газеты «Культура», 21.06.1993 г., прадмова да «Зацемак» і вершаў Янкі Юхнаўца/. «Мова — гэта сапраўдны фашыст, бо сутнасць фашызму не ў тым, каб забараняць, а ў тым, каб прынукаць гаварыць нешта», — падводзіць рысу свайму дэканструктывісцкаму доследу В. Акудовіч, працытаваўшы тут выслоўе Ралана Барта з вядомай «Лекцыі».

Мы ж пазначаем тое самае тэрмінам «стылізацыя». Стылізацыя — як сістэма стылёвых /лексічных, сінтаксічных, граматычных/ прыёмаў дзеля надання крытычным тэкстам блізіру філасофскай глыбіні і «навуковасці». І, мне думаецца, іменна з-за гэтай, філасофскай схаластычнасці існуючая крытыка і не выклікае вялікіх сімпатый у літаратурнай «моладзі». Моладзь, што й казаць, дужа дападна да новых ведаў, да Захаду; ідэалістычна творчая «моладзь», як мне падаецца і бачыцца, і мае сваёй духоўнай радзімай не Бацькаўшчыну, а — Сусвет. Дзіўная карэляцыя: адсутнасць хатняга прытулку дома робіць творчага чалавека касмалітам. З вышыні касмалітычнай, як вядома, стражэй ацэньваецца месца пад нагамі і самі месцічы побач...

Але ў дадзеным выпадку гутарка ідзе не пра «тактоўнасць» ці «нетактоўнасць» паводзін у літаратуры; не той гэта ўзровень праблемы. Праблема знаходзіцца вышэй, у іншым вымярэнні, дзе мерка толькі адна і — метафізічная: ступень патрабавальнасці да сябе і да сваіх твораў. Можна бясконца апыаць любыя гай і палі, можна бясконца-ўтрапена пераказваць падцікаваныя жыццёвыя гісторыі — і рабіць, думаючы што дыктоўную прозу... Але з пункту гледжання эстэтыкі, напэўна, сумніўна назваць такую /па фактуры/ прозу — мастацтвам. Што літаратурай? — то так, пэўна. Але ж — ці мастацтвам? Кожная аповесць Быкава для мяне, напрыклад, — з'ява мастацкага кшталту, бо нават пры аднапытнасці вобразных выяўленчых сродкаў заўсёдна лепіцца нешта духоўна-новае, тое, што дыхае таемнасцю і загадкаваасцю быцця... Што заварожвае цябе /нават і не «шараговага», а пэўным чынам «падрыхтаванага» чытача/ — нейкай не да канца дадзенай магчымасцю спасціжэння, эзатэрычнай сімволікай, унутрана-мастацкім НЕЧЫМ. Безумоўна, не можа быць арыфметычна-дакладных крытэрыяў для вызначэння «мастацкасці», тут мы ўсе «будысты» — наша «захалпенне» ў сабе-невывучальнае, а кожная спроба яго вытлумачыць — эліквідоўвае саму захопленасць... Гэтая «мастацкасць», не ведацьме ні сам мастак, ні балазе чытач. Абое яны — ва ўладзе ўласных асацыятыўных імпрэсій. Але абое — і мастак, і чытач — адчуваюць і ўнутрана ведаюць тое мастацкае НЕШТА...

Гэтую, «метафізічную» незадаволенасць літаратурным працэсам, яе прадвесце, я пакрыўма знаходжу ў «Медытацыях наўзбач «Шляху—360» /1981 г./ Аляся Разанава. У іх — развагі пра эзатэрычную прыроду вершаскладання, духоўную сутнасць верша, традыцыю і наватарства ў літаратуры... Усё гэта, як мне ўяўляецца, тады было надта незразумела і ненадзённа. Што ж — затое надзённа сёння, і мы выкарыстаем развагі А. Разанава для новых нататак. А. Разанаў усяго толькі канстатаваў духоўнае абядненне літаратуры, запанавання ў ёй формы над зместам, тэмы над «сэнсам», «умельства» над «гарэнем»... «Гавораць: літаратура пабагацела на яшчэ адзін раман пра сучаснасць, на яшчэ адну «дарожную» нізку вершаў, — піша Разанаў. — Але падобным чынам багацеюць толькі фікцыі і кучы друку, у якія што ні дадасі — усё больш. І, магчыма, ёсць сэнс гаварыць, што ў пэўным часе літаратура пабяднела на яшчэ адзін раман пра сучаснасць, на яшчэ адну «дарожную» нізку вершаў»; «Гаво-

рым пра сваю традыцыйнасць... Але каб быць дастаткова традыцыйнымі, неабходна стаць дастаткова творчымі...»; «Нашы занадта за-вершаваныя вершы...», і так далей /«Вобраз—81»/. Што гэта — прэтэнзія да самога часу? Напэўна...

Наш пачцівы класік Янка Брыль выказаў прэтэнзію да часу па-свойму, у «Сваіх старонках»; нядаўна мы пазнаёміліся з ладнай часткай раней не друкаванага — на старонках «Польмя» /N 10, 1993/. І што? Высвятляецца, і гэты, скрозь зямны, эпічнага складу мастак адчуваў настроі «апакаліпсічныя», зусім «эпатайбочныя»: «Быццам падбіванне вынікаў, баланс перад закрыццём...» /гэта — з нагоды «капітальных» выданняў пачатку 1980-х: фальклорнай серыі, энцыклапедыі/; «На каго пакідаем цябе, бедная беларуская літаратура?! Што год, што месяц, то менш творчых і маральных аўтарытэтаў. І як грыбы-паганкі растуць маладыя, хітранькія, цынічныя графаманы, набываючы сілу і ўплыў на лёс літаратуры /нагадваю, гэта гаворыцца на пачатку 80-х. — Ю. З./ А лепшае, добрае, сапраўднае — не так відаць, як яны...»; «Што з намі будзе?» /«з намі» — з пісьменнікам беларускімі, з літаратурай/; нарэшце — «Як гэта цяжка — быць беларускім пісьменнікам, у нашай мелкай, бесхрыбетнай правінцыі, у блакадзе «моўнага бар'ера», без роднага дома, які ёсць у літоўцаў, армян, эстонцаў... У іх жа няма майго, нашага адчування: як пад нагамі абсоўваецца бераг, як звужаецца кола чытачоў, як мова наша адыходзіць!...» Пратэст у стал. Што ж папракаць «просты народ», што ён быў такі «несазнацельны», што не пратэставаў, не пратэстуе супраць гэтага кага свайго стану, прымірыўся з ім? Неаднаразова выказвалася думка, што «сумленне» нашай літаратуры, а, значыць, і сумленне народа, было выкасавана дарэшты ў 30-я гады, праз хвалі рэпрэсій /з менскіх «маладнякоўцаў» ад рэпрэсій захаваўся адзін Пятрусь Броўка/. Значыць, далей рабілі літаратуру «не самую» лепшую? Можна, у гісторыі і не прынята выкарыстоўваць умоўны лад, але, напэўна, у літаратуры павінен быць толькі ўмоўны...

Нарэшце, асэнсаваць уласны фатум у цяперашнім «шматковым» часе бярэца і сучасная маладая літаратура, што ані не хоча «закрывацца». Асэнсоўваць — асэнсаваннем няздзейсных магчымасцяў літаратурнага папярэдніцтва, стрымліваючых рост літаратуры неадпаведнасцю.

Бадай, новая аповесць Андрэя Федарэнкі «Такое кароткае лета /Запіскі пісьменніка/» — урывак надрукаваны ў «ЛіМе» 19.1.1993 г. — і ёсць адной з выключных спроб самой прозы асэнсаваць /робячы, між іншым, работу крытыкі/ свай стан і свой рахунак з часам. У «ЛіМ» аўтар даў, мне падалося, сама «сутнасцю» частку аповесці і з яе можна будаваць развагі. Выкарыстаўшы форму пісьменніцкага дзённіка, малады аўтар — за «сапраўднага», 60-гадовага пісьменніка — рэфлексуе над прынцыпам пабудовы літаратуры, над тым, чым літаратура дэтэрмінуецца. «Верылі ўсе, верылі, што будуюць не на ільдзінах, а на цупкім вечным грунце... Самым «об'ектыўна» краз і ёсць той грамадскі лад, які нясе ў сабе і хімізацыю, і НТР, і асваенне космасу... Калі ў гэце верылі лепшыя з лепшых, дык што казаць пра «масы»? Вось гэтая «аб'ектыўнасць» і звязвала, як раствор цагляны, эпізоды ваенныя, калгасныя, партыйныя, гістарычныя, любоўныя ў апавяданнях, аповесцях, раманах... Не перастаю здзіўляцца, чытаючы цяперашнюю выступленні пісьменнікаў і цяперашнюю крытыку. Аказваецца, усе заўсёды разумелі, што тая вера была лухта, творы таго часу трэба лічыць як бы няпоўнымі, несур'ёзнымі, лепш пра іх увогуле не дужа згадваць, а калі згадваць, дык ацэньваць «ад зваротнага»... Можна быць усё, і тая вера сапраўды магла быць несур'ёзна. Але якая тады сур'ёзна, поўная?.. Уся справа ў тым, што змяніўся пануючы лад. Змянілася «асноўная лінія». Натуральна, павінны змяніцца... формы літаратуры...» /падкрэслена мной. — Ю. З./ Во як — анталогічна — разважае сучасны малады пісьменнік. Пісьменнік, які хоча напісаць сапраўднае... Тут вартае ўвагі ўжо хоць бы само акрэсленне залежнасці літаратуры ад акаляючай кан'юнктуры — бо гэта с а м а р ф л е к с і я літаратуры над сваім станам. А самарэфлексія — сродак пераадолення знеягяга; таго, што даўлее над

свядомасцю і пачуццямі. Прынамсі, для сябе празаік Андрэй Федарэнка нешта асэнсаваў, у нечым разабраўся...

Але ці ўтрымаецца маладая, сучасная проза між ідэалам паслугоўвання Красе, Інша-свету і — прорвай быцця, стратай творчай, эстэтычнай пераемнасці /«когда запутаны начала и перепутаны концы»? Крытык і выдавец Сяргей Дубаўец /а яго адыход з шчыльна-крытычнага фронту ў абсягі выдавецкай справы я лічу непаспраўнай стратай для беларускай крытыкі/, падаецца, пра анталогію літаратуры мысліць амаль гэтак жа, як і памянёны празаік Андрэй Федарэнка. «... Пераконваешся, што сапраўдныя творы нараджаюцца толькі ў стабільным часе. А самы стабільны, квазістабільны — таталітарызм. Час формы. Час жанру. Час светлагляду. А сёння — час зместу, час... міжжанру, час свету... Літаратура ўсяго толькі перапампоўвае свой час. І калі гэты час незавершаны, неакрэслены, няспелы — які бні быў дасканалы майстар-літаратар, з бласлава сыравіны ён не вырабіць прыдатнага прадукту». Час негатовай прадукцыі, прадукты няспелага часу... Жалезная карэляцыя: «Паколькі цяперашні час незавершаны, негатовы, няспелы, дык і літаратурныя творы выходзяць гэтыкі самыя» /«Наша Ніва», NN 15—16, 1993, «Дзёнік прыватнага чалавека» — таксама «дзёнік».../. Праўда, віленскі крытык бачыць і супакойнае «рацыё» ў гэтыкі часовай незавершанасці: «Няма кантэксту, у якім набывалі б значэнне... /у «ЛіМе», 5.11.1993 г., ён выславіўся трохі інакш: «няма нясухай канструкцыі, усё скрунулася і палыло...»/. Гэта сапраўды надзвычай цяперашні час. Усё, што ён нараджае, — як бы аднаразовае. Заўтра яно ўжо не прыдасца...»

Гэта, на думку крытыка, на сёння — рацыё. Але ці прыме рацыё — «душа паэта»?

«Свой праект»?.. Свой «праект» можа быць хіба ў асветніцтве, педагогіцы, прадпрыемальніцтве, але — каб у паэзіі, прозе? Які тут можа быць наўмысна вызначаны «праект»? Мне вобраз літаратурнага працэсу ўяўляецца такой жа сакраментальнай таямніцай, як і, не раўняючы, зачацце новага жыцця. Гэта магчыма містарыя з двума пачаткамі, двума цэнтрамі духу — духу ўчарашняга і духу сённяшняга. Цэнтры сходажыцца-знітоўваюцца і ўтвараюць новы цэнтр-Свет — Новую Літаратуру... Хоць тут я, магчыма, залішне збіваюся на саладкава-сімвалісцкі пафас... У процілегласць майму аптымізму адзіная вядомая мне літаратурная версія з а ч а т к а в ы х магчымасцей нашай літаратуры /прынамсі, я так яе «расчытаў»/, — не аптымістычная. У нацеле «Гон» той жа С. Дубаўец стварыў алегарычны вобраз дзіка, які прыйшоў на ферму, да суродзічак... Калі ўлічыць, што навала пусалася прыблізна ў той жа час, калі пісаў у стал «Свае старонкі» Янка Брыль /1984/, то чым абумоўлены гэтакі сэнс алегорыі — робицца зразумелым. «Нічога не атрымлівалася ў старога секача... Відаць, назаўсёды знік той салодкі сверб, што прыгнаў яго суды. Гэта было незваротна, як пройдзены шлях... Ён... прадчуваў смерць... Настаў момант, калі ўжо не бывае ратунку. Тады здраджвае самае святое, што жывіла цябе ад нараджэння... Навокал зрабілася і зусім чорна». Вакол ны свет, людзі паставілі на дзіка /«жывое»/ пастку, і яно /жывое/ бязвыхадна ў яе трапляе...

Вяртаецца і гіне ў лесе дзік, што не здолеў зачаць новае /і «не мог», і «не далі»/; самотнеюць і маюць вырадзіцца /па версіі сюжэта/ свінні на ферме... Даруем аўтару гэтакі «нясмачны» вобраз. Свінні... Але дзеля справядлівасці трэба звачыцца на тое, што алегорыя — таксама /і, можа, найбольш/ — мастацкі, а не наўмысна-публіцыстычны прыём. Значыцца яна аб нечым гаворыць аб'ектыўна, нешта хоча растлумачыць бессвядома, самім фактам свайго з'яўлення...

Мне не хацелася б, каб сапраўдзіліся ўсе гэтыя «прадчуванні канца», каб у нашым асяродку запанавала «залатое вяр'яцтва» з нагоды мінулага. Постаці вершадзельніка ды складальніка /«сачыніцеля»/, падаецца, не надта змянілі свае адвечнае, адзінокае, самотнае сутнасці... Як і кожнаму не аблашчанаму ў дзясцінстве дзіцяці, маладому /у літаратуры/ зараз хочацца хоць бы спгады «старэйшых»... Знікаць не трэба. Трэба дзяліцца «кватэрамі».

Музыка

Уладзімір Неўдах — і новае, і ўжо досыць вядомае імя ў культуры сённяшняга музычнага адраджэння. Аспірант Акадэміі музыкі, ён працуе над дысертацыяй па тэме «Гісторыя арганнай культуры Беларусі», выкладае гісторыю беларускай музыкі, гісторыю, тэорыю і практыку выканаўчага мастацтва барока, тамсама прыняў пасля Э. Габрыэляна мастацкае кіраўніцтва ансамблем старадаўняй музыкі «Бахаўскі гурток». Служыць арганістам у касцёле св. Тройцы /св. Роха/, што на Залатой Горцы ў Мінску. Абраны чальцом Нямецкага таварыства сяброў арганаў.

увагі, падрабязнага вывучэння, а б'ектыўна і ацэнкі.

Шматлікія мастацкія каштоўнасці, дакументы, рассяяныя па музеях і архівах розных краін свету, яшчэ большыя бязвыплатна страчаныя... Цэлыя галіны беларускай культуры да гэтай пары застаюцца недастаткова даследаванымі ці нявывучанымі наогул. І ніхто вывучэнне ў гэтых перыядах гісторыі нашай Бацькаўшчыны было неспадзяваным, а належны матэрыялы часта недаступны. Таму шэраг аб'ектаў вывучэння, шэраг ацэнак нейкіх культурных з'яў проста не адпавядалі афіцыйнаму пункту гледжання. Гэта датычыцца і беларускай музычнай культуры, а менавіта — важнай яе часткі — духоўнай, каталіцкай. Менавіта гэтая галіна музычнай культуры адкрывае моцныя кантакты беларускай культуры з заходнеўрапейскай і дазваляе асэнсаваць нашу нацыянальную культуру як частку агульнаўрапейскага культурна-гістарычнага працэсу. Дзякуючы каталіцтву, на Беларусі стала магчымай прафесійная агульная і музычная адукацыя еўрапейскага тыпу і ўзроўню; а каталіцкі

імёны не толькі арганых майстроў, вядомых у свой час, але і арганістаў. Напрыклад, гэта Себасціян з Менска, Мікалай Мазовіч /XVII ст./, Адам Масяжкоўскі — адзін з лепшых беларускіх арганістаў XVII ст., які працаваў пры двары караля Жыгімонта III, кампазітар і арганіст Шымкевіч, які служыў у Нясвіжы /1-я палова XVIII ст./, Язэп Фок са Слоніма /XVIII ст./, Станіслаў Манюшка /XIX ст./ і інш. /Пра гэтых і іншае можна пачытаць у новым нумары «Хрысціянскай Думкі», які выходзіць у свет/.

Дзякуючы каталіцтву і, выходзіць, моцным кантактам з Заходняй Еўропай, арганная культура на Беларусі развівалася ў кантэксце заходнеўрапейскай культуры, пра што сведчаць не толькі самі інструменты, але ўжо і вядомыя прыклады беларускай арганнай музыкі, якія мне шанцавала знайсці. /Дарэчы, у хуткім часе мяркуецца выдаць гэтыя знаходкі ў зборніку пад агульнай назвай «Беларуская арганная кніжачка»/.

У першай палове XIX ст. новых касцёлаў на тэрыторыі Беларусі будавалася знач-

У. НЕЎДАХ за арганам касцёла св. Роха. Фота В. СТРАЛКОЎСКАГА

НЯХАЙ АРГАНЫ БОЛЬШ НЕ ЖАЛЯЦЦА

«Арганы вядуць урачыстую гармонію — казаў бы, зашумела пушча ад ветру, загаварыў бор, гоніць вецер удалечыню ўсенька...» — так пісаў Казімір Свяж, вядомы беларускі каталіцкі святар і паэт.

Кожны народ, вядома, уяўляе сабе гэты інструмент па-рознаму, але з аднолькава вялікай і шчырай любоўю да яго. Напрыклад, для немцаў — гэта жанчына, каралева ўсіх інструментаў /Die Orgel/, для ангельцаў — organ — мужчынскага роду, для італьянцаў як дзіцё /Organo/, а для нас, беларусаў, — як сям'я: арганы /старая форма/.

Тыя фотаздымкі з выявамі ацалелых арганаў у зберажоных касцёлах на Беларусі, якія я дэманструваў сваім калегам і сябрам, моцна ўражвалі іх, выклікаючы пачуццё шчырага здзіўлення: «Ці гэта сапраўды ёсць у нас?»

Пашук адказу на гэтае пытанне, а дакладней: «Што яшчэ засталася ў нас?», паклікаў мяне ў дарогу. Шмат намаганняў давалася прыкладзі, каб арганізаваць гэтую пілігрымку-экспедицыю. Дзякуючы Пану Богу, яна ўсё ж адбылася, хаця і са спазненнем, і ў больш сціслы тэрмін.

...Той другі жывёны дзень, калі наша невялікая група з трох чалавек, нарэшце, выехала з Менска пасля доўгіх, здавалася, несканчонных клопатаў, — сустрэў нас доўгачаканым сонечным ззяненнем, амаль бяскрыўным небам. Адпаведна складзенаму маршруту, мы пачалі наведванне беларускіх каталіцкіх святыняў з Гародзеншчыны, з мястэчка Гудагаі. Далей, праехаўшы па Ашмянскім, Астравецкім і Смалонскім раёнах, калі глядзець па мапе, мы рухаліся «над Нёманам» да самога Гародні і вярталіся ўжо ў бок Менска «пад Нёманам», каб папоўніць усе нашы запасы.

Найцудоўнейшыя сустрэчы з нашай жывой духоўнай культурай, якая адчувальна перажывае сваё Адраджэнне, надавалі нам шмат нечаканага імпульсу і сілы. І гэты некалькідзёны вымушаны перапынак уяўляўся бясконцым, пасля такой вельмі натхнёнай і інтэнсіўнай працы.

Другі этап экспедыцыі ахопліваў значна большую тэрыторыю — Брэсцкую, Мінскую і Віцебскую вобласці, — але з меншай колькасцю пунктаў наведвання. У некалькі іншым складзе /змяніўся кіроўца і машына/ мы пачалі сваю працу ў чароўнай Пінскай Катэдры і скончылі ў слаўным Полацку.

Хочацца адзначыць, што жыхары ўсіх тых мясцін, дзе мы пабывалі, ганарача сваімі святынямі і дбаюць пра іх, радуючыся, што перажылі, нарэшце, сумнае большавіцкае бесчасоўе. Так, нам давялося бачыць адзінкі і такіх касцёлаў, якія ніколі не зачыняліся, ні пры якіх уладах; таксама, якія ўжо не адзін раз раней аднаўлялі сваю дзейнасць і якія зноў адбудовуюцца рукамі парафіянаў, вяртаючы свой першасны выгляд ад пачварнага савецкага «гаспадарчага выкарыстоўвання».

Але значна больш касцёлаў — яшчэ ў руінах, нават асабліва незаўважных над зямлёй... Ды штосці ў нашым жыцці павінна было заставацца недачыткам. Абаронім жа сваімі рукамі хоць тое, што яшчэ ў нас засталася.

Найбагацейшая культурна-гістарычная спадчына беларускага народа зараз, як ніколі, ва ўмовах узноўленай дзяржаўнай незалежнасці, патрабуе да сябе пільнай

касцёл доўгі час заставаўся, як вядома, адзіным цэнтрам музычнага прафесіяналізму.

Ва ўлонні каталіцкага касцёла і на Беларусі пачала развівацца арганная культура.

Выбраная мною характарыстыка гэтай з'явы дазваляе мнагамерна і ў той жа час арганічна і мэтанакіравана аналізаваць даследуемы аб'ект, разглядаючы яго як шматгранную з'яву ў кантэксце агульнаўрапейскага культурна-гістарычнага працэсу.

Думаю, тэрмін «арганная культура» натуральна аднае больш шырокае кола з'яў, чым ужыванне «арганнае мастацтва», «арганная творчасць», «арганная школа».

Арганная культура спалучае ў сабе тры асноўныя сферы «пазнання» аргана: арганнае будаўніцтва, выканаўства і кампазітарская творчасць.

Арганнае будаўніцтва складаецца нібыта з дзвюх галін. Першая датычыцца механікі інструмента і ягоных уласна музычных якасцей; другая — знешняга афармлення і ўпрыгожвання інструментаў у адпаведнасці з эстэтычнымі патрабаваннямі пануючай мастацкай эпохі.

Базай беларускай арганнай культуры былі ў першую чаргу каталіцкія касцёлы, якія пачалі ўзводзіцца на нашай зямлі з XIII ст. Першы касцёл быў пабудаваны вялікім князем Міндоўгам у 1253 годзе ў Навагародку, а ўжо на пачатку XIX ст. на тэрыторыі Беларусі налічвалася каля 1380 касцёлаў.

У канцы XVI ст. на Беларусі ўзнікла уніяцкая царква, якая спалучыла ў сабе рысы дзвюх вялікіх культур — рымскай і візантыйскай і салзейнічала магутнаму росквіту ўсіх галін нацыянальнага мастацтва. Але пад уплывам гістарычных падзей толькі да красавіка 1837 года ў беларускіх уніяцкіх царквах было знішчана 117 арганаў. Такія сумныя вынікі прынесла русіфікатарская палітыка расейскага царызму.

Арганы будаваліся не толькі ў грандыёзных мураваных храмах буйных гарадоў, але і ў невялікіх касцёлах і уніяцкіх царквах, нават драўляных.

Арганнае будаўніцтва на Беларусі развівалася на еўрапейскім узроўні і адпавядала асноўным патрабаванням у галіне механікі, а таксама стэльебным традыцыям знешняга афармлення. Яшчэ ў 30-х гадах нашага стагоддзя віленскі мастацтвазнаўца Ксёндз М. Маралоўскі адзначыў падабенства фасадаў некаторых беларускіх арганаў XVIII ст. да фламандскіх і паўночнафранцузскіх.

У будаўніцтве і рэпарацыі арганаў на Беларусі бралі ўдзел і замежныя майстры, сярод іх — прадстаўнікі вядомага ў Еўропе сямейства арганых майстроў Каспарыні.

Другая сфера арганнай культуры — выканаўства — мае таксама дзве галіны. Адна з іх — ужыванне арганаў у «бажэнств» ў якасці інструмента, які нясе на сабе галоўную функцыю суправалжэння разнастайнага роду культурных каталіцкіх /пратэстанцкіх, уніяцкіх/ спеваў, а таксама ў якасці сольнага інструмента ў пэўных месцах імшы. Другая галіна выкарыстання арганаў — па-за рэлігійнай службы.

І трэцяя важная сфера арганнай культуры — кампазітарская творчасць, якая сведчыць пра пэўны высокі ўзровень развіцця арганнай культуры. Гісторыя пакінула нам

на менш, што цалкам залежала ад гісторыка-палітычных умоў. Таму ўвага арганых майстроў была накіраваная на рэпарацыю, аднаўленне старадаўніх інструментаў; пабудова новых інструментаў рамантычнага тыпу пачалася ў другой палове XIX ст., бо адбылося ажыццеленне будаўніцтва каталіцкіх храмаў, асабліва ў заходніх частках Беларусі /другая палова XIX ст. — пачатак XX ст./.

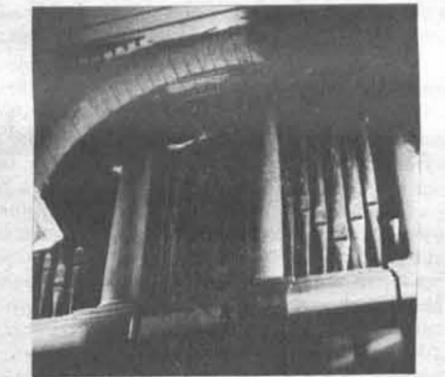
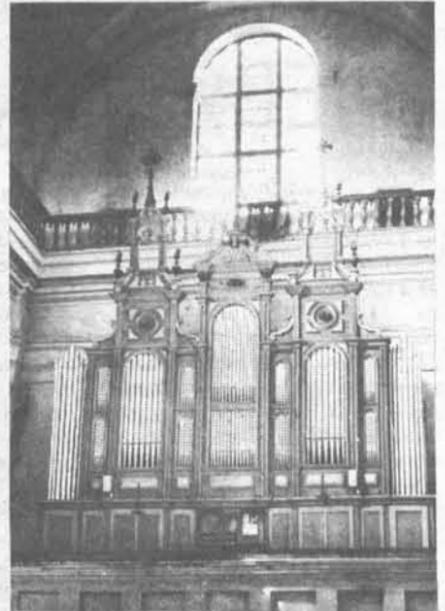
Многія дакументы сведчаць, што арганісты, якія працавалі ў беларускіх касцёлах, мелі добрую прафесійную адукацыю. З самых вядомых, акрамя Манюшкі, у Гародні /1853—58 гг./ працаваў Іякім Глінскі, які быў таксама добрым спеваком і кампазітарам. У 1880-х гадах ён выкладаў ігру на аргане ў Віленскай духоўнай семінарыі. У Бяльнічах прафесар Грун з Прагі таксама навукаў ігру на аргане ў музычнай школе Гадлеўскага. Патрэба ў высокакваліфікаваных музыкантах, якімі абавязкова павінны былі быць касцельныя арганісты, была заўсёды. Таму ў 1872 г. пры Менскім касцёле св. Тройцы на Залатой Горцы было заснаванае вучылішча арганістаў. Гэтая ўстанова існавала 26 гадоў і падрыхтавала 32 музыкантаў.

Толькі ў 1905 г. з'явіўся ўказ аб умацаванні пачаткаў верапамяркоўнасці. За 1905—09 гады ў каталіцтва вярнулася 230 тыс. уніятаў, каля 2 мільёнаў католікаў. На 1912 г. у Магілёўскай архідыяцэзіі захавалася ўсяго 287 касцёлаў. Неацэнны ўрон быў прычынены каталіцкай культуры ў савецкі перыяд. Алтары, арганы, іншае касцельнае начыненне адразу ці паступова проста зніклі з, так бы мовіць, «функцыянальна-пераарыентаваных» камуністамі касцёлаў.

Сёння ўжо вядома, адкуль зняты арган, які цяпер, натуральна, не функцыянуе ў новых умовах, а толькі «ўпрыгожвае» сцэну Мінскай дзіцячай музычнай школы N 2. Вядома, адкуль і той арган, што згніў у сутарэннях Маладзечанскай музычнай вучальні. Вядома, бо яшчэ жывуць людзі, якія назіралі ўсё гэтае са слязьмі на вачах...

Засталася ў ацалелых касцёлах на Беларусі не надта шмат арганаў, нават далёка не ў кожным каталіцкім храме, — рэшткі былой велічы. Наша экспедыцыя ў выніку прынесла багаты і каштоўны матэрыял, які цяпер паступова апрацоўваецца. Між іншым, было зроблена апісанне кожнага інструмента, паводле апошніх навуковых патрабаванняў /ACTA ORGANOLOGICA N 22, 1991/. А выдатным кінааператарам і фотамастаком Юрыем Плюшчавым на высокім узроўні былі зроблены якасныя каляровыя і чорна-белыя здымкі арганых праспектаў і цікавых дэталей інструментаў, інтэр'ераў і экстэр'ераў касцёлаў.

Ужо быў сабраны і часткова выкарыстаны ў майё дыпломнай рабоце «3 гісторыі арганнай культуры на Беларусі» /Мн., 1992, Машыналіс / і некаторых артыкулах разнастайны гісторыка-факталагічны, музычны матэрыял /дзе падаюцца ўсе спасылкі на крыніцы/. Нават гэты наяўны матэрыял дазваляе даволі шырока асэнсаваць і арганную культуру на Беларусі як цэласную з'яву, а таксама кожную з трох складачых яе сфер, аб'яднаць дадзеныя гісторыі і сучаснасці. Хочацца спадзявацца, што адным з вынікаў гэтай даследчай працы будзе кніга. Але

Такімі ўбачыў беларускія арганы фатограф Ю. ПЛЮШЧАЎ

зразумела, што пошукавая праца не спыняецца, і я спадзяюся на цікавыя новыя знаходкі.

З вялікай павагай выказваю словы ўдзячнасці маім калегам па экспедыцыі — фатографу сп. Ю. Плюшчаву, кіроўцам сп. Д. Міхлееву і В. Цыганову; сп. Г. Якаўлеву за тэхнічную дапамогу і, ўрэшце, фірме «Дайнова», асабіста яе прэзідэнту А. Палюховічу за аказаную фінансавую дапамогу.

«Арганы жаляцца... Тоны арганаў слёзы наводзяць на зэрнікі мае. Люцца жалыбы, як тыя воды вясновай парой...», — так п'яшчотна і пранікнёна пісаў Казімір Свяж. Так, балюча казаць, але цяпер нашы арганы жаляцца яшчэ пра свой стан, пра разбітыя званы, пра зруйнаваныя касцёлы...

Няхай бы арганы больш не жаліліся...

Уладзімір НЕЎДАХ

У выдавецкай прадмове да кніжкі падкрэслена, што «з'яўленне яе ў другі час было б проста немагчымым. Кнігу не толькі б «прабуксавала» наша цензура, але наўрад ці якое з выдавецтваў адважылася б прыняць такі матэрыял да выдання». Гэта сапраўды так, бо польскі вучоны /асновай кнігі, выпушчанай чатыры гады назад у Польшчы, стала доктарская манаграфія аўтара/, доказна абаяраючыся на шматлікія архіўныя дакументы, істотна пахіснуў той усталяваны «канцэптуальны» погляд на праблему, які доўгі час усеўладна і непадзельна панаваў у беларускай гістарыяграфіі. Паводле гэтай канцэпцыі, як слушна адзначыў у кароткай рэцэнзіі на працу Ю. Туронка літаратуразнавец С. Вераціла /«Звязда», 7.09.1993 г./, беларускі народ у перыяд акупацыі «з пункту гледжання афіцыйнай, і раней толькі адзінай існуючай гістарыяграфіі быў цалкам... на баку «непераможнага Чырвонага войска», аднадушна ненавідзеў нямецка-фашысцкіх захопнікаў, пагалоўна дзень і ноч змагаўся з акупантамі». А Ю. Туронка «першым спрабе нам паказаць іншыя бакі вайны і трохі па-іншаму зірнуць на тых, хто звязваў надзею на незалежнасць /Беларусі. — М.В./ з Германіяй». З высновай рэцэнзента нельга не пагадзіцца.

НЕВЯДОМЫЯ СТАРОНКИ «НЕВЯДОМАЙ ВАЙНЫ»

Але ж галоўнае значэнне згаданай кніжкі нам найперш бачыцца ў тым, куды больш шырокім сэнсе. Ужо нават пры першым знаёмстве з грунтоўнай працай польскага даследчыка міжвольна нарадзілася думка: як недаравальна мала мы дагэтуль ведалі аб нядаўніх падзеях мінулай вайны — такіх, здавалася, ужо дасканалы вывучаных, аб якіх напісана гэтулькі! Пазней гэтая думка перарасла ў цвёрдае перакананне: Другая сусветная вайна для беларусаў яшчэ застаецца невядомай вайной! Як і перыяд нямецкай акупацыі Беларусі таксама — у вывучэнні гэтых трагічных старонак пакуль зроблены толькі першыя крокі...

Вельмі характэрна, што ў дадзеным выпадку першапраходцам у ачынным друку выступае замежны вучоны. Прадбачым, што аўтару гэтых радкоў могуць тут запарэчыць, сцвярджаючы, што ў нас, маўляў, акупацыйны перыяд ужо як след, да апошніх драбніц вывучаны. І ў якасці доказаў прывесці доўгі спіс манаграфій, артыкулаў, успамінаў і «цягліны» тамоў апублікаваных дакументаў. Але ў такім разе нашы апаненты наўмысна пакідаюць па-за ўвагаю наступнае: усе без выключэння ранейшыя навуковыя і навукова-папулярныя публікацыі ў БССР, прысвечаныя апошняй вайне на Беларусі, знаходзіліся ў рэчышчы, строга абмежаваным дагматычнай і ідэалагічнай канцэпцыяй, распрацаванай у ЦК КПБ. Гэтая канцэпцыя артадаксальна і аднабакова асвятляла тагачасныя падзеі: адны факты зварок глуха замоўчваліся, іншым фактам — няхай другасным, адзінаковым і нават выпадковым — штучна надавалася вызначальная роля. Але ж такі, з дазволу сказаць, падыход можна адназначна кваліфікаваць адным словам: фальсіфікацыя! Якраз таму беларускія падзеі 1939—1945 гг., на нашу думку, усё яшчэ застаюцца «невядомай вайной». Спраба ж Ю. Туронка праўдзіва, паномаму прачытаць старонкі гэтай вайны заслугоўвае самай высокай ацэнкі.

Праца польскага вучонага складаецца з уступу, чатырох раздзелаў, заключэння, падрабязнай навуковай бібліяграфіі /адных спасылак на дакументальныя крыніцы тут налічваецца каля 800/ і каментарыяў. Ужо ва ўступе чытач сутыкаецца з прынцыпова новым падыходам даследчыка да ацэнкі палітычнага становішча, якое складалася на Беларусі ў акупацыйны перыяд. Так, аўтар лічыць, што ў той час палітычная сітуацыя знаходзілася пад уплывам трох гістарычных працэсаў. Гэта, па-першае, барацьба прыхільнікаў савецкай улады пад кіраўніцтвам кампартыі супраць захопнікаў /галюўна дзеючая сіла — партызанскі рух/. Другім важным фактарам стала «імкненне разнастайных беларускіх нацыянальных груп да стварэння самастойнай беларускай дзяржавы», якія выкарысталі акупацыйныя ўмовы «дзеля нацыянальнага абуджэння грамадства, арганізацыі беларускіх узброеных сіл і прадстаўнічых органаў». З гэтай пільню, як адзначае аўтар, вяло барацьбу не толькі савецкае падполле, а да канца 1943 года — яшчэ і эсэсаўска-паліцэйскі апарат. Трэцім добра бачным працэсам была барацьба польскага падполля пад кіраўніцтвам эміграцыйнага ўрада генерала Сікорскага да адваёву польскай дзяржавы ў даваенных межах. Яна вялася на абшарах, «на якія аднолькава прэтэндаваў як польскі, так і савецкі ўрад».

Складаны палітычны спектр выявіўся ў тагачаснай Беларусі. Таму ўзвжанай і абгрунтаванай з'яўляецца выснова Ю. Туронка: агульная сітуацыя на Беларусі тады вельмі нагадвала грамадзянскую вайну і не ўкладвалася ў рамкі класічнага ўзору «акупанты — акупаваныя». Аўтар падкрэслівае важную рысу, уласціваю акупацыйнаму рэжыму на Беларусі /на што, дарэчы, амаль не звярталі ўвагі савецкія даследчыкі/: «Ва Усходняй і Заходняй Беларусі існавалі адрозненні ў сістэмах акупацыйнага рэжыму: у першай панавала вайсковае праўленне, а ў другой — цывільнае». Скажам, забягаючы крыху наперад, што ў другім — чацвёртым раздзелах манаграфіі Ю. Туронка пераконаўча давеў: на тэрыторыі Беларусі, якая знаходзілася пад цывільным акупацыйным праўленнем, нямецкай адміністрацыяй былі паспяхова ажыццэўлены захады, скіраваныя на развіццё нацыянальнай беларускай культуры. Гэта, аднак, як слушна адзначае аўтар, не мяняла агульнага, бяспрэчна злучнага характару акупацыйнай палітыкі: немцы перш за ўсё імкнуліся любімі сродкамі паставіць мясцовыя «людскі і эканамічны патэнцыял на службу Трэціму Рэйху... на Беларусі эксплуатацыя часта пераходзіла ў адкрыты грабеж».

Кніга пачынаецца раздзелам: «Германія і Беларусь у 1915—1941 гадах». Гэта кароткі /30 старонак/ нарыс герман-беларускіх узаемных стасункаў, якія мелі месца працягам значна-

га гістарычнага перыяду — ад падзей Першай сусветнай вайны, калі немцы ўпершыню апынуліся на Беларусі ў якасці акупантаў, да нападу Германіі на СССР. У другім раздзеле манаграфіі «З надзеяй на хуткую перамогу /чэрвень — снежань 1941 года/» падрабязна асветлена савецкая эвакуацыя з Беларусі, усталяванне тут нямецкага вайсковага і акупацыйнага цывільнага праўленняў. Аўтар рашуча не пагаджаецца з савецкімі гісторыкамі, якія аднадушна малявалі воражае стаўленне беларускага народа да акупантаў, сцвярджаючы, што ў «савецкіх людзей не было іншых перакананняў, акрамя самахвярнага адданасці сваёй сацыялістычнай Радзіме і справе Камуністычнай партыі»...

Спасылаючыся на тагачасныя сакрэтныя рэпартажы службы СД /яны звычайна не прыхарошвалі рэальнасці/, Ю. Туронка піша, у прыватнасці, што ў Заходняй Беларусі паводзіны тутэйшага насельніцтва ў адносінах да немцаў у цэлым пераходзілі ад «даволі прызнай нейтральнасці» да «радасці з нагоды вызвалення ад савецкага ярма». Асабліва ярка гэта назіралася ў сельскай мясцовасці, дзе «прыход немцаў беларускае сялянства адразу ж выкарыстала для роспуску ўсіх калгасаў і вяртання на сваю індывідуальную гаспадарку». Паводле нямецкіх крыніц аналагічная карціна назіралася і ва Усходняй Беларусі. Ці не ўпершыню са згаданага раздзела чытач даведаецца таксама, што беларусы — салдаты Чырвонай Арміі, якія трапілі да немцаў у палон, летам-восенню 1941 года загадам Вярхоўнага камандавання вермахта былі вызвалены з лагераў і адасланы дамоў...

Асабліваю ўвагу аўтар кнігі надае асветленню дзейнасці нямецкай цывільнай адміністрацыі, якую з ліпеня 1941 года ўзначаліў генеральны камісар Вільгельм Кубэ — асоба далёка неадназначная і супярэчлівая. Блізкі папечнік Гітлера і ўплывовы функцыянер нацыянал-сацыялістычнай партыі, які ў свой час аказаў шмат неацэнных паслуг Гітлеру на шляху да абсалютнай улады, Кубэ меў, як гэта абгрунтавана даводзіць Ю. Туронка, цвёрды ўласны погляд на сродкі і метады ажыццяўлення палітыкі рэйха. Так, яшчэ ў 1936 годзе ён выступіў супраць праследаванняў яўрэяў у Германіі, у выніку чаго пазбавіўся ўсіх сваіх дзяржаўных і партыйных пасадак. Але /відаць, за былая заслугі/ ён па-ранейшаму карыстаўся магутнай падтрымкай фюрэра, таму і не трапіў у канцлагер, а толькі на пяць гадоў адышоў ад вялікай палітыкі.

Выразна партрэт Кубэ намалюваны аўтарам у трэцім раздзеле даследавання «Ад Масквы да Курска — беларускі калейдаскоп супярэчнасцей і канфліктаў /снежань 1941 — верасень 1943/». У выніку чытач упершыню мае магчымасць упэўніцца: гэты вышэйшы цывільны прадстаўнік Берліна на Беларусі, застаючыся шчырым прыхільнікам фашысцкай дактрыны, лічыў, што без шырокага супрацоўніцтва з мясцовым насельніцтвам нельга ўсталяваць тут «спакоей і парадка». У гэтым сэнсе характэрны ліст Кубэ кіраўніку Рэйхскамісарыята Остлянд /куды адміністрацыйна ўваходзілі акупаваныя Эстонія, Латвія, Літва, Беларусь/ ад 1 лістапада 1941 года, дзе, у прыватнасці, разка асуджана жорстка карная акцыя нямецкай паліцыі і літоўскага паліцэйскага батальёна супраць мірных жыхароў — яўрэяў і беларусаў — горада Слуцка. Кубэ прапанаваў нават аддаць пад суд афіцэраў, якія ўзначальвалі справу над бязвінным насельніцтвам. «Такімі метадамі, — адзначае ён, — нельга ўтрымаць на Беларусі спакой і парадка... Цывільнае кіраўніцтва на Беларусі прыкладае вялікія намаганні, каб... здабыць сімпатыі ў мясцовага насельніцтва. Але гэтыя старанні не могуць суіснаваць і мірыцца з апісанымі вышэй метадамі».

Упамінаючы «вялікія намаганні», Кубэ меў на ўвазе ўласны курс на беларусізацыю краю, які, дарэчы, ён /часта незалежна ад Берліна/ ажыццяўляў тут і пасля, да сваёй гібелі: спрыянне развіццю беларускай культуры і беларускага школьніцтва, усебаковая падтрымка розных групавых беларускіх /пераважна — былых эмігранцкіх/ дзеячаў, якія спадзяваліся на мажлівасць стварэння беларускай дзяржавы з дапамогай Германіі, беларусізацыю царкоўнага жыцця, стварэнне «дзеля забеспячэння плённага ўдзелу беларусаў у кіраванні краем» Беларускай Народнай Самапомачы з яе прадстаўніцтвам на месцах і ўзброеных беларускіх фарміраванняў у складзе корпуса Беларускай самааховы /мэта апошняга — разам з паліцыйнай змагацца з партызанамі/. Аўтар манаграфіі падкрэслівае, што такая палітыка Кубэ падмацоўвалася адпаведнымі эканамічнымі захадамі, скіраванымі на рост сімпатый мясцовага насельніцтва да нямецкіх улад. Так, яшчэ на пачатку 1942 года на Беларусі «ўсе калгасы былі распарцызаны, а іх зямлі і інвентар перайшлі ў сямейны ўжытак». Абавязковыя ж пастайкі насельніцтва, як сцвярджае аўтар кніжкі, у 1942 годзе «ў разліку на адзін гектар ворыва і пашы складалі: 100 кг збожжа, 200 кг бульбы і 20 кг мяса жывой вагой — гэта былі досыць памяркоўныя патрабаванні, якія давалі сяляннам магчымасць распараджацца нават большай часткай /сваёй/ прадукцыі, чым пры Саветах».

З фактамі ў руках Ю. Туронка таксама даказвае, што Кубэ імкнуўся абмежаваць маштабы масавага забойства яўрэяў... Тактыка Кубэ дазволіла дзесяткам тысяч яўрэяў уцячы з гэта ў ляс, дала ім шансі для захавання жыцця».

Аўтар манаграфіі робіць наступную лагічную выснову: калі апошня акалічнасць разам з іншымі спробамі Кубэ праводзіць на Беларусі не заўжды ўзгоднены з начальствам палітычны курс выклікалі ў Берліне незадаволенасць і раздражненне, то выступленні генеральнага камісара Беларусі супраць масавага знішчэння тут цывільнага насельніцтва і, у прыватнасці, спальвання вёсак, якія ажыццяўляліся сіламі СС, непав-

бжна павінны былі прывесці да вострага канфлікту з усемагутным ведамствам рэйхсфюрэра Гімлера. «Кіраўніцтва СС... імкнулася, — піша Ю. Туронка, — перашкодзіць распаўсюджванню звестак пра злачынствы карных атрадаў і заткнуць Кубэ рот».

З раней папулярнага кінафільма «Гадзінік спыніўся апоўначы» мы ведаем, што 22 верасня 1943 года ў спальні Кубэ выбухнула міна, у выніку чаго ён быў забіты. Відаць, усе знаёмы таксама з афіцыйнай савецкай інтэрпрэтацыяй гэтай падзеі, у адпаведнасці з якой замах — справа рук партызан і падпольшчыкаў, а непасрэднага выканаўцы — А. Мазанік і М. Осіпава. Але польскі даследчык слушна заўважае: «Смерць Кубэ, безумоўна, была на руку савецкім уладам, якім яго палітычныя паводзіны перашкаджалі куды больш за злачынствы эсэсаўцаў... нельга адкінуць версію, што замах на Кубэ падрыхтавала СС». З аўтарам тут цяжка пагадзіцца, смерць Кубэ і па сённяшні дзень яшчэ застаецца загадкай: дакументы не даюць адназначнага адказу. Але кніжка Ю. Туронка пераконвае, што Кубэ быў ці не адзіным у фашысцкіх вярхах, хто ацаніў і падтрымаў «беларускае пытанне», хто ў перспектыве бачыў стварэнне асобнай беларускай дзяржавы пад эгідай Германіі. Што да агульнай ацэнкі дзейнасці на Беларусі гэтай асобы, то, напэўна, ён нельга зрабіць без уліку аднаго з выказванняў Гімлера, які адзначыў: толькі смерць выратавала Кубэ ад канцлагера...

Чацвёрты раздзел манаграфіі «Напярэдадні татальнай катастрофы» храналагічна ахоплівае перыяд з восені 1943 да канца наступнага года. На нашу думку, ён выклікае меншую цікавасць, хоць і тут аўтар са спасылкай на шматлікія аўтарытэтычныя крыніцы прыводзіць мноства новых дакументальных фактаў. Гэтая факталогія дазваляе вызначыць заключны этап нямецкай акупацыі Беларусі як працяг трагічных старонак «невядомай вайны».

Агульная выснова польскага вучонага па тэме даследавання падсумаваны ў аўтарскім заключэнні да кнігі. Ён, прынамсі, піша: «Большасць насельніцтва жыла ў страху і чаканні, але ўжо на самым пачатку акупацыі... абазначыліся дзве крайнія палітычныя актыўнасці беларусаў. — М. В. /— камуністычная і нацыяналістычная, якія развіліся ў вострай ідэалагічнай і ўзброенай барацьбе. Пік гэтага супрацьстаяння прыйшоўся на апошнюю фазу акупацыі, калі дзесяткі тысяч беларусаў стаялі са зброяй у руках па розныя бакі барыкады». Вядома, такая аўтарская ацэнка будзе сустрэта ў шыкі артадаксальнымі дагматыкамі, светапогляд якіх сфарміраваўся пад магутным уздзеяннем міфаў савецкай гістарыяграфіі. Для значнай часткі беларускіх гісторыкаў абсалютна непрыемным застанецца таксама і такая думка Ю. Туронка: «Савецкія ўлады рашуча выступілі супраць актывізацыі беларускага нацыяналізму... найбольшую небяспеку яны бачылі не ў стварэнні антыпартызанскіх беларускіх атрадаў, а ў пранікненні пачуцця нацыянальнай асобнасці і сепаратысцкіх тэндэнцый у масавую свядомасць».

Але ж факты — упартая рэч. А факталагічная і дакументальная аргументаванасць высноў аўтара — самы моцны бок кніжкі. Канчатковую ж ацэнку даследавання Ю. Туронка выставіць яго вялікасць Час.

Фёдар КУЛЯШОЎ

29 снежня на 81 годзе жыцця памёр член Саюза пісьменнікаў Беларусі Фёдар Куляшоў.

Фёдар Іванавіч Куляшоў нарадзіўся 18 чэрвеня 1913 г. у вёсцы Вялікія Стралкі Рагачоўскага раёна ў сялянскай сям'і. Ён прайшоў нялёгкае жыццёвае шлях. Выхоўваўся ў дзіцячым доме. У 1938 г. быў рэпрэсаваны. Адбыў зняволенне пад Варкутой. Пасля вызвалення /1943/ выкладаў рускую мову і літаратуру ў школе, у вышэйшых навуковых установах Сібіры і Казахстана. Скончыў завочна Ленінградскі педагагічны інстытут імя А. І.

Герцена. У 1951—1955 гг. — выкладчык Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, у 1955—1961 гг. — Сахалінскага педінстытута. З 1961 г. зноў у БДУ, дзе у 1966—1969 гг. загідаваў кафедрай рускай класічнай літаратуры. У 1964 г. абараніў доктарскую дысертацыю, у 1965 атрымаў званне прафесара.

Літаратурнай дзейнасцю пачаў займацца ў 1932 годзе, калі быў супрацоўнікам рагачоўскай раённай газеты «Камунар». Даследаваў гісторыю рускай літаратуры 19 — пачатку 20 стагоддзя і сучасную беларускую літаратуру.

Аўтар кніг аб творчасці Л. Талстога, М. Някрасава, А. Чэхава, А. Купрына, М. Горкага, М. Лынькова, І. Мележа, зборнікаў літаратурна-крытычных артыкулаў «Эцюды аб прозе»,

«Літаратурныя партрэты», «У дарозе», нарыса «Сучасная беларуская проза», некалькіх вучэбных дапаможнікаў для студэнтаў-філолагаў. Яго працы вызначаюцца глыбінёй навуковага аналізу, шырынёй ахопу літаратурных з'яў, пранікненнем у сутнасць мастацкага твора.

Ф. І. Куляшоў клапаціўся пра выхаванне маладых навуковых кадраў філолагаў, перадаваў ім свой багаты вопыт. Ён быў чуйным таварышам, прынцыповым і душэўным чалавекам.

Светлы вобраз Фёдара Іванавіча Куляшова назаўсёды захаваецца ў сэрцах сяброў і ўсіх, хто яго ведаў.

Саюз пісьменнікаў Беларусі

лім

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ
БЕЛАРУСІ
І МІНІСТЭРСТВА
КУЛЬТУРЫ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

ГАЗЕТУ РЭДАГАВАЛІ:

Х.ДУНЕЦ	(1932-35)
І.ГУРСКІ	(1935-41)
А.КУЛЯШОЎ	(1945-46)
М.ГОРЦАЎ	(1947-49)
П.КАВАЛЁЎ	(1949-50)
В.ВІТКА	(1951-57)
М.ТКАЧОЎ	(1957-59)
Я.ШАРАХОЎСКІ	(1959-61)
Н.ПАШКЕВІЧ	(1961-69)
Л.ПРОКША	(1969-72)
Х.ЖЫЧКА	(1972-76)
А.АСІПЕНКА	(1976-80)
А.ЖУК	(1980-86)
А.ВЯРЦІНСКІ	(1986-90)

Нашы госці

ЯМУ СПАДАРОЖНІЧАЕ ПОСПЕХ

Гэта быў асаблівы канцэрт — «элітарны», як казалі ў публіцы. Ён вымагаў падрыхтаванага слухача, бо ўвесь вечар у зале філармоніі гучалі фартэп'яныя санаты Ф. Шуберта. З такой праграмай можа рызыкнуць выступіць, пэўна, толькі вопытны мастра ў канцы жыцця і канцэртнага шляху. Тым больш дзіўна, што на канцэрте Міхала Лідскага, маладога піяніста, публіка пільнавала кожны гук, кожны рух пачуцця.

У канцэртныя залы нас вабіць не толькі творчасць пазначанага на афішы кампазітара, але і таямніца выканаўцы — хуткаплынная, напоўненая токамі слухачкай аўдыторыі, творчасць для цябе. Мінскую публіку прываблівала сваёй незвычайнасцю выканаўца майстарства Міхала Лідскага, лаўрэата І прэміі Усерасійскага конкурсу піяністаў, аспіранта Расійскай акадэміі музыкі імя Гнесіных.

Незвычайнае было аблічча артыста — замкнёны ў сабе, цалкам аддадзены музыцы. У ягонай ігры — ні самай малой паблаглівасці да густаў публікі, нічога кідкага, разлічанага на эффект. Ён вылучаецца манерай гуказдабывання, незвычайнымі фартэп'яннымі фарбамі, філігранна адточанай тэхнікай. Гэтыя якасці ўжо цяпер ставяць маладога піяніста на высокі міжнародны ўзровень.

У шубертаўскай праграме ўражвала дасканаласць валодання стылем. І яшчэ: такое пераканальнае адчуванне музычнай атмасферы Аўстрыі мінчане, відаць, атрымалі толькі ў дасканалай інтэрпрэтацыі аркестра з Германіі пад кіраўніцтвам знакамітага І. Мянухіна.

У Саначе ля мінор ор. 42 асабліва паэтычна была выканана баладная І частка, якая перадае і лірычныя развагі, і летуценнасць, і ганарлівую маршавасць. Засяроджана і пранікнёна прагучала II частка. Піяніст удала знайшоў тонкія паўтаны, лёгкі танцавальны рух. На жаль, адчувалася расплыўчасць формы, чаго варта было пазбегнуць, памяншы пра «боскія доўгатыны» шубертаўскай музыкі. У лёгкім, прэзрыстым Скерца запаміналася Трыо, інтэрпрэтаванае ў народным духу...

Саната соль мажор ор. 78 сваёй песеннасцю, а таксама няспешнай I часткай, якая атрымала назву Фантазіі, займае асаблівае месца сярод санат Шуберта. У I частцы выканаўца падкрэсліў прыхаваную напружанасць галоўнай партыі, а таксама яркі кантраст вобразаў у заключным раздзеле: шчымліва

журботныя інтанацыі мелодыі і грозны маршавы поступ. У Анданце ўвага слухача была скіраваная на масіўныя, арганнага характару эпізоды /водгалас бахаўскай эпохі/, якія сваёй патэтыкай разбураюць агульную атмасферу ціхамірнага музыкі. У Менуэце цудоўна прагучалі мажорамінарныя перафарбоўкі матываў, напоўненыя глыбокім мастацкім сансам. Тонкае і бліскучае ўражанне зрабіў фінал.

Зусім іншым падаўся М. Лідскі ў Другім канцэрте П. Чайкоўскага. У I частцы піяніст раскрыў усю моц і глыбіню гучання свайго інструмента, паказаў выдатнае валоданне «буйнай тэхнікай», асабліва акордавымі і актаўнымі мартэлята, выкарыстанымі «с безумной быстротой и сумасшедшей силой» /рэмарка кампазітара/. Велічна, з эпічнай стрыманасцю паўстала тэма галоўнай партыі. Раяль гучаў то

аркестрава, то рэчытатыўна або рамансава, адлюстроўваючы разнастайныя грані стылю Чайкоўскага. II частка ўяўляе сабой як бы гіганцкае трыо /фартэп'яна, скрыпка, віяланчэль/ з аркестрам. Салісты і дырыжор /П. Вандзілоўскі/ паказалі тут сваё поліфанічнае майстарства. Глыбіня перажывання зачароўвала слухачоў. Найбольш вядомы публіцы фінал. Віртуозны, з пругкім танцавальным рытмам, ён быў выкананы ў народным духу, з адценнем гумару.

Слухаючы твор у трактоўцы М. Лідскага, пагаджаешся з тым, што Чайкоўскага называлі «рускім Бетховенам». Дарэчы, піяніст абраў

НАШ АНОНС. 17 і 18 студзеня М. Лідскі зноў выступае ў Мінску. Разам з віяланчэлістам Д. Цырыным ды скрыпачом А. Мартынавым ён удзельнічае ў камернай праграме з твораў І. Брамса, С. Пракоф'ева, Ф. Шуберта. Прагучыць таксама трайны канцэрт Л. Бетховена — з Акадэмічным сімфанічным аркестрам Беларусі пад кіраўніцтвам П. Вандзілоўскага.

аўтарскую рэдакцыю, слухна перакананы, што купюры ў распаўсюджанай рэдакцыі А. Зілоці скажаюць задуманую Чайкоўскім форму частак канцэрта.

У М. Лідскага вялікі поспех паўсюль. У Ратэрадзе тры дні запар на ягоных канцэртах была перапоўнена зала на 2,5 тыс. месцаў. Цёпла прымала публіка на Тайвані. Далей — выступленні ў Іспаніі, Японіі. Гэтыя паездкі ажыццяўляюцца дзякуючы разумнай і дакладнай працы менеджэраў з маскоўскага Цэнтра музычнага мастацтва «Класіка». Маняполія дзяржавы на канцэрты і канцэртантаў, якая выклікала гэтулькі папрокаў, а часам і трагедый, парушана. Артысты, у якіх паверылі імпрэсарыю, пазбаўлены безліч непатрэбных адміністрацыйных турбот. І гэта добра.

Аднак, што прымушае нас у цяжкі, гістарычна пераломны час прыходзіць у філармонію? Відаць, жаданне знайсці душэўны спакой, далучаючыся да найвыскай гармоніі праз гукавую матэрыю. Залы філармоніі павінны быць запоўнены самай удзячнай часткай публікі — моладдзю, навучэнцамі нашых музычных устаноў. У гэтым выхавальнае значэнне філарманічнай дзейнасці. Мне як выкладчыку вядома, што студэнтаў, гэтую патэнцыйную частку публікі, бянтэжыць няспынная дарагоўля пажытку матэрыяльнага і духоўнага. Прыгадваецца гісторыя нашага сталічнага горада, калі яшчэ ў 30-ыя /I/ гады намаганнімі кіраўніцтва кансерваторыі і філармоніі, спецыяльнымі пастановамі студэнтам музычнай ВНУ гарантаваліся адчыненыя дзверы канцэртнай залы. А як была студэнтка Маскоўскай кансерваторыі я помню кантрамаркі ў студэнцкім прафкаме, прычым на сям'я цяжкадаступныя і, вядома ж, самыя цікавыя ў прафесійных адносінах канцэрты. «Кульгае» ў нас і сістэма абвешчэння філармоніяй значных канцэртных падзей.

Шкада, што і на канцэртах М. Лідскага не было многіх з тых навучэнцаў-музыкантаў, якія хацелі б, ды не здолелі сустрэцца з майстарствам гэтага выдатнага піяніста.

Paica НОВІКАВА,
кандыдат мастацтвазнаўства

Марцін КОЎЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Прарокі ступаюць шляхам вякоў, жарам нябесаў душы сагрэтыя. Прыглядваюся да пастаў — твары з абразоў, углядаюся ў абразы — твары нашых пастаў.

Ёсць ідэя: хай кожны робіць тое, што не ўмее. Уяўляецца, якія адкрываюцца перспектывы! Можна ствараць

цэляы калектывы, арганізаваць вывучэнне попыту, абагульненне вопыту, прыцягнуць творчую інтэлігенцыю, ладзіць метадычныя канферэнцыі, абавязваць акадэмічныя ўстановы распрацаваць навуковыя асновы... Што? Віліамі па вадзе? А хіба не так ідзе?

Свабода прыходзіць голая... А тады

ўжо па суседстве ўнікаюць дзябелыя «голыя» выдавецтвы. Накручваюць тыражы на сексуальныя міражы. Бачым, што каралі голяы, а цалуем полы ім.

У гуалеце висела таблічка «Паважайце працу тэхнікі». Таблічку ўсе чыталі, а працу не паважалі. Агідна было ў туалете, пакуль не прыватызавалі. Напрошваецца параўнанне месца агульнага карыстання з іншай агульнай уласнасцю, тут таксама няма яснасці. Як нам далей кіраваць — агітаваць ці прыватызаваць?

На канферэнцыі «Біццё ў барабан» з уступным словам выступіў баран. Эдзіўся бубен: «Што ён, браткі, мае, калі ў інструментах не кумеквае?» — Яно-то так, — сказаў тамтам, — баран бляе здуру, але не забывай, братан, чыю ты носіш шкуру».

У адзеле кадраў. «Усё з бядняцкіх сямей, бядняцкіх сямей, а дзе ў вас спецыялісты шляхетных крывей, кулацкага паходжання, не ў нас народжаныя?» — «Хопіць і тых, і гэтых, многія цяпер перапісваюць анкету».

Пры перадруку просьба спасылання на "ЛіМ". Рукапісаў рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня
"Беларускі Дом друку"

Індэкс 63856. Наклад 17.000.
Нумар падпісаны 13.01.1993 г.
P-23 45 67 89 10 11 12
M 12 34 56 7 89 10 11 12

ПАНЯДЗЕЛАК

Беларускае тэлебачанне

9.10 Пад купалам Сусвету. 9.20 Пяць хвілін на жарты. 9.25 Уладзімір Высоцкі — кінаканцэрт. Штрыхі да партрэта. 10.35 «Зялёнымі прасторами». Фільм-канцэрт. 11.05 «Чырвоная і чорная», м/ф, 1-я серыя. 12.10 Тэлевізійны дом кіно. 13.30 Навіны. 13.40 «Каршун дзядыч не дзедзяць...», м/ф, 1-я і 2-я серыі. 15.50 «Домік для ўсіх», мульт. 16.05 Каралеўскае галівуд. 17.05 Тэлебачанне — школе. Мая радзіма — Беларусь, 4-ы клас. Побыт вясковых жыхароў Беларусі ў XIX стагоддзі. 17.30 Навіны. 17.40 «3 кірмашу», д/ф. 18.10 Навіны /Брэст/. 18.25 Навіны Бі-бі-сі. 19.00 Аэробіка. 19.35 «Чарнобыльскі синдром». Пром'ера дакументальнага фільма Беларускага тэлебачання. 20.35 Кальханка. 21.00 Панарама. 21.35 На пытанні талегледноў адказвае Старшыня Вярхоўнага Савета Беларусі С. С. Шушкевіч. Прамая лінія. 22.35 Спартыўны тэлекур'ер. 22.55 Кантат. 23.00 «Фенікс». Заклучная серыя. 24.00 Надвор'е. 0.10 Пад купалам Сусвету. 0.20 Пяць хвілін на жарты. 0.25 Ніка.

Канал «Астанкіна»

17.00, 20.00, 24.00 Навіны. 17.25 Гол. 17.55 Дакументы і лісы. 18.00 Надвор'е. 18.05 «Дробныя жывяці». 18.40 Мінароўка. 18.55 «Мя». Аўтарская праграма У. Познера. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.35 Надвор'е. 20.45 «Памінальная малітва». Спектакль тэатра «Ленком». 0.20 Прэс-экспрэс. 0.30 Фехтаванне. «Маскоўская шабля».

Канал «Расія»

14.00 Здароўе. 14.30 Тэніс. Адкрыты чэмпіянат Аўстраліі. 15.30 Там-там навіны. 15.45 Бізнес у Расіі. 16.15 Новая лінія. 16.50 Выратаванне 911. 17.45 Руская вясня. 18.15 Абракадэбра. 18.45 Свята кожны дзень. 19.00, 22.20 Весті. 19.25 Падабранасці. 19.40 «Радосці троххвiткі». 3 серыя «Эрхоўл Пуаро». 20.40 У свеце аўта- і мотаспорту. 21.15 Без рэтуцы. 22.40 Аўтамігненне. 22.45 Зоркі гавораць. 22.50 Спартыўная карусель. 22.55 «Мая сям'я — мае багацце». Дабранчы канцэрт. Санкт-Пецярбург 16.15 «Гаранту». Тэлеспектакль. 18.05, 21.45, 0.30 Музычны момант. 18.10 Вялікі фестываль. 18.30 Інформ ТБ. 18.55 Прыватныя. Хто за? 19.35 Надвор'е. 19.40 Спорт, спорт, спорт. 20.00 Сёння. 20.40 Тэлемагазін. 20.50 Ураі Камедыя «Белая кастка». 22.25 Мультифільм для дарослых. 22.35 Ваш стыль. 22.45 Інформ ТБ. 23.05—23.35 «Ленінградская сімфонія». Фільм-балет.

Аўтофак

Беларускае тэлебачанне

7.55 Праграма перадач. 8.00 Раніца рэспублікі. 8.10 Пад купалам Сусвету. 8.20 Надвор'е. 8.30 Пяць хвілін на жарты. 8.35 «Новая сустрэча». Святлана Стрэзэва. 9.00 Тэлебачанне — школе. Побыт вясковых жыхароў Беларусі ў XIX стагоддзі. 9.20 «Фенікс». 10.20 «Пад небам Італіі». 10.50 Барды збіраюць сяброў. 11.50 «Чырвоная і чорная», 2-я серыя. 12.55 «Вядзі каруно». 13.10 Урокі здароўя. 13.30 Навіны. 13.40 Дзевялая хроніка. 13.50 «Чорная рука — эмблема смутку, чырвоная рука — эмблема каханьня», м/ф, 1-я і 2-я серыі. 16.05 «Чароўная пушка», мульт. 16.20 ТэлеБіража. 16.30 «Нові К»-топ-10. 17.30 Тэлебачанне — школе. Беларуская літаратура. 9-ы клас. «Стану песняй у народзе». Творчы шлях А. Пашкевіч /Дзетка/. 9.20 «Наўчальная казка», мульт. 9.30 «Ніхто, акрамя цябе». 10.15 ТэлеСпрыня. 11.15 «Чырвоная і чорная», 3-я серыя. 12.20 Аэробіка. 12.55 «3 душой», д/ф. 13.30 Навіны. 13.40 «Сем самураі», м/ф /Японія/, 1-я і 2-я серыі. 16.15 Мультифільм. 16.45 Відэама-нявідэма. 17.45 Літаратурны тэатр. У. Арлоў. «Дзень, калі ўпала страла». 18.10 Навіны /Томель/.

Беларускае тэлебачанне

21.45 Пяць хвілін на жарты. 21.50 Надвор'е. 22.00 На сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусі; «Ніхто, акрамя цябе»; Ніка; Начное рандэву. Канал «Астанкіна» 5.00, 8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 24.00 Навіны. 5.20 Ранішняе размінка. 5.30 Раніца. 7.45 «Бяскрылае гусяня», мульт. 8.20 «Проста Марыя». 9.10 Чалавек і закон. 9.40 Гол. 10.10 Дзедзі — дзецям. 10.50 Прэс-экспрэс. 11.20 «Дзяціства Цёмны», м/ф. 13.55 «Снежныя майстры», мульт. 14.25 Дзевялая вясня. 14.40 Прадпрыемлінык. 15.10 Справа. 15.20 «Мая сям'я і іншая жывёла», м/ф /Вялікабрытанія/, 1-я серыя. 15.50 Памік намі, дзючынкамі... 16.10 XVI Маскоўскі міжнародны кінафестываль для дзяцей і юнацтва. 16.50 Азбука ўласніка. 17.25 За кулісы. Бяспэка АЭС у СНД. 17.50 «Вясёлае кураня», мульт. 18.00 Надвор'е. 18.05 «Проста Марыя». 18.55 Тама. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.35 Надвор'е. 20.45 Залаты шлягер. 21.30 З першых рук. 21.45 «Зроблена ў СССР», м/ф. 23.15 ТэлеСпол. 23.30 Акіно ўначы. 0.20 Прэс-экспрэс. 0.30 Баскетбол. ЦСКА — «Дынама» /Масква/.

Канал «Расія»

6.00, 13.00, 19.00, 22.20 Весті. 6.20 Патрабуюцца... Патрабуюцца... 6.30 Формула-730. 7.00 Новая лінія. 7.20 Час дзевялых людзей. 7.50 Мульти-пулицы. «Вяртанне блуднага папугая». 8.00 Сусветныя навіны Эі-бі-сі. 8.30 «Жоўтая падводная лодка». 11.00 «Казка вандроўнікаў», м/ф. 12.40 Сялянскае пытанне. 13.25 «Асены падарунак феі», м/ф. 14.40 Тэлегазета. 14.45 Тэніс. Адкрыты чэмпіянат Аўстраліі. 15.45 Там-там навіны. 16.00 Студыя «Рост». 16.30 Новая лінія. 17.15 Калі мы былі дзецямі... 17.45 Прасцей простага. 18.45 Свята кожны дзень. 19.25 Падабранасці. 19.40 «Санта-Барбара». 20.30 Плошча мастацтваў. 21.15 «Успамінаючы з любоўю». М. Растрпаўн. 21.45 Азь есмь. 22.40 Аўтамігненне. 22.45 Зоркі гавораць. 22.50 Спартыўная карусель. 22.55 Чэмпіянат Еўропы па фігурным катанні. 23.50 Хавальнікі ісіцы. 0.20 Карацей... Санкт-Пецярбург 6.30 «Зіма ў Праставакшанне», мульт. 6.45 Інформ ТБ. 7.05 Адам і Ева +. 7.40 «Небыліца». Фільм-канцэрт. 8.20 Хора-шоу. 9.20 «Шкаўчычы», мульт. 9.45 Сёння і шодзёна. 10.10 Рознакаляровы сабака. 10.30 Хуткая дапамога. 11.00 Канцэрт па заўсёх. 11.30 Інформ ТБ. 11.40, 14.25, 18.05, 20.45, 0.50 Музычны момант. 11.45 «Опэрны балет». Фільм-канцэрт. 12.50 Наша кіно. «Даміну». 13.10 «Жывакіс майстар па сваёй частцы», д/ф. 14.30 Інформ ТБ. 14.40 Новая лінія. 15.10 «Адрас бомбы вядомы», «88-я бомба», д/ф. 15.55 «Навагодняя прыгоды Машы і Віці», м/ф. 17.00 Дамашні ўрок. «Яўгенія Ангеліні». 17.30 Навы Пецярбург. 18.10 Вялікі фестываль. 18.30 Інформ ТБ. 18.55 «Партрэт». І. П. Уладзіміраў. 19.40 Спорт, спорт, спорт. 20.00 Сёння. 20.40 Тэлемагазін. 20.55 «На парозе ночы», м/ф. 21.45 «Блажыда Ленінграда», д/ф. 22.35 Ваш стыль. 23.05 Сам-насам з музыкай. 23.50 «Блізка і далёка», д/ф.

Санкт-Пецярбург

6.30 «Зіма ў Праставакшанне», мульт. 6.45 Інформ ТБ. 7.05 Адам і Ева +. 7.40 «Небыліца». Фільм-канцэрт. 8.20 Хора-шоу. 9.20 «Шкаўчычы», мульт. 9.45 Сёння і шодзёна. 10.10 Рознакаляровы сабака. 10.30 Хуткая дапамога. 11.00 Канцэрт па заўсёх. 11.30 Інформ ТБ. 11.40, 14.25, 18.05, 20.45, 0.50 Музычны момант. 11.45 «Опэрны балет». Фільм-канцэрт. 12.50 Наша кіно. «Даміну». 13.10 «Жывакіс майстар па сваёй частцы», д/ф. 14.30 Інформ ТБ. 14.40 Новая лінія. 15.10 «Адрас бомбы вядомы», «88-я бомба», д/ф. 15.55 «Навагодняя прыгоды Машы і Віці», м/ф. 17.00 Дамашні ўрок. «Яўгенія Ангеліні». 17.30 Навы Пецярбург. 18.10 Вялікі фестываль. 18.30 Інформ ТБ. 18.55 «Партрэт». І. П. Уладзіміраў. 19.40 Спорт, спорт, спорт. 20.00 Сёння. 20.40 Тэлемагазін. 20.55 «На парозе ночы», м/ф. 21.45 «Блажыда Ленінграда», д/ф. 22.35 Ваш стыль. 23.05 Сам-насам з музыкай. 23.50 «Блізка і далёка», д/ф.

Серада

Беларускае тэлебачанне

7.55 Праграма перадач. 8.00 Раніца рэспублікі. 8.10 Пад купалам Сусвету. 8.20 Надвор'е. 8.30 Пяць хвілін на жарты. 8.35 «Іграе баяніст Валерыі Пятроў». 9.00 Тэлебачанне — школе. «Стану песняй у народзе». Творчы шлях А. Пашкевіч /Дзетка/. 9.20 «Наўчальная казка», мульт. 9.30 «Ніхто, акрамя цябе». 10.15 ТэлеСпрыня. 11.15 «Чырвоная і чорная», 3-я серыя. 12.20 Аэробіка. 12.55 «3 душой», д/ф. 13.30 Навіны. 13.40 «Сем самураі», м/ф /Японія/, 1-я і 2-я серыі. 16.15 Мультифільм. 16.45 Відэама-нявідэма. 17.45 Літаратурны тэатр. У. Арлоў. «Дзень, калі ўпала страла». 18.10 Навіны /Томель/.

Беларускае тэлебачанне

18.25 Навіны Бі-бі-сі. 19.00 «Крок». «Карамболь» з удзелам кінарэжысёра Віктара Турава. 19.35 «Цвалі»: крок да прызнання. 20.05 Заслужанае мастацтва Беларусі Святлана Суседзкіч. 20.30 Кантат. 20.35 Кальханка. 21.00 Панарама. 21.35 Пад купалам Сусвету. 21.45 Пяць хвілін на жарты. 21.50 Надвор'е. 22.00 На сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусі; «Ніхто, акрамя цябе»; Ніка; «Алератар-пастаноўшчык Андрэй Булінскі». Канал «Астанкіна» 5.00, 8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 24.00 Навіны. 5.20 Ранішняе размінка. 5.30 Раніца. 7.45 «У старым куфры», мульт. 8.20 Сарока. Дзіцячая інфармацыйная праграма. 8.40 «Проста Марыя». 9.30 У свеце жывёл. 10.10 «Марафон-15». 10.50 Прэс-экспрэс. 11.20 «Капітан Фракас», м/ф, 1-я серыя. 12.30 «Вікторыя», м/ф. 13.55 «Мядзведзь — Лявая нага», мульт. 14.25 Прадпрыемлінык. 15.20 «Мая сям'я і іншая жывёла», м/ф, 2-я серыя. 15.50 «Марафон-15». 16.30 «Літаючы дом», мульт. 17.25 Кампанія «Мір». 17.50 Дакументы і лісы. 17.55 «Блажыны мяк», мульт. 18.05 Надвор'е. 18.10 «Проста Марыя». 19.00 За Крамлёўскай сцяной. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.35 Надвор'е. 20.45 Анішлаг, анішлаг. 22.05 «Жанчыны», м/ф. 0.20 Прэс-экспрэс. 0.30 MTV.

Канал «Расія»

6.00, 13.00, 19.00, 22.20 Весті. 6.20 Патрабуюцца... Патрабуюцца... 6.30 Формула-730. 7.00 Новая лінія. 7.20 Час дзевялых людзей. 7.50 Мульти-пулицы. «Вяртанне папугая». 8.00 Сусветныя навіны Эі-бі-сі. 8.30 Хавальнікі ісіцы. 9.00 Без рэтуцы. 9.55 «Хрышчэнне Гасподняе», д/ф. 10.25 Новая лінія. 10.55 «Санта-Барбара». 11.45 «К-2». 12.40 Сялянскае пытанне. 13.25 «Алошняя ноч», м/ф. 15.00 Мульти-пулицы. «Жыло-было асяля». 15.05 Тэніс. Адкрыты чэмпіянат Аўстраліі. 16.05 Там-там навіны. 16.20 Тэлегазета. 16.25 Новая лінія. 17.10 Чалавек справы. 17.40 Верхняя палата ў асобах. 17.55 Гаспадар. 18.25 Я — лідэр. 18.45 Свята кожны дзень. 19.25 Падабранасці. 19.40 «Санта-Барбара». 20.30 L-клуб. 21.20 Адыччэная натура. Праграма Льва Анкімава. 22.05 Экранкрымінальных паведамленняў. 22.40 Аўтамігненне. 22.45 Зоркі гавораць. 22.50 Спартыўная карусель. 22.55 Чэмпіянат Еўропы па фігурным катанні. 23.50 Начная дыскатка. Санкт-Пецярбург 6.30 «Домік для ўсіх», мульт. 6.45 Інформ ТБ. 7.05 «На парозе ночы», м/ф. 8.00 «Партрэт». І. П. Уладзіміраў. 8.40 «Анатоль Салаўяўніка на сцені і па-за сцэнай». 9.30 «У краіне вясёлай дзяціства». «Верабейка», мульт. 10.00 Музыка — дзецям. 10.10 Казка за казкай. 10.30 Хуткая дапамога. 11.00 Сябраванне ніка. 11.30 Інформ ТБ. 11.40, 14.25, 18.05, 20.45, 0.05 Музычны момант. 11.45 «Жанчына», м/ф. 13.25 Тэлемагазін. 13.30 «Новыя сустрэчы». Святлана Стрэзэва. 13.55 «Дарога праз фронт», д/ф. 14.30 Інформ ТБ. 14.40 Сам-насам з музыкай. 15.25 «Вечная ісіца», д/ф. 16.30 «Эгода», д/ф. 17.00 Ваша права. 18.10 Вялікі фестываль. 18.30 Інформ ТБ. 18.55 «Мы выйшлі з блажыных дзён», д/ф. 19.40 Спорт, спорт, спорт. 20.00 Сёння. 20.40 Тэлемагазін. 20.50 «Голас сарца», т/ф. 21.20 «Віртуозы Масквы». 22.35 Ваш стыль. 22.45 Інформ ТБ. 23.05—0.10 Карыфэй.

Канал «Расія»

6.00, 13.00, 19.00, 22.20 Весті. 6.20 Патрабуюцца... Патрабуюцца... 6.30 Формула-730. 7.00 Новая лінія. 7.20 Час дзевялых людзей. 7.50 Паехалі. 8.00 Сусветныя навіны Эі-бі-сі. 8.30 Тэлемагазін «Крой Перамогі». 8.40 Бяспэка лідэраў. 9.10 Азь есмь. 9.35 «Дрымуць лес з таямным месцамі», д/ф. 9.55 Майстар-клас. М. Растрпаўн. 10.40 Новая лінія. 11.10 «Санта-Барбара». 22.05 Экранкрымінальных паведамленняў. 22.40 Залатая шпора. 12.40 Сялянскае пытанне. 13.25 Сусадкі па планеце. 13.55 Тэлегазета. 14.00 Тэніс. Адкрыты чэмпіянат Аўстраліі. 15.00 Паралелі. 15.15 Канцэрт. 15.30 Там-там навіны. 15.45 Студыя «Рост». 16.15 Новая лінія. 17.00 Тэлемагазін «Крой Перамогі». 19.25 Падабранасці. 19.35 Свята кожны дзень. 19.50 «Санта-Барбара». 20.40 Рок-тайм. 21.15 Экспанцэнт прадстаўляе. 21.20 На палітычным Алімпе. 22.40 Аўтамігненне. 22.45 Зоркі гавораць. 22.50 Спартыўная карусель. 22.55 Чэмпіянат Еўропы па фігурным катанні. 23.50 Экранкрымінальных паведамленняў. 24.00 Пору года. «Ля каміна».

Санкт-Пецярбург

6.30 «Лясная казка», мульт. 6.45 Інформ ТБ. 7.05 «Новыя сустрэчы». Святлана Стрэзэва. 7.30 Віртуозы Масквы. 8.45. Навы Пецярбург. 9.15 «Р.В.С.», м/ф. 10.20, 14.25, 18.00, 20.45, 0.05 Музычны момант. 10.30 Хуткая дапамога. 11.30 Інформ ТБ. 11.40 Гістарычны альманах. 11.55 Дамашні ўрок. Паэзія Ганны Ахматавай. 16.25 Казка за казкай. 17.20 «А музы не маўчалі», д/ф. 18.10 Вялікі фестываль. 18.30 Інформ ТБ. 18.55 Раформа і ўлада. 19.40 Спорт, спорт, спорт. 20.00 Сёння. 20.40 Тэлемагазін. 20.55 «На парозе ночы», м/ф. 21.50 Вяжэры зван. 22.35 Ваш стыль. 22.45 Інформ ТБ. 23.05 Вяжэры зван /грацят/.

Чацвер

Беларускае тэлебачанне

7.55 Праграма перадач. 8.00 Раніца рэспублікі. 8.10 Пад купалам Сусвету. 8.20 Надвор'е. 8.30 Пяць хвілін на жарты. 8.35 «Слова ў слова». Фільм-канцэрт. 8.55 Складчына. 9.10 «Па дарозе з воблакамі». «Дзяўчая бочка», мульт. 9.30 «Ніхто, акрамя цябе». 10.15 «Сцежкамі загявядзены», «На Волхаве», д/ф.

Беларускае тэлебачанне

10.50 «Жалезныя гульні», м/ф. 12.05 «Падушка для сёняка», «Піліпо», мульт. 12.25 «Чырвоная і чорная», 4-я серыя. 13.30 Навіны. 13.40 «Дайце мне пець». 14.35 ТэлеБіража. 14.45 Асаблівы выпадак. 15.15 Тэлебачанне — школе. Гісторыя Беларусі. 6-ы клас. Культурна-старабеларускіх зямель у IX—XIII стагоддзі. 15.45 Песні беларускіх кампазітараў. 17.55 Складчына. 18.10 Навіны /Гродна/. 18.25 Навіны Бі-бі-сі. 19.00 Зачытайце мае пісьмо... 19.05 Партрэт на фоне часу. 19.35 Мінскі абласны камерны хор выконвае духоўную музыку. 20.15 Паэзія ўрада. 20.30 Кантат. 20.35 Кальханка. 21.00 Панарама. 21.35 Пад купалам Сусвету. 21.45 Пяць хвілін на жарты. 21.50 Надвор'е. 22.00 На сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусі; «Ніхто, акрамя цябе»; Ніка; Лёгкае атлетыка.

Канал «Астанкіна»

5.00, 8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 24.00 Навіны. 5.20 Ранішняе размінка. 5.30 Раніца. 7.45 Канцэрт народнай музыкі. 8.20 «Хто самы дух», мульт. 8.30 «Проста Марыя». 9.20 Клуб падарожнікаў. 10.10 «Да 16 і старэйшым». 10.50 Прэс-экспрэс. 11.20 «Капітан Фракас», 2-я серыя. 12.25 «Казка пра старога Рэха», мульт. 13.00 На шляху да Уэмблі. 14.25 Прадпрыемлінык. 14.55 Як дабіцца поспеху. 15.10 «Мая сям'я і іншая жывёла». 15.40 Ансамбль танда «Сонейка» /Жытомір/. 16.10 «Да 16 і старэйшым». 16.50 Тэаэдрам. 17.25 Лабрынт. 17.50 Дакументы і лісы. 18.00 Надвор'е. 18.05 «Проста Марыя». 18.55 Матадор. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.35 Надвор'е. 20.45 Лато /Мільён/. 21.15 «Твін Пікс». 22.20 Сустрэча з паэтам Б. Чычыбаўнін. 23.10 50х50. 0.30 Прэс-экспрэс. 0.40 На шляху да Уэмблі.

Канал «Расія»

6.00, 13.00, 19.00, 22.20 Весті. 6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца... 6.30 Формула-730. 7.00 Новая лінія. 7.20 Час дзевялых людзей. 7.50 Паехалі. 8.00 Сусветныя навіны Эі-бі-сі. 8.30 Тэлемагазін «Крой Перамогі». 8.40 Бяспэка лідэраў. 9.10 Азь есмь. 9.35 «Дрымуць лес з таямным месцамі», д/ф. 9.55 Майстар-клас. М. Растрпаўн. 10.40 Новая лінія. 11.10 «Санта-Барбара». 22.05 Экранкрымінальных паведамленняў. 22.40 Залатая шпора. 12.40 Сялянскае пытанне. 13.25 Сусадкі па планеце. 13.55 Тэлегазета. 14.00 Тэніс. Адкрыты чэмпіянат Аўстраліі. 15.00 Паралелі. 15.15 Канцэрт. 15.30 Там-там навіны. 15.45 Студыя «Рост». 16.15 Новая лінія. 17.00 Тэлемагазін «Крой Перамогі». 19.25 Падабранасці. 19.35 Свята кожны дзень. 19.50 «Санта-Барбара». 20.40 Рок-тайм. 21.15 Экспанцэнт прадстаўляе. 21.20 На палітычным Алімпе. 22.40 Аўтамігненне. 22.45 Зоркі гавораць. 22.50 Спартыўная карусель. 22.55 Чэмпіянат Еўропы па фігурным катанні. 23.50 Экранкрымінальных паведамленняў. 24.00 Пору года. «Ля каміна».

Санкт-Пецярбург

6.30 «Лясная казка», мульт. 6.45 Інформ ТБ. 7.05 «Новыя сустрэчы». Святлана Стрэзэва. 7.30 Віртуозы Масквы. 8.45. Навы Пецярбург. 9.15 «Р.В.С.», м/ф. 10.20, 14.25, 18.00, 20.45, 0.05 Музычны момант. 10.30 Хуткая дапамога. 11.30 Інформ ТБ. 11.40 Гістарычны альманах. 11.55 Дамашні ўрок. Паэзія Ганны Ахматавай. 16.25 Казка за казкай. 17.20 «А музы не маўчалі», д/ф. 18.10 Вялікі фестываль. 18.30 Інформ ТБ. 18.55 Раформа і ўлада. 19.40 Спорт, спорт, спорт. 20.00 Сёння. 20.40 Тэлемагазін. 20.55 «На парозе ночы», м/ф. 21.50 Вяжэры зван. 22.35 Ваш стыль. 22.45 Інформ ТБ. 23.05 Вяжэры зван /грацят/.

Пятніца

Беларускае тэлебачанне

7.55 Праграма перадач. 8.00 Раніца рэспублікі. 8.10 Пад купалам Сусвету. 8.20 Надвор'е. 8.30 Пяць хвілін на жарты. 8.35 «Слова ў слова». Фільм-канцэрт. 8.55 Складчына. 9.10 «Па дарозе з воблакамі». «Дзяўчая бочка», мульт. 9.30 «Ніхто, акрамя цябе». 10.15 «Сцежкамі загявядзены», «На Волхаве», д/ф.

Беларускае тэлебачанне

8.00 Раніца рэспублікі. 8.10 Пад купалам Сусвету. 8.20 Надвор'е. 8.30 Пяць хвілін на жарты. 8.35 «Васіляна-інструментальны ансамбль «Арыонт». 9.00 Тэлебачанне — школе. Культурна-старабеларускіх зямель у IX—XII стагоддзі. 9.30 «Ніхто, акрамя цябе». 10.15 «Зямлі майей паданні...». 10.30 Паэзія ўрада. 10.45 «Чырвоная і чорная», 5-я серыя. 11.50 «Крок». «Карамболь» з удзелам кінарэжысёра Віктара Турава. 12.25 «Тэмы для роздуму». Фільм-канцэрт. 13.30 Навіны. 13.40 Дзевялая хроніка. 13.50 «Вяселле старошага брата», м/ф. 15.00 Лёгкае атлетыка. 15.40 Рок-айленд-шоу. 17.00 Голас. 18.00 Дзевялая хроніка. 18.10 Навіны /Мадрыў/. 18.25 Навіны Бі-бі-сі. 19.00 Які мы гаспадары. Рэпартаж з першага з'езда фермераў. 19.30 Беларускае музычныя весті. 20.15 ТэлеСпрыня. 20.30 Кантат. 20.35 Кальханка. 21.00 Панарама. 21.35 Пад купалам Сусвету. 21.45 Пяць хвілін на жарты. 21.50 Надвор'е. 22.00 На сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусі; «Ніхто, акрамя цябе»; Ніка; «Мой ласкавы і пшчотны звер», м/ф.

Канал «Астанкіна»

5.00, 8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 24.00 Навіны. 5.20 Ранішняе размінка. 5.30 Раніца. 7.45 Канцэрт народнай музыкі. 8.20 «Хто самы дух», мульт. 8.30 «Проста Марыя». 9.20 Клуб падарожнікаў. 10.10 «Да 16 і старэйшым». 10.50 Прэс-экспрэс. 11.20 «Капітан Фракас», 2-я серыя. 12.25 «Казка пра старога Рэха», мульт. 13.00 На шляху да Уэмблі. 14.25 Прадпрыемлінык. 14.55 Як дабіцца поспеху. 15.10 «Мая сям'я і іншая жывёла». 15.40 Ансамбль танда «Сонейка» /Жытомір/. 16.10 «Да 16 і старэйшым». 16.50 Тэаэдрам. 17.25 Лабрынт. 17.50 Дакументы і лісы. 18.00 Надвор'е. 18.05 «Проста Марыя». 18.55 Матадор. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.35 Надвор'е. 20.45 Лато /Мільён/. 21.15 «Твін Пікс». 22.20 Сустрэча з паэтам Б. Чычыбаўнін. 23.10 50х50. 0.30 Прэс-экспрэс. 0.40 На шляху да Уэмблі.

Канал «Расія»

6.00